

מהדורת תכנית
'קנין שבת'
מתוך כרך ג'

קנין שבת

תכנית הלימוד של 'דרשו'
לבין הזמנים
מתוך משנה ברורה חלק ג'
מהדורת 'דרשו'

"דף היומי" בהלכה

קנין שבת (2) הלכות מבשל

תכנית הלימוד של 'דרשו' לבין הזמנים
מתוך משנה ברורה חלק ג'
מהדורת 'דרשו'

מהדורת 'דרשו' תשע"א

אב תשע"א

בפתח

אנו שמחים לבשר לציבור בני התורה, על קיומה של תכנית 'קנין שבת' (2) לימי בין הזמנים תשע"א. אלפי בני תורה משתתפים ונבחרים מידי חודש בתוכנית 'דף היומי בהלכה' של ארגון 'דרשו' ובמסגרתה עמלים והוגים בספר המשנה ברורה וזוכים להיות מאלו של 'כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העוה"ב'.

דברי גדולי התורה וההוראה שליט"א היו חודרים ונוקבים, החיזוק ללימוד דבר ה' זו הלכה נישא בפני הנבחרים ומשמעותם האדירה חיזקה את החלטתם להיות לומדי אורח חיי האדם.

"והנה, אף שלימוד התורה הוא שכל מה שהאדם לומד, אפילו בקדשים וטהרות, הוא מקים מצות עשה דתלמוד תורה, מכל מקום עיקר לימוד האדם צריך להיות בלימוד המביא לידי מעשה... לפי"ז נראה בעליל דחלק אורח חיים הוא היותר מוקדם ללמוד לכל... כי ידיעתו הוא הכרחי בכל יום מימי חייו לקיום התורה ובלעדו לא ירים איש הישראלי את ידו ואת רגלו", במילים אלו מבאר מרנא החפץ חיים זיע"א בהקדמתו למשנה ברורה, מדוע יש לעסוק בהלכות אורח חיים מידי יום ביומו.

ועל אחת כמה וכמה כשהדברים נוגעים להלכות שבת החמורים וכפי שהביא מרנא בעל ה'משנה ברורה' את דבריו של בעל האורים ותומים: 'כי אי אפשר כלל במציאות שינצל מאיסור שבת אם לא ילמד כל הדינים על בוריים היטב היטב'.

חסד עשה עמנו מרנא החפץ חיים זצוק"ל בחיבורו 'המשנה ברורה', חסד עצום, בו הוענקה לנו היכולת להיות בקיאים בהלכה ביתר קלות מבעבר. כאשר אנו לומדים ומשננים את פסקי המשנה ברורה, סלולה לנו הדרך ונפתחים בפנינו השערים לדעת את ההלכה על בוריה, בבהירות מוחלטת ולקיימה כרצון הבורא.

אנו מברכים את כל הלומדים שבחרו להפוך את ימי בין הזמנים להזדמנות מיוחדת של "שונה הלכות".

אנו משוכנעים שלאחר ההשתתפות בתכנית 'קנין שבת' וההיכרות עם המשנה ברורה מהדורת 'דרשו', תצטרפו גם אתם לרבבות אלפי ישראל, הלומדים הלכות בכל יום במסגרת 'דף היומי בהלכה'.

(פרטי התכנית 'דף היומי בהלכה' בכל ימות השנה מובא בסוף החוברת)

בהצלחה רבה
ההנהלה

ע"פ תקנון התכנית הנמצא בכתב יד 'דרשו'

תכנית "קנין שבת" (2)

אנו שמחים להודיע על תכנית לימוד ומבחנים מיוחדת לבין הזמנים אב תשע"א. במסגרת התכנית ילמדו את החוברת המיוחדת 'קנין שבת' להלכות "מבשל" שיצאה לאור מתוך כרך ג' וייבחנו עליה.

מלגה אחת לאברך

\$5,000

מלגה אחת לבחור ישי"ג

\$1,000

מלגה אחת לבחור ישי"ק

\$500

200 ספרי משנה ברורה

• תכנית הלימודים כוללת את סימן שי"ח - הלכות מבשל • המבחן על דברי השו"ע והמשנ"ב ועל הביאורים ומוספים (המבחן אינו כולל ביאור הלכה) • התכנית מיועדת לאברכים, בני ישי"ג וישי"ק וגם למשתתפי כל תכניות 'דרשו' • המבחן יתקיים אי"ה ביום ו' ערש"ק פרשת שופטים ג' באלול בכ-100 מקומות מבחן בכל רחבי הארץ • ציון מ-70% ומעלה נחשב כהצלחה וזכאי להשתתף בהגרלת המילגות.

דרישום לתכנית 'קנין שבת' 02-560-9000

מוקדי מבחני 'דרשו'

מבחן "קנין שבת" יתקיים אי"ה ביום ו' ערש"ק פרישת שופטים ג' באלול
במוקדי מבחני 'דרשו' בכל רחבי הארץ

לתשומת לבכם, מוקדי המבחנים המפורטים כאן, פועלים בשעות אלו בכל ימות השנה. בעקבות תכנית "קנין שבת" והצטרפות נבחנים רבים תוארך שעת המבחן במקומות המרכזיים, לברור סופי של מועד סגירת מקומות המבחנים יש לברר במשרדי 'דרשו'.

עיר	כתובת המבחן	שם המקום	זמן התחלה	זמן סיום
אופקים	בית גבריאלי - בביהמ"ד "ותיקין"		10:00	12:00
אלעד	רח' רבי מאיר 7	בית הכנסת "דרך החיים"	10:00	12:30
אשדוד	רח' התלמוד 1 רובע ז'	ביהמ"ד מאקווא	10:00	12:30
באר יעקב	רח' ז'בוטינסקי	בית הכנסת "שא-נס" (מול הסמינר)	9:30	11:30
באר שבע	רח' בזל 34	כולל "קדוש ישראל"	10:00	12:00
בית אל	שכונה ב'	בית הכנסת "מדרש אליהו"	9:30	11:30
בית שמש	שפת אמת 24 שכונת בית ומנוחה	בית המדרש "שערי תורה"	9:30	12:00
ביתר	רח' זוועיהל 2	כולל ישיבת הר"ן	9:30	12:00
ב"ב-קרית הרצוג	רח' נויפלד 10 קרית הרצוג	בית הכנסת "היכל שמואל"	10:00	12:00
בני-ברק	רח' שלמה המלך 18	אולמי "היכלי מלכות"	9:15	12:00
זכרון יעקב	רמת צבי	בית הכנסת "מסילת ישרים"	10:45	12:45
חדרה	רח' האירים 14	בית הכנסת ע"ש בוסקילה	9:45	11:45
חיפה	רח' הרצל 60	בית המדרש שאץ ויזניץ	9:30	12:00
חיפה-נווה שאנן	רח' ברל 41	בית הכנסת הלפרין	10:00	12:00
חצור הגלילית	קריה חסידיית גור	בית החסידים "דברי אמת" - גור	11:00	13:00
טבריה	רח' ורנר 13	בית הכנסת השל"ה	9:50	11:50
טלז סטון	אזנים לתורה 7	בית הכנסת "נחלי דעת"	9:30	11:30
יד בנימין		ישיבת "תורת החיים"	10:00	12:00
ירוחם	קריה חרדית	ביהכ"נ הספרדי שע"י הקהילה התורנית	9:45	11:45
ירושלים-בית וגן	רח' הפסגה 70, בית וגן	בית הכנסת "חניכי הישיבות"	9:30	12:00
ירושלים-גאולה	רח' רלב"ח	בית המדרש גור	10:00	12:00

עיר	כתובת המבחן	שם המקום	זמן התחלה	זמן סיום
ירושלים-נווה יעקב	רח' כפר עברי 13, נווה יעקב	ביהכ"נ "מגן אברהם" היכל "אהבת ישראל"	10:00	12:00
ירושלים-רוממה	רח' פנים מאירות 1	בית הכנסת "היכל שמואל- אשכנז"	9:30	12:00
ירושלים-רמות	רמות פולין	בית הכנסת "אהל יוסף" קומה ב'	9:30	12:00
כרם ביבנה		ספריה "כרם ביבנה"	9:30	11:30
כרמיאל	רח' נתיב הלוטוס 11	בית המדרש "כרם אל"	9:45	11:45
מודיעין עילית	רח' רשב"י ברכפלד	בית הכנסת "ישועות דוד"	10:00	12:30
מודיעין עילית - ק"ס	רח' מנחת חינוך 3 קרית ספר	בית הכנסת "אהל יוסף מאיר"	9:30	12:00
נס ציונה	נחשון 7	בית הכנסת "יד אליעזר"	10:00	12:00
נתיבות	שכונת שלום בוניך	בית הכנסת " בית בוכריס" (עזרת נשים)	9:45	11:45
נתניה	רבי מאיר 14	בית הכנסת "אהבת תורה"	10:15	12:15
עמנואל	ככר הרמב"ם	בית הכנסת "חניכי הישיבות"	9:45	11:45
ערד	בן יאיר 64	ת"ת גור	9:45	11:45
פתח-תקווה	רח' קהילות יעקב 3 שכונת גני-הדר	בית הכנסת "שירת מרים"	9:30	11:30
צפת	רח' הארי 3 העיר העתיקה צפת	כולל שע"י ישיבת צפת- הרב קפלן	9:45	11:45
קרית אתא	שד' המגינים 10	בית המדרש מאקווא	9:30	11:30
קרית גת	אחוזת הדר	בית הכנסת "תורת חכם"	9:30	11:30
קרית מלאכי	רח' הרב ניסים 10	ישיבת קרית מלאכי	10:00	12:00
ראשון לציון	האורנים 25	ישיבת בית אשר - גור	9:15	11:00
רחובות	רח' יעקובזון 3	בית הכנסת "לומדי תורה"	10:00	12:00
רכסים	גבעת החרובים	בית כנסת "חניכי הישיבות"	9:30	12:00
תל אביב	רח' קס 89 שכונת רמת החיל	בית הכנסת "קוממיות" - גור	9:15	11:15
תל אביב	הפלמ"ח 10	בית המדרש "נוה מוריה" (מסדות תורה והוראה)	10:00	12:00
תל ציון	רח' אהבת אמת 16	בית הכנסת "אבי עזרי"	10:00	12:00
תפרח	גבעה	בית הכנסת "בית יוסף"	10:00	12:00

מבצע מיוחד

לרגל לימוד הלכות שבת
במסגרת תכנית ה'דף היומי בהלכה'

מכירה מיוחדת של כרכי המשנה ברורה
שהופיעו עד עתה א', ב', ג'

99

ש"ח בלבד!

במחיר מיוחד

משלוחים עד הבית חינם

מוקד דרשו 02-5609000 דוא"ל: dirshu@acheinu.co.il

ספר

משנה ברורה

חלק ג

הכולל באורים ומוספים על דברי המשנ"ב
האוצרים בתוכם מעלות רבות

מהדורת 'דרשו' תשע"א

הפצה בישראל: 02-5609000

For distribution outside of Israel, please contact: הפצה בחוץ לארץ:

Israel Bookshop Publications 501 Prospect St. Lakewood, NJ 08701

T: (732) 901-3009 F: (732) 901-4012

הלכות שפת סימן שיח

ביאורים ומוספים

סימן שיח

דין המבשל בשפת

[משנ"ב ס"ק א]

הרי זה תולדת מבשל⁽¹⁾ וכו', והרי הוא מרפה דבר הקשה⁽²⁾, וכן הממסס את הדונג⁽³⁾ וכו', הרי זה חיב משום מבשל⁽⁴⁾.

(1) ואף אם אינו מחמם את המתכת עד שתיעשה גחלת, אלא רק בשיעור שהיד סולדת בו, כתב החזו"א (או"ח סי' נ ס"ק ט) שאסור, ויתכן שאף מהתורה, כעין דין 'חצי שיעור', ועל פי זה כתב (שם סי' לז ס"ק יא), שאסור להניח קדירת מתכת ריקה על גבי הכירה. אכן, כשיש בתוכה תבשיל, כתב (שם סי' קנו) השמטות לסי' שיג, מכתב, שאין האש שולטת בקדרה וגורמת להתיכה, ולכן מותר להחזירה על פי הכירה.

וכן להניח 'פח' על גבי האש, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ל תשובה ז) שאסור, אך כתב, שאם ה'פח' או הסיר עשויים מאלומיניום מסתבר שמותר להניחם על גבי האש אף לדעת החזו"א, כיון שחומר זה מתקלקל על ידי האש, ולכן אין לאסור להניחו כשאין כוונתו לבשל.

וכתב בשו"ת הלכות (סי' רנג סכ"ב) שאף המשנ"ב סובר כחזו"א, ולפיכך כתב לעיל (סי' רעז ס"ק כב) שאסור להניח קערת מתכת על גבי הנר. מאידך, דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק שהיה וחזרה פ"ד אות ה) שאין דברי המשנ"ב אמורים אלא בנר ששלהבתו גדולה, ויש לחשוש שמא תתחמם הקערה ותאדים, אך אם תתחמם רק בשיעור שהיד סולדת בו, אין הדבר אסור אפילו מדרבנן. וכן כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' צג) שמותר להניח פח מתכת על גבי האש, וכן כתבו הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' יא הע' 2) והגר"ש וואזנר (שו"ת שבט הלוי ח"א סי' צא).

ואף מתכת שהיתה כבר מלובנת, כתב החזו"א (או"ח סי' נ ס"ק ט) שאסור ללבנה שוב, אף לסוברים שבישול אחר בישול מותר, מפני שלאחר הליבון שבה המתכת למצבה הראשון לגמרי. ומטעם זה כתב שם, שבהדלקת נורת חשמל, אם מקצת מחוט הברזל מתחמם בשיעור שהיד סולדת בו, יש בזה משום מלאכת מבשל, אף על פי שכבר לפני כן דלק החוט והתחמם. והוסיף, שאם מקצת מהחוט מתחמם ומאדים, אפשר שיש בזה משום מלאכת מבעיר לדעת הרמב"ם [המובאת בשע"צ ס"ק א]. ומה שלא כתב החזו"א כן בודאות, ביאר הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה שם סי' יב ענף א) שסובר שיתכן שאין חיוב מבעיר בחימום מתכת אלא באופן שמתכוין לצירוף, מה שאין כן במתכוון להאיר או לבשל. אכן, כתב הגרש"ז אויערבך (שם), שלדעתו אין ספק בדבר, ובהדלקת נורת חשמל יש משום איסור מבעיר, והוסיף (שם ענף ב), שיתכן שאף לדעת הראב"ד הדין כן.

והוסיף החזו"א (שם), שאם הברזל אינו נעשה גחלת ורק ניצוצי אור ניתזים ממנו, אין בזה משום מבעיר, אלא משום איסור שבות של הוצאת אור מהאבנים. אכן, מלבד איסורים אלו, יש בכל הדלקת חשמל משום איסור בונה ותיקון מנא, מפני שמעמיד את הדבר על תכונתו שיזרום בו זרם החשמל בתמידות. [וראה שו"ת מנחת שלמה שם סי' יא שדן בדבריו, אולם למעשה הורה הגרש"ז אויערבך (ארחות שבת ח"ג פכ"ז בהקדמה) שיש לחוש לדברי החזו"א].

(2) ולערות מאכל או משקה רותחים לתוך כלי פלסטיק חד פעמי המתרכך מחמת החום, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' נז) שמותר, כיון שאינו מתכוין למלאכה, וכפי המבואר במג"א (ס"ק לו) בשם המגיד משנה שבאופנים מסויימים כשאין האדם מתכוין למלאכה, אין הדבר נחשב כמלאכה כלל. וכן דעת הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה שולי הגליון ס"ק ו, מאור השבת ח"ד סי' נ ס"ק א) שאין ריכוך זה נחשב כבישול, הואיל ואין הכלי מתרכך בשיעור שנוהגים לרכך ולהמיס פלסטיק כדי לעשות ממנו צורות, ואף מדרבנן אין לאסור זאת,

מפני שאין לעושה כן שום רצון ותועלת בריכוך, ונחשב הדבר כחיסרון בעיקר צורת המלאכה.

וכן דעת הגרי"ש אלישיב (הלכות שבת בשבת ח"א פ"ח הע' 23) שמותר לערות רותחים לכוס חד פעמית, מפני שהכוסות המצויים רכות מלכתחילה, ולא נאסר לרכך אלא דבר קשה, אך לא להוסיף ריכוך לדבר רך [וראה שבות יצחק בישול פ"ב ס"ק ב]. ודעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק ד אות א) שאם פסיק רישא שתשתנה צורת הכלי על ידי העירוי והריכוך שנגרם מחמתו, אסור לעשות כן.

(3) וכן להמיס חמאה, כתב הכלכלת שבת (כללי ל"ט מלאכות אות יא ד"ה המתין) שאסור. ודעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פ"ג אות ג) שמותר לעשות כן, שמאחר שהחמאה ראויה לאכילה כמות שהיא, אין בריכוכה משום איסור מבשל, וכעין המבואר ברמ"א להלן (ס"ד) ובמשנ"ב שם (ס"ק לח) לענין שריה, שדוקא דבר שאינו ראוי לאכילה כמות שהוא אסור לשרותו משום בישול.

וכן לרכך צנימים על ידי הכנסתם למרק, כתב הדעת תורה (ס"ה) שמותר, מפני שלא נאסר הריכוך בדבר מאכל [וראה שו"ת שואל ומשיב (תליתאה ח"ב סי' כ) שהסתפק בזה], וכן כתב בשו"ת רב פעלים (ח"ב סי' נב) שמותר, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק שם אות ד). והגרש"ז אויערבך הוסיף (שש"כ פ"א הע' קפג), שנראה שלא נאסר לרכך דבר שכבר נגמר בישולו [או שנגמרה אפיתו], ולפיכך מותר להניח צנימים בכלי שני שאין היד סולדת בו, או בכלי שלישי שהיד סולדת בו.

ולרכך גוף קשה, כתב הפמ"ג (א"א ס"ק לז) שאסור אף אם לא התחמם הדבר בשיעור שהיד סולדת בו, שהרי מ"מ מתיכו ומרפה את הקשה. ודעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ שם הע' קעג), שיתכן שכל זה דוקא באופן שלפעולת ההתכה נצרך חום בשיעור שהיד סולדת בו, והוסיף, שלכן מותר להוציא חמאה מהמקרר לבית מוסק, אף על פי שמתרככת היא בכך, כיון שאין הבית חם בשיעור שהיד סולדת בו, אלא שיתכן שמותר לעשות כן אף מטעם אחר, כיון שבאופן זה מצב ההקפאה הוא המצב המיוחד, ולא ההמסה, אשר היא דבר טבעי.

(4) ודברי מאכל שאינם מתרככים בבישולם, כגון מים, מבואר בחזו"א (או"ח סי' לז ס"ק יג ד"ה סימן) שחייב עליהם משום בישול, מפני שעצם חימומם ותיקונם לאכילה זהו בישולם, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פ"א אות ב). ולדעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק ד) המבשל דברים האסורים משום אב המלאכה, כבישול ואפיית מאכלים, חייב כשמשביחם אפילו אם אינו מרכבם, ורק המבשל דברים האסורים משום תולדה, אינו חייב אם אינו מרכך את הקשה או מקשה את הרך, שהרי אין הוא עושה בהם שינוי חשוב.

[שעה"צ ס"ק ה]

ואפשר משום דמכל מקום אסורא דרבנן יש⁽⁵⁾.

(5) ואף על פי שחצי שיעור אסור מהתורה, ולא מדרבנן בלבד, כתב השביתת השבת (מלאכת מבשל ס"ק נט) שיש שביארו שהואיל ואין החיסרון בכמות הדבר המתבשל בלבד, אלא גם באיכות הבישול, שהרי אף החצי שכבר התבשל אינו ראוי לאכילה, אין זה נחשב כחצי שיעור האסור מהתורה.

[משנ"ב ס"ק ב]

וכל שיש ספק פלגתא בזה⁽⁶⁾ וכו', ועין בסעיף-קטן לב, וצריך עיון קצת⁽⁷⁾.

(6) ולענין מעשה שבת בבין השמשות, כתב לעיל (סי' רסא ס"ק ו) שאסור להנות מהמלאכה אפילו כשנעשתה בשוגג, כדן מלאכה שנעשתה **המשך במילואים בסוף הקובץ**

הלכות שבת סימן שיח

קלג באר הגולה

שיח דין המבשל בשבת, ובו י"ט סעיפים:

א חלין ט"ו וכתבות
ל"ד ובכא-קמא ע"א
וכרבי יהודה, הרי"ף
והגאונים ורמב"ם

א (א) *המבשל (ב) בשבת (או שפעה (ג) *אחת משאר מלאכות (טור), (ה) במזיד, אסור לו
(ד) לעולם, ולאחרים (ה) מותר (ו) למוצאי-שבת מיד, (ג) [ג] (ו) ובשוגג, אסור בו ביום

שערי תשובה

באר היטב

(ה) במזיד. ומשמע ברש"א סימן קעה שהקדירה אסורה ג"כ; ודוקא
המבשל לבריא, אבל המבשל לחולה מתרת הקדירה, כ"כ הרשב"א שם. וענין בתשור' שבות-יעקב ח"ב סימן כא, וגדולה מזו כ', שאפילו היתה קדירה
חדשה שצוין כן הרופאים שיעשו המבשל בכלי חדש אפ"ה מתרת הקדירה. וענין רש"י בפ"ק דחלין שכת' דלדעת ר"מ בשוגג יאכל בו ביום אפילו הוא עצמו
ובמזיד אסור אפילו לאחרים ביום ולמו"ש מותר אפילו לו, ע"ש, ובפ' אלו נערות פרש' להפך בדעת ר"מ דס"ל בשוגג יאכל אפילו בו ביום במזיד לא
יאכל לעולם, אבל לאחרים ישראלים אוכלים, הרי שכת' דלר"מ במזיד לא יאכל הוא לעולם, וזהו הפך ממה שפרש' בפ"ק דחלין, וצ"ע. וענין בפרוש המשנה
להרמב"ם פ"ב דתרומות, ודוק: (ז) למו"ש מיד. ודוקא באינו-יהודי שעושה בעינו בכדי שיעשה דחשינין שמה יאמר לו לעשות, אבל ישראל לא ישמע
לו, תוס' חלין דף טו. ואם הנה מו"ש יו"ט אסור, דאין שבת מכין ליו"ט, לקוטי מהרי"ו סימן ב. ואם נתערב אותו דבר באחרים, עמ"א: (ג) ובשוגג.

באור הלכה

משנה ברורה

* המבשל בשבת או שפעה וכו'. ואם הוא מלאכה דרבנן, ענין בפרי-מגדים
שכתב דחד דינא אית להו, ובשוגג צריך להמתין עד מוצאי-שבת, ענין
שם דראיתו משבת ל"ח עמוד א דאמר שם: מבשל הוא דקעביד מעשה, אבל האי
דלא קעביד מעשה וכו', ולא אמר משום דהוא דרבנן. ולפלא, דשם רצה הגמרא
לומר דאפילו במזיד מותר ביום משמע זה, כדאיתא שם בהדיא, ומזיד אין שום
אחד מהפוסקים שיקל בו ביום אפילו באסורא דרבנן, ולכן הצריך הגמרא לטעם זה.
וחפשי ומצאתי בבאור הגר"א שכתב ומסיק להלכה דאפילו לדעת השולחן-ערוך
שפסק כרבי יהודה הניו בדאורייתא, אבל במלאכה דרבנן הוא סובר דלא קנסו שוגג
אטו מזיד, והביא לזה סוגיות מפרשות, וכן פסק הרמב"ם דהמטביל פלים בשבת
בשוגג ישממש בקו, במזיד אל ישממש בקו עד מוצאי-שבת [אף זה צריך לענין,
דכתב שם הגר"א דבמלאכה דרבנן רבי יהודה סבר כרבי מאיר, ומשמע שם דבין
לענין שוגג ובין לענין מזיד, וכן משמע מהרמב"ם שפסק במטביל, דבמזיד לא
ישממש בקו עד מוצאי-שבת, ומשמע דבמוצאי-שבת מותר אפילו לו, ואמאי, הא
לדברי הרמב"ם דפסק כרבי יהודה דבמלאכה דאורייתא במזיד אסור לעולם, גם
בדרבנן צריך להיות במזיד פן, דהא רבי יהודה סובר דלא קנסו שוגג אטו מזיד
בדרבנן, אבל במזיד גופא לא מצינו בגמרא שיתקל רבי יהודה בין דרבנן לדאורייתא,
וצריך עיון⁽¹⁴⁾]. שוב מצאתי שגם בחי"א דאדם כתב דנראה לו דבשוגג באסור דרבנן
מותר אפילו לו בו ביום, ובכר קדמו הגר"א בבאורו: * אחת משאר מלאכות.

א (א) המבשל וכו'. אחד המבשל את המאכל או את הסממנין או
המחמם את המים נרופה לומר, אף דמים ראוי לשתייה בלא
בשול והוא הדין חלב, מפל מקום חייב כיון דמשתבח על-ידי
הבשול], ואחד האופה את הפת, הכל ענין אחד הוא [דאפי"ה הוא
מענין בשול, אלא שאפי"ה הוא בפת ובשול הוא בשארי דברים].
המתיר אחד ממיני מתכות כל-שהוא, או המחמם את המתכות עד
שפעשה גחלת, (ה) הרי זה תולדת מבשל⁽¹⁾ [שהרי בחמומו הוא מרפכו
שיהא ראוי לתקנו ולעשות ממנו כלי, והרי הוא מרפה דבר הקשה⁽²⁾].
וכן הממסס את הדונג⁽³⁾ [שענה] או את החלב או את הזפת והכפר
והגפרית וכיוצא בהן, הרי זה תולדת מבשל וחייב. וכן המבשל כלי-
אדמה עד שיעשו חרס, חייב משום מבשל [נדקדק שמתחזק הכלי
ונצרך בהכפשו ונעשה חרס כראוי, (ז) מתבשל בה טיט של הפלין];
וכן (ג) הנותן תחיתת עץ פתגור כדי שיתביש, וידוע שמתחלה הוא
מתרפה ויוצא ממנו הלחלוחית, חייב משום מבשל. כללו של דבר: בין
שרפה גוף קשה כפאש (ד) או שהקשה גוף רך, הרי זה חייב משום
מבשל⁽⁴⁾ [רמב"ם בפ"ט]. ועל-פני יש לזהר מאד שלא להניח עצים

לחים על התנור ליבשן אחר שקיעת החמה, והוא חשש דאורייתא. הניח בשר על-גבי גחלים, אם נצלה צליה גמורה בשעור גרוגרת חייב,
ואפילו הגרוגרת אינה במקום אחד אלא מתלקט משנים ושלשה מקומות, גם-כן חייב; ואפילו אם לא היה צליה גמורה רק כמאכל בן-דרוסאי,
גם-כן חייב, אלא דבזה שאינו צליה גמורה צריך שיהיה הבשר צלוי משני הצדדים של הבשר דוקא, ואם לאו פטור [כן כתב (ה) הרמב"ם שם
בהלכה ה]. וכל זה הוא לענין חטאת, (ו) אבל אסורא יש בכל גווי, וכן מה שכתב הרמב"ם מתחלה לענין צליה השעור גרוגרת, הוא גם-כן רק
לענין חייב חטאת, אבל אסור דאורייתא יש בכל גווי, כדקמא לן חצי שעור אסור מן התורה [שבת ע"ד גמ' ורש"י שם]: (ב) בשבת. וכל
שיש ספק פלגתא בזה⁽⁶⁾ אי הוי בכלל בשול או לאו, או בשאר מלאכות פי האי גוונא, אין לאסר בדיעבד, דכל האסור הנה הוא רק מדרבנן
שקנסוהו, וספקא דרבנן לקלא [פרי-מגדים באות י, ובענין זה כתב המגן-אברהם בסימן שכג סעיף-קטן יא, וענין בסעיף-קטן לב, וצריך עיון
קצת⁽⁷⁾]: (ג) אחת משאר מלאכות. ואם היא מלאכה דרבנן, ענין בבאור הגר"א שהצריך להוכיח דלכלי עלמא אם עשה אותה בשוגג אין לאסר
בדיעבד להנות ממנה⁽⁸⁾. וענין בבאור הלכה: (ד) לעולם. להנות מאותה מלאכה⁽⁹⁾, דקנסוהו רבנן⁽¹⁰⁾, ומפל מקום (י) מותר לו להנות מדמיה של
המלאכה. כתב המגן-אברהם בשם הרשב"א, דגם הקדירה שבשל בה בשבת אסורה לו לבשל בה מפני שהיא בלועה מדבר האסור לו⁽¹¹⁾, ודוקא
המבשל לבריא, אבל המבשל לחולה מתרת הקדירה: (ה) מותר למוצאי-שבת מיד. ואפילו למי שנתבשל בשביל⁽¹²⁾, (ט) דלא בעינן להמתין בכדי
שיעשו אלא במלאכה הנעשית על-ידי אינו-יהודי בשביל ישראל, משום דקל בעיניו אסור דאמירה לעובד-גלולים ויבוא לעשות כן פעם אחת
כדי שיהיה מוכן לו במוצאי-שבת מיד, אבל דבר שפעשה על-ידי ישראל בידיים, ודאי ליפא למחש דעל-ידי-זה שנתיר למוצאי-שבת מיד יבוא
פעם אחת לומר לישראל לבשל לו בשבת בשביל זה, (ט) ועוד, שהישראל לא ישמע לו, דאין אדם חוטא ולא לו⁽¹³⁾. (י) אם היה במוצאי-שבת
יום-טוב, אפילו בשל בהתה, כגון שבשל בשבת לחולה, מפל מקום אסור לבריא גם ביום-טוב ראשון, דאין שבת מכין ליום-טוב. אם נתערב
(יא) בשבת אותו דבר שנתבשל (יב) במזיד באחרים, דעת המגן-אברהם דאינו מתבטל ואסור לו (יג) בשבת להנות מזה, דכיון דלמוצאי-שבת
יהיה מותר לאחרים, מקרי דבר שיש לו מתירין דאינו בטל אפילו באלף, ומה שכתב ביוה"ד-דעה סוף סימן קב הפוך זה, נדחק המגן-אברהם
לישבו, וענין בחות-דעת שם שחולק עליו. וכל זה להמבשל בעצמו, אבל לענין אחרים, לכלי עלמא מקרי דבר שיש לו מתירין: (ו) ובשוגג.

שער הציון

(ה) ובפרק יב כתב דהמחמם את הפרזל כדי לצרפו במים הרי זה תולדת מבשיר; ומרן בלחם-משנה דתיתי איתנהו, דמתחלה כשנעשה הפרזל רך חייב משום מבשל, ואחר זה
כשנעשה גחלת בוערת חייב משום מבשיר, שהרי נעשה דבר השורף: (ז) כן איתא בפרוש ר"ח ע"ד עמוד ב, ענין שם: (ג) הוא פרוש רש"י שם, ובכ"ח איתא דינו של רש"י ודינו
של הרמב"ם בבאור המימרא האי מאן דשדא וכו', ענין שם, ולדינא גם הרמב"ם מודה לפרוש רש"י: (ד) רופה לומר, כיון שהקשה, מסתמא מתרפה תחלה, וחייב על הרפוי, כן
מוכח בגמרא ופרוש ר"ח שם: (ה) ענין במגן-אברהם כמה שהביא בשם הראב"ד בענין זה, והאלה רבה השיגו דגם הראב"ד מודה בכל זה; אף על עקר הדין שהזכר בגמרא
דעל כמאכל בן-דרוסאי בעינן משני הצדדין דוקא, יש לענין כמה דהזכר בסעיף י' ובמגן-אברהם שם בסעיף-קטן לב דצריכי מבשל כדי קליפה, ומבאר שם באיזה אחרונים דהוא
כמאכל בן-דרוסאי, ונתא הוא רק בצד אחד דלא עדיף מעל-גבי גחלים; ואפשר משום דמפל מקום אסורא דרבנן⁽¹⁶⁾, אבל הוא דבר חדש, וצריך עיון בכל זה: (ו) שבת דף ג:
(1) בכא-קמא ע"א דמעשה שבת מותר בהנאה: (ט) ט"ז: (10) מגן-אברהם: (11) מגן-אברהם וגם בפרי-מגדים, ענין שם: (יא) אבל אם נתערב במוצאי-שבת, מתבטל לכלי עלמא
משמע הפתוי ביוה"ד-דעה שם: (יב) אבל בשוגג, לכלי עלמא הוי דבר שיש לו מתירין במוצאי-שבת ואינו בטל: (יג) אבל במוצאי-שבת מותר להנות לכלי עלמא,

הלכות שבת סימן שיח

(ז) גם לאחרים, ולערב מִתֵּר גם לו מִיד (ואם אָמַר לְאִינוֹ-יְהוּדִי לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלָאכָה בַּשַּׁבָּת, עֵין לְעִיל סִימָן שׁוֹ סְעִיף כ'): בִּיהֻשׁוּחַט בַּשַּׁבָּת לְחוּלָה, בֵּין שַׁחֲלָה מֵאֲתָמוּל בֵּין (ח) שַׁחֲלָה הַיּוֹם, (ט) מִתֵּר הַכְּרִיא לְאָכַל מִמֶּנּוּ (ד) (י) חֵי (בַּשַּׁבָּת), אָכַל הַמִּבְשֵׁל (או עֲשֵׂה שְׂאֵר מְלָאכָה) לְחוּלָה, (יא) אָסוּר (בַּשַּׁבָּת) לְכְרִיא או לְחוּלָה (יב) שְׁאִין בו סִכְנָה, דְּחִישִׁינָן (יג) שְׁמָא יִרְבֶּה בַּשְּׁבִילֹ: הַגָּה וְאָפְלוּ בִשַׁל עַל-יְדֵי אִינוֹ-יְהוּדִי (יד) אָסוּר (ה) (ו) בַּשַּׁבָּת (תוספות פ"ק דגטין ור"ן פ' אין מעמידין). וְאִם קָצַץ פְּרוֹת מִן הַמִּחְבֵּר לְחוּלָה בַּשַּׁבָּת, אָפְלוּ הֵיחָ חוּלָה (טו) מִבְּעוֹד יוֹם, אָסוּר לְכְרִיא בַּשַּׁבָּת, מִשּׁוּם (טז) שְׁגָדַל (ו) וְהוֹלֵךְ בַּשַּׁבָּת וְיֵשׁ בוֹ מִשּׁוּם מְקַצֶּה (כ"י בַּשֵּׁם א"ח):

ג יִכְשֵׁם שְׁאֲסוּר לְבַשֵּׁל בָּאוּר כֶּף אָסוּר לְבַשֵּׁל (יז) בְּתוֹלְדַת הָאוּר, כְּגוֹן לִתֵּן בִּיצָה בְּצַד קִדְרָה או לְשַׁבְּרָה עַל סוּדֵר שֶׁהוּחֵם בָּאוּר כְּדִי שֶׁתַּצְלָה. (יח) *וְאָפְלוּ בְּתוֹלְדַת חֲמָה, כְּגוֹן בְּסוּדֵר שֶׁהוּחֵם בַּחֲמָה, אָסוּר, גִּזְרָה אֲטוּ תוֹלְדַת הָאוּר, וְכֵן אָסוּר (י) (י) (יט) *לְהַטְמִינָה (כ) בְּחוּל או בְּאֵבֶק דְּרָכִים שֶׁהוּחֵמוּ

בפסקי ו' והרא"ש ושאר פוסקים ב' חלין ט"ו וקרב דמי ג' שבת ל"ח במשנה כתנא קמא דרבי יוסי, הר"ף ורמב"ם פסק ט

שערי תשובה

כח. ועין בשער אפרים סימן כח ובשבות יעקב ח"ב סימן קמח ולעיל סימן קח, ועין בבר"י: [ה] בַּשַּׁבָּת. עֵין בַּה"ט. ועין ביר"ד סימן קיג ב"ט"ו ובנה"כ שם, ובענין הפלים רגילין להורות הקשר לכ"ח ע"י הגעלה ג"פ כמבאר ביר"ד שם: [ז] לְהַטְמִינָה. עֵין בַּה"ט. ועין בגו"ב מ"ח כ"ג דמליח ברותח דצלי הוא מדר"ת לענין שפכליע כמו צלי, אָכַל לְחַשֵּׁב כמו צלי לענין אסור בשול בשבת או לאסור הפסח שמלחו משום צלי מחמת ד"א לא, ע"ש:

(י) וְהוֹלֵךְ. ומירי בפרי שלא נגמר בשולו [ב"], אָכַל בַּגִּמְרָה בְּשוּלוּ לא אֲמַרְיֵן שְׁגָדַל וְהוֹלֵךְ, מ"א, עֵין שם: (י) לְהַטְמִינָה. אָפְלוּ מִבְּעִי, עֵין סִימָן רנו ס"ג. וכתב רש"ל בתשובה סימן סא דמתר לצלות על גג רותח מחמה דלא מחלף בתולדת האור, ע"ש, וכתב המ"א דדכריו אינם מכרחים, וגם בספר טל-אורות חולק עליו, ובירושלמי איתא בהדיא דאסור. כתב הרמב"ם: המבשל בחמי טבאי פטור דהני בתולדות חמה. וכתב הר"ן דאסור להעמיד מאכל ע"ג

באור הלכה

כתב בחי"א דס' כלל ט: דוקא בדבר שנעשה מעשה בגוף הדבר, שנשתנה מקמות שהיה, כמבשל וכיוצא בו, אָכַל הַמוֹצֵא מַרְשׁוֹת לְרִשּׁוֹת, שְׁלָא נִשְׁתַּנָּה הַדָּבָר מִקְמוֹת שֶׁהָיָה, אִם בְּשׁוּגָג, מִתֵּר אָפְלוּ לוֹ וְאָפְלוּ בוֹ בַּיּוֹם, וְאִם בְּמִזִּיד, אָסוּר אָפְלוּ לְאַחֲרִים עַד מוֹצָא־שַׁבָּת מִיִּדְּךָ, וּמִכָּל מְקוֹם יֵשׁ לְהַחֲמִיר בְּכָל אֲסוּר־תּוֹרָה כְּמוֹ מִבְשֵׁל, עַד כָּאֵן לְשׁוֹנוֹ. וְדַע, דְּלִדְעַת הַשְּׁלִיחַן-עֲרוּךְ דְּפָסֵק כְּרַבִּי יְהוּדָה דְּבִשְׁוֹגָג מִתֵּר לְהִנּוּחַ בְּמוֹצָא־שַׁבָּת, וְהוּא בְּכָל מְלָאכָה, דְּמִנְכֵּר הֶקְנֵס שְׁקֵנְסוּ חו"ל שְׁלָא לְהִנּוּחַ בוֹ בַּיּוֹם עַד מוֹצָא־שַׁבָּת, אָכַל בְּנוֹטָע בַּשַּׁבָּת וְהוּא הָדִין בְּזוֹרַע, דְּבִלְאוּ הָכִי אֵין יָכוֹל לְהִנּוּחַ לְאַחֵר, שׁוּגָג שׁוֹה לְמִזִּיד, דְּבִשְׁנִיחָם צָרִיךְ לַעֲקֹר הַנְּטִיעָה⁽²⁸⁾, כֵּן אֵיתָא בְּהַדְיָא בְּגִטִּין נ"ג עמוד ב' בְּדַעַת רַבִּי יְהוּדָה, עֵין שם: * וְאָפְלוּ בְּתוֹלְדַת חֲמָה וְכו'. עֵין בַּמִּשְׁנָה בְּרוּרָה דְּלִמְשָׁהוּת עַל תּוֹלְדַת חֲמָה מִתֵּר, וּבַחֲדוּשִׁי רַבִּי עֲקִיבָא אֵיגַר מִצַּד דָּגָם עַל תּוֹלְדַת אוֹר מִתֵּר הַשְּׁהוּת, דְּלֹא גִרַע מִכִּידָה גְרוּפָה דְּמִתֵּר כֵּינֵן דְּלֹא שִׁיף שְׁמָא יִחְתֶּה: * לְהַטְמִינָה בְּחוּל. עֵין בְּפִרְי־מַגְדִּים דְּאָפְלוּ אִם הִבִּיצָה צְלוּיָה כְּל־צָרְכָה גַּם-כֵּן אָסוּר לְהַטְמִינָה, דְּאָסוּר הַטְמִנָה הוּא אָפְלוּ

שָׁגַג (יד) בְּדִין (טו) או שָׁכַח, כֵּל זֶה בְּכָלֵל שׁוּגָג הוּא⁽¹⁵⁾: (ז) גַּם לְאַחֲרִים. הֵנָּה בְּגִמְרָא פְּלִיגִי בְּעֵינֵן שׁוּגָגִים וּמִזִּיד רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה, וְדַעַת הַשְּׁלִיחַן-עֲרוּךְ הוּא דַּעַת רַבִּי יְהוּדָה, שֶׁכֵּן הִסְפִּימוּ הַר"ף וְהַרְמַב"ם וְהַגְּאוֹנִים, וְהַגְּר"א הִסְפִּים בְּבִאוּרוֹ לְשִׁיטַת הַתּוֹסְפוֹת וְסִיעָתָם דְּפָסְקוּ כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּבִמְזִיד אָסוּר בֵּין לוֹ בֵּין לְאַחֲרִים עַד מוֹצָא־שַׁבָּת, וּבְשׁוּגָג מִתֵּר גַּם לוֹ מִיד; וּבְמִקּוֹם הַצָּרִיךְ⁽¹⁶⁾ יֵשׁ לְסַמֵּךְ עַל זֶה בְּבִשּׁוּל בְּשׁוּגָג⁽¹⁷⁾: ב (ח) שַׁחֲלָה הַיּוֹם. וְלֹא אֲמַרְיֵן דְּהַבְהֵמָה הִיא מְקַצֶּה מִחֲמַת אָסוּר דְּאַתְקַצְאִי בְּבִין-הַשְּׁמִשּׁוֹת מִחֲמַת אָסוּר שְׁחִיטָה, שְׁבִאוֹתוֹ פַּעַם לֹא הֵיחָ חוּלָה עֲדִין שִׁיחָה דַּעַתוֹ עָלֶיהָ לְשַׁחֲטָה, דְּהָא אֲנִן קִימָא לָן כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן דְּלִית לוֹ מְקַצֶּה אֲלָא הֵיכִי דְּחִיחָה בִּידִים, כְּגוֹן גֵּר שֶׁהִדְלִיקוּ עָלָיו בְּאוֹתוֹ שַׁבָּת, דְּחִיחָה בִּידִים שְׁלָא לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בוֹ בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת כֵּינֵן שֶׁהִדְלִיק בו, אָכַל גַּבִּי בַּחֲמָה לֹא דְחִיחָה בִּידִים⁽¹⁸⁾. וְעֵין עוֹד בְּבִית-יוֹסֵף: (ט) מִתֵּר הַכְּרִיא וְכו'. הַטְעַם, כֵּינֵן דְּעַקֵּר הַשְּׁחִיטָה לְצָרִיךְ הַחוּלָה, (טו) דְּאִי אֲפָשֵׁר לְכַזִּית בְּשׁוֹר בְּלֹא שְׁחִיטָה, וְלֹא שִׁיף בְּזֶה שְׁמָא יִרְבֶּה בַּשְּׁבִילֹ: (י) חֵי בַּשַּׁבָּת. (יז) וְכֵלָא מְלִיחָה, דְּאָסוּר לְמַלַּח בַּשַּׁבָּת, וְהַדְחָה בְּעִי מִשּׁוּם דָּם בְּעֵינֵי⁽¹⁹⁾, מֵה שְׁאִין כֵּן דָּם הַבְּלוּעַ בוֹ לִיכָא אָסוּר כֵּל זְמַן שְׁלָא פִּרְשׁ: (יא) אָסוּר בַּשַּׁבָּת. אָכַל בְּמוֹצָא־שַׁבָּת (יח) מִתֵּר מִיד וְלֹא בְּעֵינֵן לְזֶה בְּכִידִי שִׁיעָשָׂה. וְטַעֲמָה אִם הַתְּבַשִּׁיל יִפֶּה בַּשְּׁבִיל הַחוּלָה, מִתֵּר גַּם בַּשַּׁבָּת⁽²⁰⁾: (יב) שְׁאִין בוֹ סִכְנָה. דָּגָם הוּא (יט) כְּכִרִיא לְעֵנֵן זֶה שְׁאֲסוּר מִן הַתּוֹרָה לְבַשֵּׁל עֲבוּרוֹ עַל-יְדֵי יִשְׂרָאֵל, וְחִישִׁינָן שְׁאֵם נִתִּירוֹ לְאָכַל מִזֶּה, שְׁמָא יִרְבּוּ בַּשְּׁבִילֹ⁽²¹⁾: (יג) שְׁמָא יִרְבֶּה בַּשְּׁבִילֹ⁽²²⁾. לִתֵּן בְּשׁוֹר לְתוֹף הַקִּדְרָה⁽²³⁾, וְזֶהוּ אָסוּר דְּאוֹרִיתָא כְּשֶׁמִּרְבֶּה בַּשְּׁבִילֹ, אָפְלוּ הוּא מִרְבֶּה בַּפַּעַם אַחַת⁽²⁴⁾ קִדְּם שִׁיתָן הַקִּדְרָה עַל הָאֵשׁ; וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּהָיִי דְּרַבְּנָן כֵּינֵן שֶׁהוּא בַּפַּעַם אַחַת, עֵין בִּית-יוֹסֵף [מְגַן-אַבְרָהָם]. וְעֵין בְּסִפְרִי אֶהְבֶּת-חֶסֶד בְּפֶרֶק ז' שְׁבִירָנוּ רָאִיָּה מִהֲגִמְרָא דְּהַעֲקֹר בְּדַעַת הָרֵאשׁוֹנָה]: (יד) אָסוּר בַּשַּׁבָּת. לְכְרִיא לְהִנּוּחַ מִמֶּנּוּ, (כ) אָכַל בְּמוֹצָא־שַׁבָּת מִתֵּר מִיד, וְטַעֲמוֹ, דְּכֵינֵן דְּהִאֲינוּ-יְהוּדִי בִשַׁל בְּהִתֵּר, לֹא בְּעִי לְהַמְתִּין בְּכִידִי שִׁיעָשׂוּ, וְגַם לֹא גִזְרוּ בְּזֶה מִשּׁוּם בְּשׁוּלִי אֵינֶם-יְהוּדִים⁽²⁵⁾ [הַגְּר"א]: (טו) מִבְּעוֹד יוֹם. רוּצָה לִזְמַר, וְהֵיחָ בְּדַעַתוֹ מִבְּעוֹד יוֹם לְקַצֵּץ הַפְּרִי בַּשַּׁבָּת, אָפְלוּ הָכִי אָסוּר, מִפְּנֵי שְׁאִין הִכְנָה מוֹעֵלַת כָּלֵל בְּמִחְבֵּר כִּיּוֹצָא בְּזֶה שֶׁהוּא גָּדַל וְהוֹלֵךְ בַּשַּׁבָּת, (כא) אָכַל פְּרִי שְׁנִגְמַר בְּשׁוּלוֹ וְשׁוּב אֵין גָּדַל וְהוֹלֵךְ, מוֹעֵלַת בוֹ הִכְנָה אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מִחְבֵּר, אָכַל חוּלָה שְׁנִחְלָה הַיּוֹם, אָסוּר בְּכָל גִּזְרֵי לְהִנּוּחַ לְכְרִיא מִשּׁוּם מְקַצֶּה דְּמִחְבֵּר⁽²⁶⁾: (טז) שְׁגָדַל וְהוֹלֵךְ. עֵין מְגַן-אַבְרָהָם שְׁמַקְשָׁה, דְּלִבְטָל הַגְּדוּלִים בְּעֶקֶר⁽²⁷⁾ שֶׁהוּא הָרֹב שֶׁל הַתֵּר, וְהוּא מִתֵּר לְכְרִיא כְּשֶׁנִּחְלָה מִבְּעוֹד יוֹם; וּבְבִאוּר הַגְּר"א מִצַּד גַּם-כֵּן כֵּן לְהִלְכָה: ג (יז) בְּתוֹלְדַת הָאוּר. וְהַמִּבְשֵׁל בוֹ חֵיב⁽³⁰⁾. לְפִיכָף הַמְנִיחַ פְּרוֹת אוֹ מִים עַל הַתַּנּוּר אוֹ בְּתוֹף [הַקֶּאֱלִין] לְאַחֵר שֶׁהִסֵּק הַתַּנּוּר וְנִתְבַּשְׁלוּ שָׁם, (כז) חֵיב, וּמִדְּרַבְּנָן אָסוּר לְהִנּוּחַ אָפְלוּ קִדְּם שֶׁהִסֵּק, וּכְדִלְקָמָה. וְכָל דִּינֵי בְּשׁוּל הַנִּזְכָּרִים בְּסִימָן זֶה (כג) שְׁכִיכִים גַּם בְּדָבָר שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עַל-יְדֵי תוֹלְדַת הָאוּר: (יח) וְאָפְלוּ בְּתוֹלְדַת חֲמָה. וְאָפְלוּ בְּדִיעָבֵד אָסוּר. וְאֲפָשֵׁר דְּלְאַחֵר שַׁבָּת מִתֵּר אֶף לְמִבְשֵׁל עֲצָמוֹ [חֲדִירוֹשִׁי רַע"א]: (יט) לְהַטְמִינָה וְכו'. וְאָפְלוּ מִבְּעוֹד יוֹם, דְּחוּל הוּא דָּבָר הַמוֹסִיף הֶכֶל, כְּמִבְאָר לְעִיל בְּסִימָן רנו סְעִיף ג, וְאָסוּר לְהַטְמִין בוֹ אָפְלוּ מִבְּעוֹד יוֹם כְּמִבְאָר שָׁם [הַר"א ש.]. וּבַחֲדוּשִׁי רַבִּי עֲקִיבָא אֵיגַר (כז) הִבִּיא בְּשֵׁם הַרְשָׁב"א דְּמִתֵּר לְהַטְמִין בוֹ מִבְּעוֹד יוֹם, דְּכָל שֶׁהוּחֵם בְּעֶרְב־שַׁבָּת מִן הַחֲמָה מִצְטָנָן לְגִמְרֵי בְּלִיל-שַׁבָּת: (כ) בְּחוּל. וְאָפְלוּ אִם לֹא יִטְמִין אֲלָא

שער הציון

דְּמִתְבַּשֵּׁל אֲזַי [אֲחֵרוֹנִים בִּירוֹד ק"ב]: (יד) רַמְבַּ"ן בְּמִלְחָמוֹת פֶּרֶק בִּידָה: (טו) מְגַן-אַבְרָהָם: (טז) גִּמְרָא: (יז) מְגַן-אַבְרָהָם: (יח) פְּרִי־מַגְדִּים: (יט) כֵּן הוּא בְּבִאוּר הַגְּר"א, וְלִפִּי זֶה אָפְלוּ אֵין עוֹבְד־גִּלּוּלִים לְבַשֵּׁל עֲבוּרוֹ גַּם-כֵּן אָסוּר לְאָכַל מִזֶּה, וְעֵין בְּפִרְי־מַגְדִּים שְׁמַפְקֵק בְּזֶה: (כ) מְגַן-אַבְרָהָם וּש"א: (כא) חֲיִי־אֲדָם: (כב) חֲיִי־אֲדָם: (כג) פְּרִי־מַגְדִּים: (כד) וְאֶף דְּחוּל מִקְרִי מוֹסִיף הֶכֶל, הֵינּוּ בְּתַבְשִׁיל רֹתַח אָכַל לֹא בְּתַבְשִׁיל צוּנוֹ, כְּדִאִיתָא בְּפֶרֶק ב' תְּרַגּוּם: 1 מִין תַּנּוּר חֲמוּם שֶׁהָיָה מְעָלִיו אוֹ בְּעִבְרִי־דְּפִנוֹתָיו בְּתִי־קַבּוּל.

הלכות שבת סימן שיח

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ו]

בְּכָלֵל שׁוּגֵג הוּא⁽¹⁵⁾.

(15) וכן מי שעשה מלאכה מסויימת על פי חכם שהורה בטעות שמותר לעשותה, כתב המג"א (ס"ק ג) שנחשב כשוגג.

והאומר מותר, כתב בביה"ל להלן (סי"ח ד"ה שנמצא) ובשעה"צ לעיל (סי' רנט ס"ק כד) שדינו כשוגג.

ומעשה שבת באונס, כתב הכף החיים (ס"ק כ) בשם בנימין זאב וכנסת הגדולה, שדינו קל מדין שוגג, ואינו נאסר.

ומעשה שבת במתעסק, כתבו בשו"ת מנחת ברוך (סי' ט סוף ענף ב) ובשו"ת עונג יו"ט (סי' כ) שדינו כמעשה שבת בשוגג, שאסור ליהנות ממנו בו ביום, שהרי אף בזה שייך לגזור שמא יבוא לעשותו במזיד, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (הלכות שבת בשבת ח"א פ"ח הע' 243).

מאידך, הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"י הע' מד) צידד, שיש להקל במתעסק יותר מאשר בשוגג, ולכך אין לאסור להשתמש במאכלים הנמצאים במקרר שפתחוהו והדליקו את האור שבתוכו [וראה שם טעמים נוספים].

וכן כשהקליט אדם קודם שאמר 'ברוך המבדיל', כתב הגרש"ז אויערבך (מאור השבת ח"א מכתב יז אות א) שמותר ליהנות משמיעת הקלטת, שאף על פי שהמקליט היה מזיד, ועבר על 'לפני עור' כשהכשיל את המדבר, מ"מ המדבר היה מתעסק, והמכשיל לא עבר אלא על 'לפני עור' של הכשלת מתעסק, ולא נאסר ליהנות ממלאכתו.

ואדם שהדליק את האור בלא כוונה כלל, הסתפק הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ב ס"ק א עמ' מז אות ג) אם אסור ליהנות מאור זה, אולם אם לחץ על המתג מתוך הרגלו, דעת הגרי"ש אלישיב (מאור השבת ח"א סי' יח ס"ק קד) שדינו כשוגג.

[משנ"ב ס"ק ז]

וּבְמִקוֹם הַצִּדִּיק⁽¹⁶⁾ יֵשׁ לְסַמֵּךְ עַל זֶה בְּכִשּׁוּל בְּשׁוּגֵג⁽¹⁷⁾.

(16) ולענין חמין [צ'ולנט], כתב הגרש"ז אויערבך (מאור השבת ח"א מכתב יז אות ב) שאין זה נחשב צורך לענין זה, כל שיש לו מאכלים אחרים, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שם סי' יח ס"ק יז*). ולדעת הגר"ח קניבסקי והגר"נ קרליץ (שם) הכל תלוי לפי הענין והמצב, ועל החכם להכריע בשעת מעשה כפי ראות עיניו.

(17) משמע שאם עבר במזיד, אין להקל בזה אף בשעת הצורך, וכן דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פס"ו הע' קסט). אמנם, לגבי אדם שאינו שומר תורה ומצוות שארג בגד בשבת במזיד, וחזר בתשובה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' סב אות ג) שמותר לו עתה ללבוש את הבגד, שמשום תקנת השבים נחשב הדבר כמקום הצורך, ויש להקל בזה. והוסיף, שאף אם היה אסור ליהנות מחלק הבגד שנעשה בשבת, מ"מ כיון שאם יוציא חלק זה יפסד שאר הבגד שנארג בהיתר, יתכן שלא החמירו חכמים לאסור את ההנאה מהבגד.

[משנ"ב ס"ק ח]

אֶכְל גִּפְי בְּהִמָּה לֹא דְחִיָּה בִּיְדֵינִים⁽¹⁸⁾.

(18) ואף על פי שאין דעתו מבעור יום להשתמש עם הבהמה, אין

דינה כמוקצה, ובביאור הדבר כתב החזו"א (או"ח סי' מא ס"ק ד), שגר בשעה שדולק אינו עומד לשימוש אחר, ולכן הדלקתו נחשבת כהקצאתו, מה שאין כן בהמה, שעומדת לאכילה, אלא שבשבת אי אפשר להכינה לאכילה מחמת האיסור שבדבר, ולכך כשצריך לשוחטה לחולה, ומסתלק ממנה האיסור, אין היא נחשבת מוקצה.

ולגבי בהמה בריאה שמתה בשבת, מבואר בשו"ע לקמן (סי' שכד ס"ז) שאינה מוקצה, ובמשנ"ב שם (ס"ק יז) כתב, שהא"ר והגר"א נסתפקו בדבר, מפני שלא היתה דעתו כלל מערב שבת שהבהמה תמות בשבת ויתננה לכלבים.

[משנ"ב ס"ק י]

וְהִדְחָה בְּצִי מְשׁוּם דָּם בְּעֵינָיו⁽¹⁹⁾.

(19) ובטעם הדבר שאין ההדחה נחשבת תיקון, כתב לקמן (סי' שכא ס"ק כא) שאין התיקון נעשה בגוף הבשר, והמדיח אינו אלא מעביר את הדם הקיים בעין על גבי הבשר.

[ובטעם הדבר שלא נאסר להדיח את הדם מהבשר משום איסור בורר, ראה פמ"ג א"א ס"ק ה, ובמה שכתבנו לעיל סי' שח ס"ק קכה].

[משנ"ב ס"ק יא]

וְטִעֲמָהּ אִם הִתְבַּשִּׁיל יָפָה בְּשִׁבִּיל הַחוּלָה, מִתֵּר גַּם בְּשִׁבִּית⁽²⁰⁾.

(20) ואף שאפשר לתת לחולה לטעום את התבשיל, ביאר הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ב ס"ק ב) שמ"מ מותר לבריא לטעום ממנו, כיון שהטעימה היא לצורך החולה.

ולבלוע מהתבשיל בשעה שטועמו, הסתפק הגר"נ קרליץ (שם) אם מותר, שהרי הבליעה אינה נחשבת הנאה כל כך, ושמא אין לאסרה כשטועם לצורך חולה.

[משנ"ב ס"ק יב]

שְׂמָא יִרְבּוּ בְּשִׁבִּיל⁽²¹⁾.

(21) ואם בישלו עבור חולה שיש בו סכנה, ולאחר מכן יצא מכלל סכנה, דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"מ הע' מה) שמסתבר שאסור לו לאכול את המאכל שבישלו עבורו, כיון שמאכל שהתבשל בשבת נחשב כמאכלות אסורות עבור מי שאינו חולה מסוכן.

ולגבי שאר הנאות, כגון נר שהודלק באיסור, הסתפק הגרש"ז אויערבך (שם) שמא לא נאסר לחולה שאין בו סכנה ליהנות מהן, שרק בעניני אכילה החמירו חכמים להחשיב את המאכל כמאכלות אסורות.

[משנ"ב ס"ק יג]

שְׂמָא יִרְבּוּ בְּשִׁבִּיל⁽²²⁾. לִתֵּן בְּשִׁר לְתוֹךְ הַקֶּדֶרָה⁽²³⁾ וכו', אֶפְלוּ הוּא מְרַבֵּה בְּפִעֵם אַחֲתָה⁽²⁴⁾.

(22) וכשמבשלים עבור חולה באופן שאין הבישול אסור אלא מדרבנן, דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פל"ב הע' קצא, ובח"ג שם) שמסתבר שמותר להרבות בקדירה קודם נתינתה על גבי האש, בשביל הבריא, כיון שבישול דרבנן עבור חולה נחשב כדבר המותר לגמרי, ולכך מותרת גם התוספת.

המשך בעמוד הבא

הלכות שבת סימן שיח

ביאורים ומוספים המשך

פל"ב הע' רה"א, ובח"ג שם), שכיון שנחלב החלב בשבת אי אפשר להכינו מבעוד יום, ועוד, שרק בחולה שיש בו סכנה נפקע מהפרי שם מוקצה, כיון שמותר אף לישראל לקצוץ עבורו את הפרי.

[משנ"ב ס"ק טז]

עין במגן אברהם שם, דלכטל הגדולים בעקרי.

27) ולקמן (סי' שכ ס"ק יד) כתב, שכל שלא היה האיסור ניכר מעולם, אלא נתערב מיד כשנולד, הרי הוא בטל אף כאשר הוא דבר שיש לו מתירין, וכדעת הרמ"א (יו"ד סי' קב ס"ד). [ובחי' רעק"א ביו"ד שם כתב, שמהתוס' (בבא קמא סט, א ד"ה כל) ומהר"ן (נדרים נח, א) משמע שאף במקרה כזה האיסור אינו מתבטל].

[ביה"ל ד"ה אחת]

ואם במזיד, אסור אפילו לאחרי עד מוצאי שבת מיד²⁸ וכו', דכשניהם צריף לצקר הנטיעה²⁹.

28) וכן כשטלטל ישראל את מפתח דלת בית הכנסת דרך רשות הרבים במזיד ופתחו, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב סי' עז) שמסתבר שאסור למתפללים להיכנס לבית הכנסת עד שישבו וינעלוהו, ושוב יפתחנו נכרי, מפני שעצם הכניסה לבית הכנסת נחשבת כהנאה.

מאידך, הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' טז אות א, שש"כ פי"ח הע' רמד) כתב, שמסתבר שמותר להיכנס לתוכו לאחר שנפתח, ואף ליהנות מהחפצים שבתוכו, לפי שלא נעשתה מלאכה בפתיחה עצמה, אלא רק במפתח, ולפיכך לא נאסר אלא ליהנות מהמפתח עצמו, ולהשתמש בו לפתיחת הדלת. וכן דעת הגרי"ש אלישיב (מלכים אמניך עמ' תקכז) שמסתבר שמותר להיכנס לחדר שפתח נכרי באיסור על ידי כרטיס מגנטי, ואין זה נחשב כהנאה ממלאכת נכרי, מפני שפתיחת הדלת אינה אלא הסרת מונע, ולא הנאה חיובית.

ובטעם הדבר שאסור להשתמש בלפתות הנמצאות בבור שפתח נכרי עבור ישראל בשבת [כמבואר במשנ"ב לקמן סי' תקיח ס"ק מה], כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' ה ענף ב) שלפתות הטמונות בבור נחשבות כמחוסרות מעשה בגופן להכשירן לשימוש, ולכך נחשבת פתיחת הבור כהנאה חיובית מהמאכל, מה שאין כן בבית הכנסת הנעול, שאין הרהיטים שבתוכו נחשבים ככלים שאינם ראויים לשימוש.

ואף לאדם עצמו שהוציא חפץ מרשות לרשות במזיד, כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה שם ענף ג) שמותר ליהנות מאותו חפץ במוצאי שבת, מפני שלא עשה מעשה בגוף הדבר, והוסיף שכן הדין במי שעבר במזיד ופתח בור שהיה בתוכו מאכל, שמותר המאכל במוצאי שבת אף לפותח עצמו.

אמנם, כאשר אין הנאה מהמעשה שנעשה בשבת כלל, כגון שהוציאו פירות לרשות הרבים והחזירו למקומם במזיד, כתב בביה"ל לקמן (סי' תה ס"ט ד"ה מ"ט) שמותר ליהנות מהם בשבת בלי פקפוק, והוסיף (שם ד"ה שהחזירים), שאף למוציא הפירות עצמו מותר ליהנות מהם.

המשך בעמוד הבא

ואם חימם מים לחולה מסוכן על ידי דוד חשמלי [בוילר], דעת הגרש"ז אויערבך (שם הע' קצג) שאסור לבריא לשתות ממים אלו, שאף על פי שאין המחמם עושה מעשה מיוחד לחמם את המים העודפים על מה שצריך, מ"מ נראה ששייכת כאן הגזירה שמא ירבה בשביל הבריא, שבמקום לחמם בסיר קטן, יחמם בדוד החשמלי.

23) וכן לתלוש פירות לחולה, לא אסר להלן (ס"ק טו) משום 'שמא ירבה', אלא רק משום מוקצה, וביאר הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"ל הע' קנו) שהאיסור לתלוש עוקץ עם פירות יותר ממה שצריך לחולה, חמור בעיני האנשים, ואין חשש שמא יעברו עליו.

ואם ביקש מנכרי לחמם מים עבור חולה מסוכן הזקוק לכוס תה, ונמצא על הכירה קומקום המלא במים יותר מכדי צרכו של החולה, כתב הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ערכי רפואה ח"א עמ' קצו) שאין צורך לשפוך את המים העודפים לפני שהנכרי מדליק את האש תחתיו, אך מ"מ אסור לבריא ליהנות ממים אלו. אכן, כשהנכרי ממלא קומקום ריק, כתב שם שיש להזהירו שלא ימלא יותר מכפי הדרוש לחולה.

24) וחולה הצריך לקנות גלולה בשבת, דעת הגרי"ש אלישיב (תורת היולדת פל"ט הע' יז) שמותר לו לקנות קופסא שלימה, מפני שאין זה נחשב כמקח אחר מקניית גלולה אחת, אך הוסיף שלקנות קופסא נוספת אסור, מפני שנחשב הדבר כריבוי בשיעורים של מקח וממכר.

[משנ"ב ס"ק יד]

וגם לא גזרו בזה משום פשוטי אינם יהודים²⁵.

25) אמנם לקמן (סי' שכח ס"ק סג) כתב, שאם הוצרך חולה שאין בו סכנה בשבת למאכל שבושל על ידי נכרי, אינו רשאי לאוכלו אלא בשבת, אבל לא במוצאי שבת, כיון שאפשר לבשל אז על ידי ישראל. ותירץ השביתת השבת (מלאכת מבשל ס"ק יב) שדברי המשנ"ב כאן הם בביאור לשון הרמ"א שכתב שאסור הוא בשבת, ומשמע מדבריו שבמוצאי שבת מותר, וכן מפורש ברמ"א (יו"ד סי' קיג סט"ז) שמותר הוא במוצאי שבת אפילו לבריא, וכדעת הרא"ה (המובא בב"י שם) שהתיר באופן זה, אמנם, לקמן כתב המשנ"ב שאסור, מפני שכך הוא סובר לדינא, וכדעת הט"ז (יו"ד שם ס"ק טו), והפר"ח (שם ס"ק כו) וביאור הגר"א (שם ס"ק מב), שפסקו כרשב"א (המובא בט"ז שם) שאסר.

ובשונה הלכות (ס"ח) תירץ, שלא התירו לאכול בישולי נכרי אלא כשנתבשלו עבור חולה שיש בו סכנה, מה שאין כן בחולה שאין בו סכנה שאסור לאכלם, ולקמן (בסי' שכח) מדובר בחולה שאין בו סכנה, וכן יישב הגר"ש וואנזר (קובץ מבית לוי ח"ח עמ' מ).

[משנ"ב ס"ק טו]

אבל חולה שנתלה היום, אסור בכל גונו ליהנות לבריא משום מקצה דמחבר²⁶.

26) אמנם, ברמ"א לקמן (סי' שכח ס"ז) משמע שחלב שנחלב והתבשל בשבת על ידי נכרי לצורך תינוק נחשב מוקצה אף אם היה ידוע מערב שבת שיהיו צריכים לו. ותירץ הגרש"ז אויערבך (שש"כ

הלכות שַׁבַּת סִימָן שיח

ביאורים ומוספים המשך

[משנ"ב ס"ק יז]

וְהַמְבֹשֵׁל בּוֹ חֵיב³⁰].

30) וברז מים חמים הפתוח בשעה שפועל דוד החימום החשמלי [בויילר], דעת הגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי ח"ו עמ' מ) שמותר לסוגרו, אף על פי שעל ידי זה יתחממו המים הצוננים שנכנסו לדוד, שכיון שסגירת הברז אינה אלא גרמא לחימום המים, וחימום זה הוא פסיק רישא דלא ניחא ליה, האסור רק מדרבנן, ועוד, שבהשאת הברז פתוח יש הפסד, ולכך יש להקל בגרמא בדרבנן. מאידך, הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ערכי רפואה ח"א עמ' קצג) כתב שאסור לסגור את הברז, אלא אם כן פתחוהו לצורך חולה שיש בו סכנה, ויתכן שיצטרך החולה אחר כך עוד מים חמים.

ואם פתח את הברז בשבת, וכתוצאה מכך המים הצוננים הנכנסים לדוד עלולים להתחמם מהמים החמים בשיעור שהיד סולדת בו, ונוזר בכך מיד, כתב הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק מד) שטוב שישגור את הברז, כדי שלא יתבשלו המים הנוספים.

והמבשל בתולדה של תולדת האור, כתב האור שמח (פ"ט מהל' שבת ה"ב) שפטור, שעל ידי הריחוק מהאש נפקע ממנה כח האש, ונחשב חומה של תולדת התולדה, כחום טבעי שאין מקורו מהאש, ודומה הדבר לכח כחו, שאינו כגופו, ולכך אינו אסור אלא מדרבנן. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' קא ה"ב) כתב שהדימיון לכח כחו תמוה, כיון שלענין בישול בתולדות האש, אין הנדון אם התבשל המאכל על ידי מעשה האדם או לא, ומכיון שדנים את תולדת האש כאש מחמת כח האש שבה, אין כל חילוק בין תולדה לתולדה של תולדה, וכן כתב הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק יא אות ב) שדברי האור שמח מחודשים מאד, וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק ה).

ולענין המוציא מצה מרשות היחיד לרשות הרבים בפסח שחל בשבת, כתב בביה"ל לקמן (סי' תנ"ד ס"ד ד"ה ולענין) שרשאי לצאת בה ידי חובתו ולברך עליה, מפני שאין העבירה אלא על האדם שהוציאה, ואילו המצה אינה נחשבת כחפץ שנעשתה בו עבירה.

וכן חפץ שהכין אדם משבת לחול, כתב הגרש"ז אויערבך (מאור השבת ח"א מכתב ג אות ט) שמסתבר שמותר בדיעבד להשתמש בו, כיון שעצם ההכנה אינה מלאכה, ואין העבירה אלא במחשבה שחשב בשעת עשית הפעולה שתהא לצורך החול, וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ב ס"ק א עמ' מז אות יז), וביאר, שאין העבירה בחפץ, אלא בהתעסקות האדם עבור ימות החול.

29) ולאחר שעקר את הנטיעה, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם עמ' מו אות ה) שמותר לו לחזור ולנטעה, אך אם גדלה קצת בטרם שנעקרה, אסור לעשות כן, מפני שנהנה מהעבירה.

ואם עבר זמן ולא עקר את הנטיעה, הסתפק הגרש"ז אויערבך (שם) אם חייב הוא לעקרה, שיתכן שלא חייבו חכמים לעקור את הנטיעה אלא כשאין בכך הפסד מרובה, מה שאין כן באופן זה, שאם יעקנה לא יוכל לנטעה שוב. וכן אדם שהרכיב או הבריך אילן בשבת, הסתפק הגרש"ז אויערבך (שם) אם חייב הוא לעקור את מה שעשה, שיתכן שלא חייבו חכמים אלא לעקור נטיעה, מפני שקל הדבר לעקרה ולחזור ולנטעה. ואם עבר ולא עקר את הנטיעה, צידד (שם) שלא נאסרו הפירות.

ולמכור את הנטיעה לאחר, כתב הגרש"ז אויערבך (שם), שאם נטעה בשוגג, מסתבר שמותר לו למוכרה לאחר, ואין הקונה צריך לעקור אותה, ואף אם נטעה המוכר במזיד, אין אסור לו אלא להרויח מדמי המכירה, אבל כשמכר, אין הקונה צריך לעקור.

הלכות שבת סימן שיח

ביאורים ומוספים

[שעה"צ ס"ק כד]

עוד פתב, דתולדת חמה מפר להטמין בשבת פדכר שאינו מוסיף הקל"ט.⁽³¹⁾
(31) בחי' הרשב"א שלפנינו לא נזכר חידוש זה, ודברי השעה"צ הם ע"פ הגהות הרעק"א שבשו"ע מהדורת קניגסברג, שבהעתקת דברי הרשב"א כתב 'והוא הדין', אכן, בדפוסים אחרים כתוב 'והוא ליה' (הגרש"ב וולדנברג).

[משנ"ב ס"ק כ]

דהני פתולדת חמה⁽³²⁾.

(32) ובטעם הפטור בבישול בתולדות חמה, כתב רש"י (שבת לט, א) שהוא מפני שאין דרך בישול בכך. ולפי זה, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סי' נב) שהמבשל מאכל או משקה במיקרוגל בשבת חייב, מפני שהדרך לבשל בו, כיון שאיכות הבישול בו אינה פחותה מאיכות הבישול על גבי האש, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' סב), וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק דיני מיקרוגל פ"א אות ד, וראה להלן שהוסיף טעם נוסף).

מאידך, דעת הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' יב הע' 4, שש"כ פ"א הע' קכז), שאף באופן שהדרך לבשל בחמה, אין חייבים על זה, וכוונת רש"י היא, שכיון שעיקר דרך הבישול הוא באש, אם כן בישול בחמה אינו נקרא בישול. ולדעתו (ביצחק יקרא לעיל ס"א, ונשמת אברהם ח"ה עמ' ריט, ושולחן שלמה סי' שכח שולי הגליון ס"ק נב) בישול במיקרוגל אינו אסור מהתורה, ולכך הורה, שכאשר יש צורך לבשל בשבת עבור חולה מסוכן, עדיף אם אפשר לבשל במיקרוגל.

ובישול מים ב'מזלג חשמלי', באופן שהמעגל החשמלי נוצר על ידי המים, כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה שם הע' 3) שלדעתו, אין הדבר אסור אלא מדרבנן כיון שאין כאן הבערת אש כלל, אלא שהחזו"א אמר לו שמפני שדרך כלל הזרם יוצר אש, נחשב זרם זה כ'עיבור' האש, וכשם שיש חיוב חטאת על בישול בתולדת האש, כן יש חיוב על בישול בעיבור האש.

ולדעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק דיני מיקרוגל פ"ב אות ב עמ' כב, הלכות שבת בשבת ח"א פ"ח הע' 129) כל בישול שנעשה על ידי זרם חשמל נחשב כבישול בתולדת האור, הואיל ויצירת החשמל היא על ידי אש, ולפיכך, דעתו שבישול במיקרוגל אסור מהתורה. והוסיף, שאף על פי שיש מקום לחלק בין מיקרוגל לתולדת האש, שבישול במיקרוגל לא נעשה על ידי החשמל כי אם על ידי קרינת הגלים, מ"מ במלאכת שבת דאורייתא יש להחמיר.

ולענין בישול באש לאחר בישול בחמה, כתב הפמ"ג (משב"ז ס"ק ו) שנראה שפטור, ויתכן שאף מותר, מפני שאף על זה נאמר שאין בישול אחר בישול. ולדעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק ו) יש להחמיר בזה, ואף לגבי תבשיל יבש שהתבשל במיקרוגל, דעתו להחמיר שלא לבשלו על גבי קדירה הנמצאת על האש, כיון שיתכן שבישול במיקרוגל אינו נחשב אלא כבישול בחמה. וכן צידד בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' סב) להחמיר בזה, מפני שהבישול במיקרוגל אינו פועל כפי שפועל בישול רגיל, מה שאין כן בישול בחמה, הפועל כבישול רגיל, והוסיף, שיתכן שאף לדעת הפמ"ג יש להחמיר בזה.

וחימום מים בדוד שמש, כתב הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק יג) שדינו כבישול בחמה, אף על פי שחימום זה נעשה על ידי הזכוכית המתחממת מהחמה, מ"מ אין זה נחשב כבישול בתולדת חמה, מפני שהזכוכית אינה מבשלת את המים אלא רק מרכזת את קרני השמש. וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ל תשובה ב) שבישול זה נחשב כבישול בחמה, שאף על פי שהצנורות החמים גורמים לבישול המים, מ"מ אין הם אלא כקדירה המחזיקה את המים בשעה שמתבשלים על גבי האש. והוסיף הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"א הע' קכז), שאף על פי שהדרך בומנינו להפיק חום מכח השמש, מ"מ אין הרגילות להשתמש בחמה גורמת שיאסר חימום זה מהתורה [כמובא בתחלת הערה זו]. מאידך, דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק דיני דוד שמש פ"י אות א)

והגר"נ קרליץ (חוט שני שם), שהואיל ואין המים מתחממים על ידי החמה אלא בצירוף אמצעי, הקולט את קרניה, ולולא זה לא היו המים מתבשלים מהחמה, נחשב הדבר כבישול בתולדת חמה. ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' מד אות כו) הסתפק בזה.

ולמעשה גם דעת הגרש"ז אויערבך (שבות יצחק שם, וראה שש"כ שם), שבומנינו שהרגילות היא שבכל דוד שמש יש מיתקן חימום חשמלי, ויש לחשוש שמא יבוא להוציא מים מדוד השמש גם בזמן שהמערכת החשמלית עובדת, וודאי שגם אופן זה כלול בגזירת חז"ל המוזכרת בשו"ע שגזרו על תולדות חמה אטו תולדות האור.

ולפתוח את ברו המים החמים, ולגרום בכך שיכנסו מים צוננים לדוד השמש, ויתחממו על ידי המים החמים הנמצאים בו [שלכל הדעות נחשבים כתולדות חמה, או שיתחממו על ידי מערכת הקולטים של הדוד שמש, שנחלקו הפוסקים בדינה כמובא לעיל], כתב בשו"ת אור לציון (שם) שמותר, שכיון שאין בישול זה נעשה אלא בגרמא, שעל ידי שהוציא מים בצד אחד נכנסו מים אחרים בצד האחר, וגרם בישול בתולדת חמה מותר, מפני שהוא תרי דרבנן במקום שאינו מתכוין.

מאידך, דעת הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק מד), שאין זה נחשב גרמא, אלא כפעולה בכח ראשון, כיון שמיד בשעת הוצאת המים החמים נכנסים המים הצוננים, ועוד (שבות יצחק שם), שהואיל שכך היא דרך הבישול בדוד שמש, אין זה נחשב כגרמא, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שם). וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' צד) שאין להוציא מים מדוד שמש בשבת. אכן, לצורך חולה שאין בו סכנה, דעתו (קובץ מבית לוי ח"ו עמ' לח) שיש להקל בדבר.

ולגבי פתיחת ברו המים החמים בליל שבת כשאין היד סולדת בהם, ולמחר יתחממו המים הנכנסים, כתב הגרש"ז אויערבך (מאור השבת ח"א מכתב ט אות א) שאף על פי שמסתבר שגרם בישול בתולדת חמה מותר, וכל שכן שמותר הדבר במים אלו שבדוד השמש, שהרי לא יתבשלו למחר אלא על ידי החמה עצמה, מ"מ טוב להימנע מפתיחת הברז מפני הרואים.

[משנ"ב ס"ק כב]

אפלו ליתן על הפירה או הפנור קדם הקס אסור⁽³³⁾.

(33) ואף להעמיד בשבת קדירה חמה על תנור כבוי שעתידי להידלק, כתב הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק טז) שאסור, כיון שניכר שמניחה שם על מנת שיתחמם התבשיל לאחר שיצטנן.

[משנ"ב ס"ק כג]

ולערב אותו פתבשיל רותח בכלי שני יש להקל⁽³⁴⁾.

(34) מדבריו משמע שיש מקום להחמיר בזה, וכתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' קכז אות ד) שכל זה לשיטת השו"ע, הסובר שבישול אחר בישול בלח שנצטנן לגמרי אסור מהתורה, אך לדעת הרמ"א, שאין בישול זה אסור אלא מדרבנן, כמבואר להלן (ס"ק צו-צח), מותר לכתחילה לערב תמצית תה צוננת במים רותחים הנמצאים בכלי שני, אלא אם כן רותחים הם בשיעור שהיד נכוית בהם, שבאופן זה יש מקום להחמיר שלא לערות לתוכם כשאננם נמצאים בכלי שלישי, כמבואר להלן (ס"ק מח) שכלי שני מבשל כשהיד נכוית בו. וכתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' לד אות כב), שלסוברים שלדעת הרמ"א איסור בישול אחר בישול בלח שנצטנן לגמרי אינו אלא חומרא [ראה מה שכתבנו להלן ס"ק צט], אין מסתבר להחמיר בבישול אחר בישול בכלי שני כשהיד נכוית בו.

[משנ"ב ס"ק כו]

עד שיגמר בשולו⁽³⁵⁾.

(35) ובשיעור 'מבושל כל צרכו', ביאר הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פכ"ו אות ב) שהוא כשסתם אדם אוכל אותו כך שלא בשעת הדחק.

הלכות שבת סימן שיח

באר הגולה קלד

ד שם ל"ט ה שם
קמ"ו במשנה ו טור
והרא"ש מדברי רש"י
בפרוש שםא יתנית
שם ל"ד ז לדעת
הטור, וכן משמע
מדברי רמב"ם בפ"ק
ט ח שם קמ"ה
במשנה ומפרש לה
בגמרא כגון תנאולתא דרבי אבא ט שם במשנה

מפ"ח חמה; (כא) יאכל בחמה עצמה, כגון לתן ביצה בחמה או לתן ימים בחמה כדי שיחמו, מתר: ד יתבשיל שנתבשל כל-צרכו (כב) *יש בו משום (ח) (כג) בשול (כד) *אם נצטנן. הגה (ט) ויש אומרים דוקא אם מצטמק (כה) ויפה לו (רבינו ירוחם ח"ג). ואם לא נתבשל כל-צרכו, וואפלו נתבשל (כו) כמאכל בן-דרוסאי, *שיף בו בשול (כו) *אפלו בעודו רותח. (כח) והני מלי שיש בו בשול אחר בשול, בתבשיל שיש בו (כט) מרק, (ל) *אכל דבר (לא) שנתבשל כבר (לב) והוא יבש, (לג) מתר (י) לשורות בחמין בשבת. ואם הוא דבר יבש שלא נתבשל מלפני השבת, טאין שורין (לד) אותו בחמין בשבת,

באר היטב

רנ"ג, מ"א: (ט) וי"א. והפ"ח פסק כסבא ראשונה, ועין ס"ח מ"ש: (י) לשורות. אפלו בכ"ר כמ"ש סעיף טו דאין בשול אחר בשול. ומשמע מלשון הש"ע דאם לא נתבשל מע"ש רק נשרה בחמין

חמי טבריא, אכל מע"ש מתר, ולהניח בתוכו אסור, כמ"ש סימן שכו ס"ג: (ח) בשול. והוי יודע, שכל דינים האסורים משום בשול, אפלו לתן על הכירה או התנור קדם הסק אסור, כמ"ש סס"י

משנה ברורה

במבשל כל-צרכו, כמו שכתוב בסימן רנו סעיף ז: * יש בו משום בשול וכו'. הנה דין זה אף דסתם המחבר, מכל מקום יש בזה פלגא דרבנן, דרעת הרמב"ם והרשב"א והר"ן דשוב אין בו משום בשול אפלו נצטנן לגמרי, אף דהמחבר סתם להחמיר בדעת רש"י ורבנו יונה והרא"ש והטור. ועין בסימן רנג בבאור הגר"א שלא הכריע בין השיטות. וכל זה לענין להעמיד נגד המדורה, אבל להעמידו על האש ממש או לתנור שאינו גרוף, לכלי עלמא אסור על-כל-פנים מדרבנן אפלו רותח ממש: * אם נצטנן. עין במשנה ברורה דהינו שאין היד סולדת בו. ואם הורק לכלי שני, אף אם היה עדין יד סולדת בו, יש לומר דדינו כמו נצטנן ויש בו עתה משום בשול³⁸ [מפמ"ג]: * שיף בו בשול. ואף דהיה יכול לאלל על-ידי הדחק מתחלה את התבשיל ותיב על שעור כמאכל בן-דרוסאי משום מבשל, וכמו שכתב הרמב"ם בפ"ק ט הלכה ה, מכל מקום המסניע לגמר כל צרכי בשולו, גם הוא בשם מבשל יקרא מן התורה. ולפי זה אם נטל בשבת הקדורה מן הכירה וספק לו אם כבר נתבשל כל-צרכו, אסור לו להחזירו אף שהוא עודו בידו והכירה גרופה, כל שיש חס בכירה שיוכל להתבשל יותר על-ידי עמידתו שם: * אפלו בעודו רותח. כן הוא דעת הרמב"ם וטור וכן משמע בתוספות ל"ט דבור המתחיל 'כל', עין שם, אף בתוספות ריש פ"ק כירה דבור המתחיל 'חמין ותבשיל' משמע דכל שנתבשל כמאכל בן-דרוסאי מתר להחזירו. והנה לפלא היה בעיני מתחלה על פסק המחבר שסתם בדעת הרמב"ם, דהלא הרבה ראשונים חולקין על זה, והם הרמב"ן בחדושי ורבנו יונה והרשב"א והרא"ש והר"ן והמאירי, כלם פוסקין דמכין שנתבשל כמאכל בן-דרוסאי שוב אין בו משום בשול ומתר להחזירו בשבת לתנור גרוף מן הגחלים, אף שהוא חס ויכול לגמר הבשול על-ידי זה. ואמנם מצאתי אחר-כך דגם דעת הרמב"ם לאו דעת יחידאה הוא, דהרבה מן הראשונים שפוקרין כמותו, והוא האור זרוע הגדול מצד גס-כ"ן כן, עין שם במלאכת אופה, וגם מביא שם כן בסוף דבריו בשם פרוש הריב"א; ועוד מצאתי חבל

(כה) יגלגלנה בשבת על-גבי חול החם כדי שתצלה, נמי אסור, דגזירה אטו תולדת האור, (כו) ועל-כ"ן אסור לצלות ביצה על גג רותח מחמה. המבשל בחמי טבריא (כו) פטור מחטאת, דהני כתולדת חמה³², (כח) אכל חיב מכת מרדות, דאסור יש בזה, (כט) הלכך אסור להעמיד מאכל על-גבי חמי טבריא בשבת, אבל להשהות עליהן מערב-שבת מתר, ולהניח בתוכן אסור משום הטמנה בדבר המוסיף הבל, כמו שכתוב סימן שכו סעיף ג: (כא) אכל בחמה עצמה. ולא גזרינן אטו אור, (ל) דחמה באור לא מחלף: ד (כב) יש בו וכו'. וכל דינים האסורין משום בשול, (לא) אפלו לתן על הכירה או התנור קדם הסק אסור³³, כמו שכתוב סימן רנג: (כג) בשול. ועל-כ"ן אסור (לג) מן התורה להניח התבשיל הזה בשבת במקום חם (לג) שהיד סולדת בו. ולערב אותו בתבשיל רותח בכלי שני יש להקל³⁴ [אחרונים]: (כד) אם נצטנן. הינו שאין היד סולדת בו, אף שהוא קצת חם עדין; (לד) אכל אם היד סולדת בו, אף שנצטנן מרתיחתו, לא שיף בו בשול עוד, דבכלל רותח הוא ואין בשול אחר בשול [וידוקא לענין להחזירו לתנור כשהוא גרוף מן הגחלים או שהם עצומין, אבל לתנור כשאינו גרוף, וכל-שכן על האש ממש, אסור להחזירו לכלי עלמא אפלו רותח גמור, וכדלעיל ברנ"ג]. וכל זה הוא דעת המחבר, אבל הרמ"א לקמן בסעיף טו בהג"ה כתב, דכל זמן שלא נצטנן לגמרי נהגו להקל, (לה) דאין בו משום בשול, ועין שם: (כה) ויפה לו. אבל אם מצטמק ורע לו, מתר להניח סמוך למדורה אפלו במקום שהיד סולדת בו. ועין בפ"ח שפסק כסבא הראשונה דאין חלוק

בזה, וכן משמע (לו) בבאור הגר"א: (כו) כמאכל בן-דרוסאי. והוא הדין יותר, עד שיגמר בשול³⁵, שיף בו בשול (לו) מן התורה: (כז) אפלו בעודו רותח. ופשוט דאפלו על-ידי אינו-יהודי אסור לגמר הבשול. (לח) ונראה דבדיעבד אין לאסר התבשיל, דיש לסמוך על הפוסקים שפוקרים דכיון שנתבשל כמאכל בן-דרוסאי שוב אין בזה משום בשול: (כח) והני מלי וכו'. רוצה לומר, הא דאמרן דבנצטנן שיף בשול בכל גונא: (כט) מרק. דבדבר לח, כיון שאזיל חמימותו ונצטנן, בטל ממנו שם בשולו הראשון³⁶: (ל) אכל דבר וכו'. הינו (לט) בנתבשל כל-צרכו: (לא) שנתבשל כבר. דוקא שנתבשל, אבל אם לא נתבשל אלא נשרה מערב-שבת בכלי ראשון שהיד סולדת בו, אסור לשורותו בחמין שהיד סולדת בהן בשבת, (מא) דאף-על-גב דאין כאן תוספת בשול, מכל מקום כל זמן שלא נתבשל ממש אלא היה בכלי ראשון נתוסף בו קצת בשול כשמניחו פעם שני בחמין. (מב) ויש מקלין בדבר. ודעת הפריימגדים, דהמקלין מרי בדבר שדרכו וטבעו קל להגמר בשולו אף בכלי ראשון שהוסר מן האש, אבל דבר שאין דרכו להתבשל לגמרי בכלי ראשון, לכלי עלמא אסור, (מג) וטוב להחמיר בכל גונא, עין שם. (מד) וכל זה לענין לשורותו בכלי ראשון, אבל לשורותו בכלי שני אף שהיד סולדת בו יש להקל בכל גונא, כיון שבערב-שבת נשרה בחמין שהיד סולדת בהן: (לב) והוא יבש. רוצה לומר, שהריקו המרק ממנו³⁷: (לג) מתר לשורותו. אפלו (מה) בכלי ראשון רותח כדי שיהיה נמוח שם ויהיה דבר לח, דאין בשול אחר בשול, אבל לא יתנו (מז) לכלי ראשון שעומד על-גבי האש: (לד) אותו בחמין. שהיד סולדת בהן. (מו) ואפלו אם לא ניחו שם עד שיהיה נמוח, ואפלו בכלי שני, נמי אסור לשורות,

שער הציון

דבכא בתרא דחמימי חיים ודקריי קריי [הרשב"א שם]. עוד כתב, דתולדת חמה מתר להטמין בשבת בדבר שאינו מוסיף הבל³¹: (כה) מגן-אברהם: (כו) מגן-אברהם ותוספת-שבת, וכן משמע בחדושי רבי עקיבא איגר: (כז) רמב"ם: (כח) גמרא מ עמוד ב: (כט) מגן-אברהם בשם הר"ן: (ל) רש"י: (לא) מגן-אברהם: (לג) כן משמע ברא"ש: (לג) מוכח מבית-יוסף שהוכחא במגן-אברהם: (לד) בית-יוסף, מגן-אברהם: (לה) אבל כל זה כשאנו על האש ממש, וכמו שכתבתי מתחלה, דלא עדיף מרותח גמור: (לו) שהוכח במגמרא דאין חלוק, ודלא כט"ז שמצדד להורות כהישיא-אומרים: (לז) כן משמע בבאור הגר"א וכן מוכח ברמב"ם פ"ק ט הלכה ג: (לח) עין באור הלכה: (לט) מבאר בפוסקים: (מ) בית-יוסף בשם רב הפוסקים: (מא) לבושי-שרי: (מב) רמב"ם. אף השלחן-ערוך אינו סובר כן: (מג) מגן-אברהם: (מד) אליה רבה ותוספת-שבת ופריימגדים: (מה) מגן-אברהם ושי"א: (מו) אליה רבה, מפני דיש מחמירין דעל האש יש בשול אחר בשול, ועוד, דיש בזה משום חשש חזרה, וכדלעיל בסימן רנג במגן-אברהם סעיף-קטן לו: (מו) אחרונים:

הלכות שבת סימן שיח

אבל (י"א) (לה) מדיחים אותו בחמין בשבת, (לו) *חויז מן (י"ב) המליח הישן ומין דג שנקרא *קוליס האספנין, שאינם צריכים בשול אלא מעט (לז) *והדחתן *היא גמר מלאכתן: הגה

באר היטב

ולא מחזי כמבשל, ונ"ל דבצל דינו כתבלין דעבידא לטעמא, מ"א: (י"ב) המליח. משמע דבמים צוננים מתר, ולכן מתר לרוח הערני"ג¹ בשבת בצוננים אפלו הוא מליח הרבה, וכ"כ הב"י בסימן זה בשם הפרדס בדג

משנה ברורה

(מח) דמחזי כמבשל. ולא דמי לתבלין בסעיף ט דלא אסר אלא בכלי ראשון, דתבלין צוויין למתק הקדירה ולא מחזי כמבשל³⁹: (לה) מדיחין אותו. והינו (מט) שמערה עליו מפלי שני, דמפלי ראשון אסור לערות עליו, דערוי בכלי ראשון ומבשל כדי קליפה, כמו שכתוב סעיף י. והוא הדין דשרי לערות מפלי שני על גבי דבר לח צונן, דהוי לה כהדחה בעלמא [אחרונים]: (לו) חויז מן המליח הישן. (י) דג מליח של שנה שעברה, וקוליס האספנין הוא שם דג שאוכלין אותו מחמת מלחו על ידי הדחה בחמין, ועל-כן אפלו הדחה נמי לא, שזהו גמר מלאכתן והוי בשול, ואיתא בגמרא דאם הדיחן בחמין חיב חטאת. (נא) והנה כמה אחרונים כתבו, דטבע של אלו הדברים שאין יכולין לאכלו כל זמן שלא הודח בחמין, ועל-כן הדחה שלחן חשיבא בשול, דמשני לה אכל, והוא הדין (נב) שאר דבר מליח פיוצא בזה שאין יכולין לאכל כלל בלי הדחה, אבל דברים שיכולין לאכלן על ידי הדחת מים צוננים, אין אסור להדיחן בחמין מפלי שני. ולפי זה, דג מליח שבמקומנו שנקרא הערני"ג, שיכולין לאכל על ידי הדחת צוננים ולפעמים אף בלי הדחה, מתר להדיחו אף במים חמין; ומהט"ז משמע דיש לזהר שלא להדיחו בחמין, וכן כתב בספר שלחן צעיר ששים ובחיי אדם, וכן נכון לנהג למעשה. ועין באור הלכה: (לז) והדחתן וכו'. רוצה לומר בחמין, אבל בצונן מתר להדיחו ואף לשרותו⁴⁰,

לאכל אף בלא הדחת חמין כמבאר שם, ואפלו הכי אינו מתר אלא בצונן לפי הנחת הבית יוסף בדברי הפרדס [ועין במחצית השקל דכן מפרש הט"ז], ובאמת קשה מאד להקל לענין דג מליח שבמקומנו [שנקרא הערני"ג]: אחר, דלפעמים הוא משל שנה שעברה, ואולי הוא בכלל מליח הישן שנוכר במשנה, ואפלו אם ידוע שהוא של שנה זו, הלא ידוע שהוא דג שהיה נקרא בלשונם טונינא, כמו שכתב שלחן צעיר ששים [ועין שם שכתב שזה היה בהעלם דעת הט"ז], ואם-כן, אף אם נפרש דעת הפרדס בטונינא להקל להדיחו אף בחמין, וכמו שבארנו האליה רבה בשם הפרישה ותוספת שבת, וקוליס האספנין שאסרו במשנה להדיחו בחמין מין דג אחר הוא, מכל מקום להלכה אין בנו כח להכריע בן, דהרבה ראשונים מפרשין דקוליס הוא טונינא: ראשון לכל הערוך בערך אספנין בשם יש אומרים, ורש"י בפרק כירה (דף לט), והר"ן שם וכן בחדושי, בלם כתבו בהדיא דהוא טונינא [ואף דרש"י בעצמו בפרק חביב כתב דהוא שם דג שאוכלין אותו מחמת מלחו על ידי הדחה בחמין, משמע דבלא הדחה בחמין לא היה נאכל, ואם-כן אין זה טונינא, דהלא על טרית שאמרו חז"ל שנאכל חי מחמת מלחו כתב רש"י בברכות דף מד דהוא טונינא, על-כרחך אנו מכרחין לומר דרש"י גופא ספיקי מספקא לה בזה, כי היא מחלקת ישנה וכשתי דעות המוכח בערוך]. והרמב"ם בפרק ו דמסכת מכשירין פרש בזה פרוש אחר, עין שם, אם-כן משמע מה דהוא מחלקת קדומה בין הראשונים בפרוש קוליס, ומי יוכל להכריע ולהתיר בענין חיוב חטאת? ומה שהקשה הפרדס דהלא טונינא ראוי לאכל אף בלי הדחה בחמין, ואפאי נחבי אהדחה משום בשול; יש לתרץ, דהוא כמו שאר דברים שאוכלין כמות שהן חייין ואפלו הכי חיב בבשילן, וכמו שכתב לקמן, והטעם, דמשפתיח יותר על ידי הבשול, וכזה נמי קים להו לחז"ל דבהדחה מועטת בחמין נגמר בשולן ונשתבחו לאכילה כמו בבשול גמור וחיב חטאת, ועל-כן יש לזהר בזה מאד שלא להדיחו בחמין ואפלו בערוי מפלי שני: * קוליס האספנין וכו'. ולא דוקא אלו, דהוא הדין לכל פיוצא בזה דבר דק [דף ביות⁴²] [רמב"ם פ"ט]: * והדחתן וכו'. עין במשנה ברורה שביצונן מתר, בן משמע בבית יוסף, וכן כתב באליה רבה בשם הפרישה ובתוספת שבת ובספר מעשה רחוק ושארי אחרונים. וראיתי בפריימגדים שרוצה לחדש דבר, דמשום שאינו יכול לאכל כלל בלי הדחה, חיובו הוא משום מכה בפטיש, ומשום זה מקשה על הבית יוסף והפרדס דאמאי מתר בצונן, ונשאר בקושא. והנה בלבוש גס-כן ראיתי שכתב לענין שרית דבר קשה דחיובו הוא משום מכה בפטיש, אבל באמת לא נהיך דבר זה כלל, וכבר תפש עליו באליה רבה, דברש"י ורמב"ם מברר להדיא דחיובו הוא משום בשול, ורוצה לומר שאמאי לא חיבוהו שם משום מכה בפטיש, אלא ודאי דבאלו הענינים לא שך מכה בפטיש, וממילא דביצונן דלא שך בו משום בשול, מתר. וכדברי הרמב"ם ורש"י מוכח להדיא בדרך לט עמוד א בגמרא, דאמר שם רב יוסף: גלגל הביצה חיב חטאת, ועל זה אמר מר ברה דרבינא: אף אנו נמי תנינא כל שבא וכו' חויז מקוליס האספנין שהדחתן זו היא גמר מלאכתן, אלא דבזה חיובא נמי משום מבשל, וממילא דוקא בחמין, וכן איתא להדיא בספר יראים לר"א ממין ותרבנו ירחם והאור וזרע והפליבו והמאירי והר"ן, שמכלם משמע להדיא דחיובא דוקא בחמין ומשום מבשל. וגם לדעתם של הלבוש ופריימגדים דכל דבר שנגמר תקונו לאכילה על ידי איזה פעולה, אף אם לא נוכל לחיבו משום מבשל נחייבו משום מכה בפטיש, אם-כן אמאי אמר שם בגמרא דביצה שצלה אותה בחול ובאבק דריכים הוא רק אסור דרבנן דאינו תולדת האור, נחייבו משום מכה בפטיש? ועוד, אמאי אמר שם בדרך קנה, והוכח לקמן בסימן שכד: שוויי אכלא משינן, נחבי אותו משום מכה בפטיש כיון שהוא השנה דבר זה לאכל, אלא ודאי דבענינים אלו של אכל לא שך שם מכה בפטיש. והנה הפריימגדים תולה עצמו בספר הפרדס ואומר שזה הוא דעתו, דדבר שאינו יכול לאכל בלי הדחה חיובו הוא משום מכה בפטיש, ואף שהוא, הלא הפרדס עצמו כותב דביצונן מתר, וגם יש בזה אריכות דברים בבאר דברי הפרדס ואין כאן מקומו. אחר-כך מצאתי בספר נשמת אדם שגם הוא רוצה לצדד דבר שאין יכול לאכל בלי הדחה דחיובו הוא משום מכה בפטיש, והקשה בעצמו מה שהקשיתי מדף לט דאמר שם אף אנו נמי תנינא, וכנ"ל, ודחה דבענין מליח הישן וקוליס האספנין היה יכול לאכל מתחלה על ידי הדחק, לכך לא נוכל לחיב אחר-כך משום מכה בפטיש, אבל זה אינו, דגם מליח הישן מתחלה אינו נאכל כלל, ועל ידי הדחה הוא נאכל על ידי הדחק, כדאיתא בחדושי הר"ן, וכן כתב באור ורוע דמליח הישן מתחלה אינו נאכל כלל, ואם-כן פי היכי דשם חיובו הוא רק משום מבשל ולא משום מכה בפטיש, הוא הדין לכל דבר שאינו יכול לאכל מחמת מלחו או לשרית דבר קשה, שחיובו הוא גס-כן משום מבשל ולא משום מכה בפטיש, וממילא דוקא בחמין, וכן משמע בבאר הגר"א שטעם אחד הוא לשניהן, ע"ש. היוצא מדברינו, דענין מכה בפטיש בדבר-אכל הוא דבר חדש שלא נמצא בפוסקים, ואדרבה יש כמה סתירות לזה⁴³ וכמו שכתבנו למעלה, ועל-כן אין להחמיר בהדחת צונן בשום גונא, כן נראה לעניות דעתי בענין השם: * היא גמר מלאכתן. לכאורה נראה שגם בזה הוא דוקא כשהיך סולדת בו, ודומיא

שער הציון

תרגום: 1 דג מליח.

(מח) מגן-אברהם: (מט) תוספת שבת וש"א: (י) רש"י ורמב"ם. ובספר הפרדס כתב 'בשר מליח הרבה': (נא) אליה רבה בשם הפרישה ותוספת שבת ומחצית השקל בבאר פננת המגן-אברהם: (נב) מגן-אברהם:

הלכות שבת סימן שיח

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק לד]

ולא מחזי כמבשל⁽³⁹⁾.

ואבקת חלב [העשויה למאכל תינוקות], דעת הגרי"ש אלישיב (שבית יצחק שם פכ"ג אות ב), שיש לחוש שנעשית קלת בישול ביותר, ואין להכינה במים חמים אלא בפושרים [כחום הרוק], ולאחר שתיהפך כל האבקה למשקה גמור, מותר לערות עליה מים חמים מכלי שני, כמבואר במשנ"ב (ס"ק לה).

אמנם, החזו"א כתב (או"ח סי' נח ס"ק ט), שמותר לערות מכלי שני על גבי אבקות הנמסות במים.

[ביה"ל ד"ה והדחתן]

דענן מפה בפטיש כדבר-אכל הוא דבר חדש שלא נמצא בפוסקים, ואדרבה יש פמה סתירות לזה⁽⁴³⁾.

(43) וכן לעשות מי סודה על ידי הכנסת חמצן למכשיר הסודה בשבת, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פכ"ז תשובה יד) שמותר, מפני שאין איסור מכה בפטיש באוכלין. וכן כתב בספר שביתת השבת (מלאכת מבשל ס"ק כז) שהחתם סופר התיר לעשות מי סודה בשבת. ובשו"ת רב פעלים (ח"א או"ח סי' יח) כתב, שאף אם יש איסור מכה בפטיש באוכלין [וכן דעתו, שם ח"ב סי' נב], מ"מ לא נאסר לעשות מי סודה, כיון שהיו המים ראויים לשתיה לפני הכנסת הסודה, ולא נאסר לתקן אלא מאכל שאינו ראוי לאכילה [כדעת הנשמת אדם שהזכיר הביה"ל].

ודעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פי"א הע' קלג), שאף האוסרים לעשות מי סודה בשבת [ראה שביתת השבת מעשה חושב דיני מלאכה שאינה לקיום אות ג בשם המהרי"ל דיסקין, ובשו"ת אמרי בינה או"ח מפתחות והשמטות לדיני שבת סי' כא], לא אסרו לעשות זאת אלא על ידי נתינת אבקת סודה לתוך המים, מחמת שיוצר דבר חדש ויש בזה משום איסור מכה בפטיש, אך העושה כן במכשיר סודה, שאינו אלא מכניס חמצן למים ומערבם יחד, אין זה אלא כמערב יין במים, ואינו מכה בפטיש.

וכן לענין עשיית צנימים בשבת, כתב בשו"ת אור לציון (שם פ"ל תשובה ו) שאין איסורו משום מכה בפטיש כפי שכתב בשו"ת רב פעלים (ח"ב סי' נב), מפני שאנו נוקטים להלכה שאין תיקון מנא באוכלין, אלא איסורו הוא משום שדומה הדבר לצלייה אחר בישול. [וראה מה שכתבנו במשנ"ב להלן ס"ק מא].

וכן הכנת מאכל הנקרא ג'לי, על ידי עירוב מים רותחים באבקה והכנסת התערובת למקרר כדי שתתקשה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' מא) שאין לאסור משום מכה בפטיש, כיון שלהלכה אין מכה בפטיש באוכלין, ואף לסוברים שיש איסור מכה בפטיש באוכלין, מ"מ אין איסור זה שייך בדבר הנגמר מאליו שלא בשעת מעשה התיקון [אלא שכתב שאין לעשות כן לכתחילה, משום איסור נולד, כמבואר במשנ"ב להלן ס"ק קה]. והוסיף, שמטעם זה, גם הכנת תמצית פטל בשבת על ידי עירוב מים רותחים עם תמציות טעם וצבע וסוכר, מותרת מן הדין כיון שאין איסור מכה בפטיש באוכלין, ומ"מ כדאי להדר לעשותה מערב שבת, כיון שפעולת ההכנה פעולה גדולה היא, ואף אם מכין הוא תמצית זו בשבת, לא יכין אלא כמות מועטת [ובשינוי קל, משום איסור צובע]. ולעשר פירות בשבת, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' לח) שאין זה שייך לדין מכה בפטיש באוכלין, כיון שאינו מכין את המאכל לאכילה, אלא רק מסיר ממנו את האיסור.

(39) וכן לתת פרוסת לימון בכלי שני שהיד סולדת בו, כתב החזו"א (או"ח סי' נב ס"ק יט) שאין לאסור מצד שנראה כמבשל, כיון שהלימון נחשב כתבלין. וכן לגבי עלי נענע, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ל תשובה ה) שמותר לתיתם בכלי שני, מפני שעשויים למתק את המשקה, ונחשבים כתבלין [וראה מה שכתבנו להלן ס"ק מה].

[משנ"ב ס"ק לז]

אכל בצונן מתר להדיחו ואף לשרותו⁽⁴⁰⁾.

(40) אמנם, בשו"ע לקמן (סי' שיט ס"ח) כתב שאסור לשרות כרשינים במים כדי להסיר מהם את הפסולת שעל גביהם, ויש בזה משום איסור בורר, והעירו הגרש"ז אויערבך (שש"כ פי"א הע' יג) ובשו"ת הלכות (סכ"ד) מדוע מותר להסיר את גרגירי המלח שבדג על ידי הדחתו במים. ובביאור הדבר כתב הגרש"ז אויערבך (ח"ג שם), שאולי יסוד ההיתר כשהמלח מונח על גביו הוא כפי שמותר להדיח בשר מהדם שעליו, כמבואר לעיל (ס"ק י). עוד כתב, שיתכן שטעם ההיתר הוא משום שנחשב המלח כקליפת הדג, מפני שאף הוא שומר עליו [והרי מותר להסיר קליפה, כמבואר ברמ"א לקמן סי' שכא סי"ט].

[ביה"ל ד"ה אפילו]

אין לאסור התבשיל בדיעבד, וכמו שכתב הפריימגדים פסעף-קטן י⁽⁴¹⁾.

(41) אמנם, בשעה"צ לעיל (סי' רנט ס"ק כד) כתב, שהפמ"ג עצמו התקשה מדוע מקילים בזה בדיעבד, שהרי להלכה נפסק שיש איסור בישול במאכל שאינו מבושל אלא כמאכל בן דרוסאי. ותירץ בשעה"צ (שם), שהטעם שמקילים בזה הוא מפני שיש דעות שהקלו בעיקר דין זה, וגם אפשר לצרף את דעת הגר"א שמעשה שבת בשוגג אינו נאסר באכילה, וכעין זה כתב בביה"ל להלן (סי"ח ד"ה שנמצא).

[ביה"ל ד"ה וקוליס]

דבר דק ונף ביותר⁽⁴²⁾.

(42) וכן לענין התבלינים הדקים הרגילים בינינו, דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"א הע' קנב) שאסור לתיתם בכלי שני, מפני שמתבשלים שם, והסתפק (שבית יצחק בישול פכ"ד אות ג) אם דינם כדבר דק ורך ביותר, שאסור לערות על גביו מכלי שני. ומה שכתב המשנ"ב להלן (ס"ק סה) שמותר לתת תבלין בכלי שני, כתב בספר שביתת השבת (מלאכת מבשל ס"ק ע) שהכוונה לקנמו, זנגביל ושמן.

מאידך, בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' עד בישול אות יח) מבואר שקפה טחון [שאינו מבושל] הוא בכלל תבלין הנזכר במשנ"ב שם, אלא שכתב שלמעשה יש להחמיר שלא לתיתו אלא בכלי שלישי. ולדעת הגרי"ש אלישיב (שבית יצחק שם), דבר שהוא קשה מטבעו, כקפה וכדו', אינו נחשב כקלי הבישול אף לאחר שנטחן ונעשה דק, כיון שמ"מ לא נעשה רך.

הלכות שבת סימן שיח

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק לט]

בְּקָלֹת שְׁאִין בָּהֶם מִמָּשָׁה⁽⁴⁴⁾ וכו', אֵין שׁוֹרִין בְּשֶׁבֶת אֶפְלוּ בְּכָלִי שְׁנִי⁽⁴⁵⁾ וכו', יִזְהַר שְׁלֹא יַעֲרֶה עָלֵיהֶם מִים חֲמִין מְכָלִי רֶאשׁוֹן⁽⁴⁶⁾ וכו', אַחֵר שְׁעָרוֹ הַמִּים חֲמִין לְתוֹכּוֹ וְנִעְשָׂה כְּלִי שְׁנִי⁽⁴⁷⁾.

44) ואף על פי שבשעת היצור מייבשים את עלי התה על ידי חום אש, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב סי' פה) שאין להחשיב זאת אפילו כאפיה, כיון שאין ידוע שמשתנים העלים על ידי זה, וכל שלא נשתנה הדבר על ידי מעשה החימום, אין החימום נחשב כמעשה אפיה.

45) ואף על פי שמותר לתת תבלין בכלי שני, כמבואר לעיל (ס"ק לד) ולהלן (ס"ק סה), כתב בשו"ת גינת ורדים (כלל ג סי' ב ד"ה ומתוך) לגבי קפה, שהואיל והוא עיקר המשקה [ואינו דומה לתבלין שבא רק למתק משקה קיים], אסור ליתנו בכלי שני משום 'מיחזי כמבשל'. ובאור זרוע (שבת עמ' טו ד"ה מתני' כל) משמע, שלא הותר לתת תבלין בכלי שני, אלא מפני שנותנים אותו לפעמים גם בתבשיל צונן.

ושקיות תה, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ל תשובה ג) שמותר לערות עליהן מכלי שני, ואין חשש שמא יתבשלו עלי התה שבשקית, מפני שעירוי אינו מבשל אלא כדי קליפה, כמבואר בשע"צ (ס"ק סג), והשקית עצמה היא הקליפה. מאידך, דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פכ"ט אות ו) שאין להקל בזה, שיתכן שאין לסמוך לכתחילה על כך שלא יתבשל קצת יותר מכדי קליפה, וממילא יש לחשוש שמא יתבשלו במקצת גם עלי התה. [ובשו"ת בנין ציון ח"א סי' יח אות ג מבואר, שכשהשכבה החיצונית מחוררת, נכנסים המים דרך החורים ומבשלים את הקליפה של הדבר שנמצא כנגד החור].

ולחכין תה בכלי שלישי, כתב הערוך השלחן (סכ"ח) שאסור, מפני שענינו רואות שהעלים קלים להתבשל, ומתבשלים בכלי שלישי, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שם אות ז, ובספר הלכות שבת בשבת ח"א פ"ח הע' 79) שאסור להכין תה מעלים שלא התבשלו, אף בכלי שלישי ורביעי, כל עוד לא הצטננו המים שבכלי וחמים הם יותר מחום הרוק. והוסיף הערוך השלחן, שכן הדין בקפה ושוקו.

מאידך, בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' עד בישול אות טו) כתב, שאין ראיה ממה שענינו רואות שעלי התה קלים להתבשל, שהרי השתנות צבע המים נעשית אף במים צוננים, וכל שכן בחמים אף כשאין היד סולדת בהן, ולפיכך, אין להחמיר בעלי התה אלא שלא לבשלם בכלי שני, כשאר דברים, שמסופקים אנו אם נחשבים הם ככלי הבישול, אך בכלי שלישי אין להחמיר. והוסיף (שם אות יח), שכן הדין בקפה ושוקו.

ולענין נתינת לימון ומיץ לימון בכוס תה שבכלי שני, וכן לענין שאר קלי הבישול בכלי שלישי, ראה מה שכתבנו להלן ס"ק מה.

46) וקפה נמס, דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"א הע' קלה) שמותר ליתנו בכלי שני, וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט סוף ס"ק יז), כיון שקפה זה מבושל. וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' נה וח"ט סי' כז), והוסיף, שאף אם יש ספק שמא

המים חמים בשיעור שהיד נכוית בהם, מותר הדבר, אך אין לערות עליו מכלי ראשון, כיון שהוא נמס ונהפך לדבר לח.

מאידך, בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' עד בישול אות טז) כתב שמותר אף לערות על גביו מכלי ראשון [וראה מה שכתבנו להלן בשע"צ ס"ק צו בביאור מחלוקתם], והוסיף, שאף על פי שלעצמו הוא מחמיר שלא ליתנו בכלי שלישי, מ"מ לדינא אין להחמיר. ואף בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' סג) כתב שמחמיר הוא על עצמו שלא לתת קפה נמס בכלי שני, וביאר (קובץ מבית לוי ח"ח עמ' קסו), שאף על פי שהקפה הנמס המצוי בזמנינו מבושל הוא, מ"מ יש לחשוש לשינויים שיתכנו בדרכי יצורו.

ואף על פי שלפעמים מוסיפים ביצור הקפה שמן שאינו מבושל, דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פכ"ח אות ד) שאין לחשוש שמא מקלי הבישול הוא, ולכך אין להחמיר שלא ליתנו בכלי שלישי.

47) ומנהג החזו"א בהכנת כוס תה, כתב הגר"ח קניבסקי (טעמא דקרא בסוף הספר הנהגות והוראות מהחזו"א עמ' רלה אות יא), לערות מים מהמיחם אל הכוס, וממנה לכוס אחרת, ומשם לכוס נוספת שבתוכה מונחת תמצית התה. וביאר הגר"ח קניבסקי (שם), שמה שהיו מערים את המים על גבי התמצית, ולא להיפך, הוא משום חשש איסור צובע, כנזכר בשע"צ להלן (ס"ק סה). ובטעם הדבר שלא היה החזו"א מערה מהכוס הראשונה על גבי התמצית, ראה מה שכתבנו להלן (ס"ק עה), שלדעתו, הכוס שעירו לתוכה מהמיחם נחשבת ככלי ראשון, ולא ככלי שני, ועוד, שהרי מבואר בחזו"א (או"ח סי' נב ס"ק יט) שיש להחמיר בכלי שני כשהמים חמים בשיעור שהיד נכוית בהם.

[שע"צ ס"ק סא]

וְכַדִּיעֵבֶד אֵין לְאַסֹּר [נתיבות-השלום] 48).

48) ובטעם הדבר, כתב בספר נתיבות השלום (סוף ח"ב קיצור מהל' שבת נתיב ים ס"ק עג) שיש לצרף את דעת הסוברים שעירוי מכלי ראשון אינו מבשל, ואת דעת הסוברים שאין בישול אחר בישול בלח שנצטנן. ובשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ל תשובה יא) הוסיף, שיש לצרף גם את דעת הסוברים שבדברים לחים אין העירוי מבשל כדי קליפה, הואיל ומתערבים הם מיד בשעת הנגיעה.

ואף שכאן היקל רק לענין עירוי מכלי ראשון, משמע במשנ"ב לעיל (סי' רנג ס"ק צה) שאף אם נתן את הדבר הלח שהצטנן בתוך כלי ראשון, לא נאסר בדיעבד, מפני שיש לסמוך על דעת הסוברים שאין בישול אחר בישול בלח שנצטנן. וכן משמע קצת בשע"צ להלן (ס"ק קח), וכן כתב בביה"ל כאן (ד"ה אפילו) בשם הפמ"ג (א"א ס"ק י) שכל שיש מחלוקת אם המעשה שנעשה במאכל אסור משום בישול, אין לאסור אותו בדיעבד. וכן כתב בספר לוית חן (אות מג) שיש להקל בזה, כיון שהוא ספיקא דדינא, ומבואר לעיל (ס"ק ב) שיש להקל בזה.

[שע"צ ס"ק סג]

וְגַם מִחֲמַת קִשְׁיַת הַפֶּתַח־תְּשׁוּבָה הֶחָדָשׁ⁽⁴⁹⁾.

49) שם כתב, שכל זמן שיוצא צבע מהתמצית יש בדבר חשש איסור בישול.

הלכות שבת סימן שיח

קלה באר הגולה

(לה) *והוא הדין כל דבר (יג) קשה שאינו ראוי לאכל כלל בלא שריה (לט) דאסור לשרותו בשבת, י טור בשם רבי אליעזר ממין ותפס"ג מה דקימא לו שאין יוצאין *דהני גמר מלאכה (הגהות מרדכי): ה *יש מי שאומר, דדבר שנאפה או נצלה, באר היטב

שקורין טונינא, ט"ז: (יג) קשה. וה"ה דבר מליח שאין יכולין לאכלו כלל בלא הדחה, ב"י, ואיתא בגמרא דאם הדיח חזק:

באר הלכה

דמדיחין דרישא דבונאי מתר אפלו בחמין שהיד סולדת בהן, ועל זה קאמר שם במשנה: חזין ממליח הישן וקולס האספנין שהדחתן היא גמר מלאכתן, משמע דאורי' באפן אחר, והט"ז ושאר אחרונים לא הזכירו הטר רק זונן, וצריך טעם למה, וצריך עיון למעשה: * והוא הדין כל דבר קשה. עין במשנה ברורה שהקשה למה צריך לסים דהני גמר מלאכה, עין שם. אי נמי יש לומר, והנהגת מרדכי סובר בדעת המרדכי שפירש בסימן שב דהאי מדיחין הוי אפלו בכלי ראשון ולהכי אסור בו שריה, דבכלי שני אפלו שריה שרי, ולהכי קאמר דבדבר קשה שהשריה מרפכו שיהא ראוי לאכל אסור השריה בו בכל גונא. ואין נפקא מנה בין אלו השני תרוצים רק בבאור דבריו, ומבאר הגר"א משמע יותר פפרוש הראשון: * דהני גמר מלאכה. עין משנה ברורה מה שכתבתי אודות בשול הטי"א¹, ועין בסוף הדבור שכתבנו שיתן העסענ"ס³ הצונן לתוף הכוס ששותה בו אחר שער החמין לתוכה. ועין בספר בית-מאיר שכתב דמכל מקום אין למחות ביד אחרים שנותנים העסענ"ס הצונן מקדם ואחר-כך מערה מקלי ראשון אף שהוא יד סולדת בו, כיון שהוא מבשל; מיהו, כל בעל-נפש יחש לעצמו שלא לערות מקלי ראשון כל זמן שהיד סולדת בו, עין שם, ולכן יעצנו שיתן החמין מקדם: * יש מי שאומר וכו' משום בשול. עין משנה ברורה דהוא הדין דיש צלי אחר בשול. ועין בפריימגידים שהביא מפסחים מ"א דלא נתבטל שם בשול הראשון, והוליד מזה דמתר לשרותו בחמין בשבת נרוצה לומר, אם עשה צלי אחר בשול בערב-שבת כשאר דבר מבשל, ונראה דהוא הדין לדידה בבשול אחר צלי דמתר בשבת להניחו בלי רטב בתנור אף שיצלה, דלא נתבטל שם צלי ראשון ממנו, דהא רבנו אליעזר ממין משנה אותם להודי. אף לעניות דעתי אין דין הפריימגידים מקרח, דנהי דמוכח שם דלא נתבטל שם הראשון, הרי שם השני

משנה ברורה

ואפלו בדבר שעל-ידי שריה בצונן נעשה ראוי לאכילה, שכל דבר שאינו אכל מתר לעשותו אכל בשבת, כמו שכתוב בסימן שכד: (לה) והוא הדין כל דבר קשה. רוצה לומר, דבר שהוא ראוי לאכל חי בלא בשול, אף שהוא יבש וקשה מאד עד שאינו ראוי לאכל כלל מחמת זה בלא שריה בחמין, דאסור לשרותו. ולכאורה למה צריך הרמ"א לסים דהני גמר מלאכה, תפוק לה דכל דבר יבש שלא נתבשל מבעוד יום אסור לשרותו בחמין בשבת, וכנ"ל? יש לומר, דרוצה להשמיענו דבזה שהוא גמר מלאכתו (נג) יש אסור בשריה מדאורייתא כמו בהדחת מליח הישן. ועין באור הלכה: (לט) דאסור לשרותו. אפלו בכלי שני, (נד) והוא הדין אם הוא דבר שיהיה נעשה ראוי לאכילה על-ידי הדחת חמין בעלמא, גם ההדחה אסור, וכנ"ל לענין דג מליח. ועתה נבאר דין בשול עלי הטי"א¹, הישן בכמה עוננים לסעיף זה. הנה טי"א בשבת, (נה) פשוט בפוסקים דיש בו משום בשול, ובמזיד יש בו אסור סקילה, ובשוגג חייב חטאת, ועל-כן יש לזהר בו מאד. ובעונותינו הרבים, רבים נכשלים בו ומקלין לעצמן בקלות שאין בהם ממש⁴⁴, ועל-כן מכרח אני לבאר אפני ההתר והאסור בזה בעזר השם יתברך: הנה לערות (נו) מקלי ראשון על עלי הטי"א, יש בזה בונאי חשש אב-מלאכה, דקימא לן דערוי מבשל כדי קליפה, דלוקמן בסעיף י, וכל-שכן אם יעמידנו אחר-כך על התנור או בתוף הקאכלי"ן² עד שיהיה היד סולדת בו, בונאי יבוא לכלי עלמא לידי

אסור סקילה על-ידי זה; ואפלו אם ירצה לתן את עלי הטי"א לתוף הפלי אחר שיערה החמין לתוכה כדי שיהיה על המים שם פלי שני, גם-כן אסור, דקימא לן בסעיף זה דדבר שלא בא בחמין מלפני השבת אין שורין בשבת אפלו בכלי שני⁴⁵, (נז) וכל-שכן לפי מה שמבאר בסעיף זה דיש דברים רבים קלי הבשול שמתבשלים אפלו בהדחה מקלי שני, אפשר דיש בהעלים גם-כן חשש אסור דאורייתא אפלו באפן זה. (נח) ועל-כן הסכימו האחרונים דיש לערות עליהם מערב-שבת וותחין מקלי ראשון כדי שעל-ידי זה יהיה נקרא הטי"א מבשל במקצת, דערוי מבשל כדי קליפה, (נט) ויהפך בעת הערוי את הטי"א היטב בתוף הרוותחים לממעה לממעה ויותר טוב שיהיה מבשל ממש על-ידי העמדה במקום שמתבשל, ואחר-כך יריק את העסענ"ס³ לכלי אחר, כדי שישארו עלי הטי"א (ס) יבשים ויהיה מתר לו לערות אחר-כך בשבת עליהם מים חמין מקלי ראשון, כיון שכתבנו מערב-שבת, כדין דבר יבש דקימא לן בסעיף זה דאין בו בשול אחר בשול אפלו אם נצטנן [ואחר-כך מתר לו להחזיר גם מי העסענ"ס אלו הצוננים לתוף הפלי זה גופא, וכמו שכתבנו לעיל, דדבר לח שנצטנן מתר לו לתנו בתוף פלי שני רותחן], (סא) דאם ישאר בו משקה העסענ"ס, הרי קימא לן דכלח יש בשול אחר בשול אם נצטנן, אם לא שמי העסענ"ס הצוננים הם מרבין שלא יתחממו על-ידי המים שמערה עליהן למחר. וכן הדין לענין קאנו"י⁴, וזהו שלא יערה עליהם מים חמין מקלי ראשון⁴⁶, אם לא שיערה עליהם מאתמול והריק את המים מעליהן, והטעם ככל הנזכר לעיל [עין בתשובות חתם-סופר סימן עד ובפתחי-תשובה על ארח-חיים]. ונדע, דאף שהתרנו לערות חמין על עלי הטי"א והקאנו"י אם נתן עליהם מאתמול מים מקלי ראשון, (סב) אף-על-פי-כן יזהר שלא יעמיד את הטי"א והקאנו"י בתנור או בקאכלי"ן אחר ששפך עליהם מים, דהא אין ערוי מבשל רק כדי קליפה, ואם-כן לא נתבשל אתמול רק כדי קליפה, ועכשו על-ידי העמדה בתנור יתבשל לגמרי. והנה אפן זה שבארנו, אף שאין למחות ביד הנוהגים בו, מכל מקום כתבו האחרונים (סג) עצה המבחרת מזה, דהינו שיתקן העסענ"ס מערב-שבת לגמרי, שלא יצטרף לערות לתוכו עוד וותחין למחר בשבת, ולמחר כשיצטרף לשותות (סד) יתן העסענ"ס הצונן לתוף הכוס ששותה בו אחר שערו המים חמין לתוכו ונעשה פלי שני⁴⁷; והוא הדין שמתר לתת לתוף הכוס הזה

שער הציון

(נג) אחרונים, וכן משמע בבאור הגר"א: (נד) אחרונים: (נה) הגאון רבי יהונתן בספרו יצירת-הדבש וכמה גדולים בספר עקרי-דינים, והפריימגידים בסימן רנג סעיף-קטן מא ובכמה מקומות, ובספר בנין-ציון סימן יז ובכללית-שבת. ובספר נתיבות-השלום האריך והראה לענין שגגת אנשים המטעין בזה: (נו) כל זה כתוב בפריימגידים ובשאר אחרונים הנ"ל: (נז) נתיבות-השלום הנ"ל: (נח) פלגית-שבת נתיבות-השלום ובנין-ציון: (נט) בזה יהיה תועלת קצת להסיר תלנות הפריימגידים בזה שמקשה הלא ערוי שמאמתמול מבשל רק כדי קליפה, ועכשו כשיערה עליהן עוד הפעם יתהפכו העלין ויתבשל מה שלא נתבשל אתמול: (ס) רוצה לומר, פלי מי העסענ"ס³: (סא) ובדיעבד אין לאסר [נתיבות-השלום] (סב) נתיבות-השלום הנ"ל: (סג) דבאפן הראשון יש לפקפק בו מחמת תלנת פריימגידים הנ"ל וגם מחמת קשית הפתחי-תשובה החדש⁴⁹, עין שם, וגם דהלא קימא לן בסעיף זה דדבר שנשרה מאתמול אפלו בכלי ראשון אין שורין אותו בשבת, דלמא פעם ראשון לא נגמר בשולו כל-צרכו ועכשו יתוסף בשול, ואם-כן הכי נמי, מה יועיל מה שיערה מקלי ראשון מערב-שבת כדי שיתבשל אז כדי קליפה, דלמא הכדי-קליפה גופא לא נתבשל מערב-שבת כל-צרכו, ועתה כשיערה פעם שנית יתוסף בשול. ובדחך יש לישוב דהוא ספק-ספקא, דלמא קימא לן דהרמב"ם דדבר שנשרה מערב-שבת מתר לשרותו בשבת דלא נתוסף בשול בזה, ואם תמצי לומר דלא קימא לן כותה, דלמא קימא לן דהני רבנא דסביר דדבר שנבשל כמאכל כן דרוסאי שוב אין בו משום בשול, ובזה הפדי-קליפה, כיון דקימא לן דערוי מבשל כדי קליפה, מסתמא נתבשל כמאכל כן דרוסאי לכל הפחות [ולא דמי לשריה דאסור לשרותו בשבת אף שנשרה מאתמול, דהתם חלישין דלמא השריה דמאתמול לא בשל רק בחוץ, ומבפנים עדין לא נתבשל כלל עד שריה השנית, אכל בענין כדי קליפה לא נתוסף בשול כלל בערוי השני, דכמאכל כן דרוסאי כבר מסתמא נתבשל בערוי הראשון: (סד) ולצביעה אין לחש, דאין צביעה באכלין, דלוקמן

תרגום: 1 תה. 2 מין תנור חמום שהיו מעליו או בעבי-דפנותיו בתי-קבול. 3 תמצית תה. 4 קפה.

הלכות שבת סימן שיח

- (מ) אם בשולו אחר-כך במשקה, יש בו (מא) משום (יד) [יד] בשול; (מב) ואסור לתן פת אפלו בכלי שני שהיד סולדת בו, ויש (מג) מתירין הגה בכלי שני, ויש מקלין (מד) אפלו בכלי ראשון. (מה) ונהגו לזהר (מו) לכתחלה שלא לתן פת (מז) אפלו בכלי שני (מח) כל זמן שהיד סולדת בו: ו לכלי שיש בו (מט) דבר חם שהיד (יח) (נ) סולדת בו, מתר

במשל אחר אפי' בפסחים מא כ מרדכי פרק ג דשבת בשם ראבי"ה ל שבת נ"א ברוחא ונמכ"ם בסוף פרק ד

שערי תשובה

באר היטב

[יד] בשול. עין בה"ט. ועין בגור"ר סימן ט תשובת מהר"ם חיוון דאם אין בכ"ש אלא מים לכד אסור לתן קאנו"י¹ שחוקה לתוכה מפני שמשתנה מראית המים והר"ל בצובע ופ"ר הוא, וכ"ש בכ"ר ודאי חוששני לו מחשבת, אבל מפני נצטנן וה"ה האפי', ודבר שנתבשל מתר לשרותו בחמין כמ"ש ס"ד, מ"א. משקה בני ארץ ישראל שפירתיחין מים ומערכין קאנו"י¹ בתוכה ופועמים שאין נותנין בו כל-צרכו בעודנו רותח על האש, ובעת שנותנין אותו בכוסות מוסיפין ונותנין על הפוס משחיקת הקאנו"י כדי לבשמו ולתקנו, אם יאירע פן בשבת אסור להוסיף ולתת מן הקאנו"י בפוסות, והעושה פן, לכתחילה בית המקדש חייב להביא חטאת שמנה, מהר"א הלוי בתשובת גנת ורדים חא"ח כלל ג סימן ב, וע"ש עד סימן ט מה שהאריכו בזה חכמי ארץ ישראל וכתבו בהמקל יש לו על מה לסמך והמחמיר תע"ב, ועין בס' ונבאברהם חא"ח סימן ח, ועין בתשובת פנים מאירות סימן פד ובכשבות-יעקב ח"א הלכות שבת: (טו) אפלו בכ"ש. הטעם בכ"י דלמא פת דרביה מתבשל אפלו בכ"ש, ויש מתירין הוא דעת הטור דס"ל דלא מצינו בשול בכ"ש אלא במלח לחד לשנא בס"ט ולא מידי אחרת. וכתב המ"א: לפי מה שכתבתי בס"ד בשם פ"ח יש להחמיר בכ"ש דמחויי פמבשל ואכל בס' אליה רבה מביא בשם תשובות מ"ב דמתר בכלי שני: (טז) בכ"ר. כיון שהוא יבש אין בשול לאחר אפי': (יז) שהיס"ב. פ"י שאין נותנין לחם במרק כל זמן שהיס"ב. ונ"ל דאוחם שחוקים בצלים וקידק ונותנים לתוך המרק לא ישימו רק אחר שלא תהיה היד סולדת בו, דכלחם יש קלא מחמת שנאפה כבר ואפי' נזהרים, כ"ש בצלים, ואע"ג דאפשר דבצלים לא מתבשלים בכ"ש, מ"מ י"ל דשמא הוי כמלח ללשון אחד דמתבשל כמ"ש בס"ט, ע"ש, דלא בקיאות אנו במידי דמקרי רביה ואסור והינו כל זמן שהיד סולדת בו במרק, ט"ז: (יח) סולדת. אפלו לא נתבשל כל-צרכו מתר שאין כאן אלא שמירת חמו ולא נבוא לידי בשול גמור, ט"ז,

משנה ברורה

והוא כלי שני חלב שנצטנן⁵⁰, אבל אסור לערות עליהם מפלי ראשון, וכדלעיל בסעיף זה, וכשהעסענ"ס⁵⁰ שלו אינו צונן (סה) הוא בודאי טוב, לצאת בזה ידי כל הדעות: ה (מ) אם בשולו אחר-כך במשקה. רוצה לומר, שנתנו בקדרה כשמתבשלת עם רטב, דאם נותנו במשקים צוננים, תפוק לה דיש בו משום בשול עבור המשקים: (מא) משום בשול. דאף-על-גב דאין בשול אחר בשול בדבר יבש, מפל מקום יש בשול אחר צלי-גב ואפלו עדין רותח מחמת הצליה [אחרונים]. והוא הדין דלשיטה זו יש צלי אחר בשול, ולכן אסור לתן דבר שנתבשל אצל האש בלי רטב [מ"א], ולא דוקא אצל האש, והוא הדין בכל מקום שיוכל להצלות מחם התנור. ולכן צריך לזהר שלא להחזיר בשר מבשל בלי רטב לתוך התנור במקום החם שהיד סולדת בו, ואפלו אם יצמידנו על-גבי קדרה המפסקת⁵⁴. אבל לכלי עלמא אין צלי אחר צלי, ודבר שנצלה מתר לתנו אצל האש אפלו אם נצטנן, (סו) ובלבד שלא יקרנו ביותר כדי שלא יבוא לחתות, וגם לא יצמידנו על קרקעית התנור אלא על-ידי הפסק כלי ריקנית תחתיה כדי שלא יהיה נראה פמבשל, ועין לעיל בסימן רנג סעיף ה, והוא הדין באפי' כי האי גונא, דאין אפי' אחר אפי' (מב) ואסור לתן פת וכו'. הוסיף בזה דין אחר, והטעם, דסבירא לה לדעה זו דיש דברים שמתבשלים אפלו בכלי שני מפני שהם רפים⁵⁶, ואין אנו בקיאים, ועל-כפן הוסיף לאסור לתן פת האפוי דהוא רביה אפלו בכלי שני, והוא הדין דלדעה זו (סו) יש להחמיר נמי (סח) בשאר דברים שלא לתנם בכלי שני⁵⁷. ועין לקמן בסעיף ט אודות תבלין: (מג) מתירין בכלי שני. סבירא להו דאין כלי שני מבשל בשום דבר⁵⁸: (מד) אפלו בכלי ראשון. סבירא להו דאין שיף שם בשול אחר אפי' או צליה, והוא הדין להפך: (מה) ונהגו לזהר וכו'. פרוש, שאין נותנים לחם במרק של הטשאלין⁵⁹ בקערה שהיא כלי שני, וכל-שפן שיהיה שלא לערות עליהם מפלי ראשון. (סט) ואוחם שחוקים הבצלים

ונותנין לתוך המרק בקערה, לא ישימו רק אחר שלא תהיה היד סולדת במרק, דכלחם יש קלא מחמת שנאפה כבר ואפלו הכי נזהרים, כל-שפן בצלים שצריך לזהר, כי אין אנו בקיאים במידי דמקרי רביה⁵⁹, וכנ"ל, וכל-שפן לפי מה שנוהגין לתן הבצלים לתוך התבשיל שהוא דבר-גוש, בודאי יש לזהר בזה, (ע) דיש פוסקים שסוברים דדבר-גוש שמנח בכלי שני דינו ככלי ראשון⁶⁰. ואפלו אם ימתין עד שיהיה המרק שבקערה אין היד סולדת בו, מפל מקום יזהר שלא ישפף אחר-כך על שיוירי בצלים שנשאר בקערה, מן המרק שבקערה אם היד סולדת בהן, דערוי מבשל כדי קליפה, פדקימא לן בסעיף י, ויש בזה חשש דאורייתא. וכן מה שנוהגין אינה אנשים כשעושין חמין מרגלי בהמה, לחתך חתיכת פת בכלי ולערוות עליהם המרק של הרגלים מפלי ראשון, (עא) לא יפה הם עושין, דאפלו אם לא יתן הפת בתחלה עד שיערה המרק תחלה בפלי כדי שיעשה כלי שני, הלא כתב רמ"א דיש לזהר בזה, אלא אם רוצה לתן פת ימתין עד שלא יהיה היד סולדת במרק, או שלכל הפחות ישאב בכף מן הקדרה כדי שתהיה הקערה כלי שלישי; וכל-שפן אם רוצה לתן בצלים ושומים לתוך החמין האלו, בודאי יזהר מאד לעשות פן, דאם יערה עליהם מפלי ראשון שהיד סולדת בהן יש בזה חשש אב-מלאכה, וכנ"ל: (מו) לכתחלה וכו'. ובדיעבד אפלו בכלי ראשון אין לאסור, דיש לסמוך איש-מקלין: (מז) אפלו בכלי שני. ובכלי שלישי מצדד הפרי-מגדים בסעיף-קטן לה להקל⁶¹, עין שם: (מח) כל זמן שהיד סולדת בו. עין בחי"אדם שכתב דהיכא שהיד נכזית בו⁶², לכלי עלמא מבשל אפלו בכלי שני⁶³: ו (מט) דבר חם שהיד סולדת וכו'. המחבר (עג) אדיל לשיטתה בסעיף ד, דאם נצטנן קצת עד שאין היד סולדת בו יש בו עוד משום בשול, אבל לפי מה שכתב רמ"א בהג"ה בסעיף טו דנוהגים להתיר אם לא נצטנן לגמרי, אם-כן לא בעינן יד סולדת בו: (נ) סולדת בו. ואפלו לא נתבשל כל-צרכו, דאמרין לעיל בסעיף ד דיש בו משום

שער הציון

בסימן שכ בסופו: (סה) באפן זה טוב יותר שיערה המים לתוך העסענ"ס⁵⁰, לצאת בזה גם דעת החוששים לצביעה⁵¹, ועין ביצרת-הדבש⁵²: (סו) כלכלת-שבת: (סז) מגן-אברהם: (סח) חוץ ממים ושמן, וכדלקמן בסימן זה: (סט) ט"ו. ואף דהמגן-אברהם בסעיף-קטן טו משמע שסבירא לה דבצלים דינו כתבלין, עין בתוספת-שבת שדחה דהמגן-אברהם אין ראיה שחולק על הט"ז, אלא דאי לא סבירא לה כה"א ממין אין לאסור בזה מפני דנראה פמבשל, וגם לכד זה, פמה גדולים העתיקו דברי הט"ז, והם השלחן-שלמה והחי"אדם והפלקלית-שבת: (ע) מגן-אברהם בסוף הסימן: (עא) ננסת הגדולה והידי-אחרון: (עב) מגן-אברהם ומחצית השקל:

הַלְבוֹת שִׁבְת סִימָן שִׁיחַ

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק לט]

חֶלֶב שְׁנָצֵטָן⁵⁰].

אחר צליה. וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ל תשובה ד), והוסיף, שכיון שלאחר קליתו אין הוא ראוי עדיין לאכילה, שהרי אם יתנוהו במים קרים לא יהיה המשקה ראוי לשתייה, לפיכך אסור לתיתו בכלי שני, כיון ששם יגמר בישולו.

ולגבי טיגון במחבת, כתב לעיל (סי' קסח ס"ק נו) לענין ברכת נהנין, שמדברי המג"א משמע שאין זה נחשב כבישול, אך לדעת שאר האחרונים אין הכרח שכן הוא הדין. אכן, טיגון הנעשה במחבת עם מעט שמן כדי שלא ישרף המאכל, כתב שם (ס"ק סט) שאינו נחשב כטיגון, אלא כאפיה. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' יב אות ד וח"י סי' סג) כתב, שאין להניח שקדי מרק [המטוגנים במחבת] בכלי שני, כיון שזהו בישול לאחר טיגון, אך להניחם בכלי שלישי מותר [וראה הערה להלן].

וטיגון בשמן עמוק, כתב הגרש"ז אויערבך (מאור השבת ח"ב מכתב כ אות ב, שש"כ פ"א הע' קפב), שנחשב כבישול, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (מאור השבת שם סי' ח ס"ק פ, שבות יצחק בישול פכ"ז הע' לד) והגר"נ קרליץ (חוט שני שם), ולכן מותר לדעתם לתת שקדי מרק בתוך מרק חם, כיון שרגילות היא לטגנם קודם לכן בשמן עמוק. ובשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' סג) כתב, שאף שמעיקר הדין הדבר מותר, מ"מ יש מקום להחמיר בדבר, כיון שדרכי היצור עלולים להשתנות, ואם ישתנו, לא ידעו העולם שהשתנה הדין.

54) אכן, בביה"ל להלן (סט"ו ד"ה והוא) הקשה, שבשו"ע שם סתם שמותר להניח דבר יבש מבושל כנגד המדורה כדי שיתחמם, למרות שלכאורה הוא נצלה על ידי זה, ונשאר בצ"ע. ותירץ החזו"א (או"ח סי' לו ס"ק יד), שכיון שמאכל המונח באופן זה אינו מקבל טעם צלי ממש, אלא רק מתיבש קצת, אין הנחה זו נחשבת צליה. וכן כתב הגרש"ז אויערבך (מאור השבת ח"ב מכתב כא אות ה) שמותר להניח סופגניה [המטוגנת בשמן] על גבי המיחם להתחמם, ואין זה נחשב כצליה אחר בישול, כיון שאין משתנה טעמה על ידי זה.

וכן לגבי צלי קדר, כתב החזו"א (שם) שיתכן שאינו נחשב כצליה אלא כבישול, ורק צליה על גבי גחלים או שיפוד נחשבת כצליה לענין זה [וראה פמ"ג משב"ז ס"ק ז], וכן כתב הכף החיים (ס"ק עח) שצלי קדר נחשב כמבושל.

55) וצליה אחר אפיה, כתב המחצה"ש (ס"ק יז) בדעת המג"א שמותרת, והפמ"ג (משב"ז ס"ק ז) כתב שאסורה.

ולענין עשיית צנימים בשבת, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ל תשובה ו) שאף על פי שאין הלכה כדברי שו"ת רב פעלים (ח"ב או"ח סי' נב) שכתב שהעושה צנימים חייב משום מכה בפטיש, מפני שלהלכה אין תיקון מנא באוכלין, מ"מ אין לעשות כן בשבת, מפני שדומה הדבר לצליה אחר בישול, מפני שמשנה את הלחם לצנימים, וכן מבואר בכף החיים (ס"ק עח) בשם שו"ת אורח לצדיק. מאידך, בספר דעת תורה (ס"ה) משמע שמותר לעשות צנימים בשבת, וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק יט אות ב), ואף הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק כ) כתב שכן מסתבר.

המשך בעמוד הבא

50) משמע שאם החלב לא התחמם מעולם, אסור לתיתו בכלי שני [אלא יש לערות על גביו מבלי שני, כמבואר לעיל ס"ק לה], וכן כתב הכלכלת שבת (ענין ב, כללי הטמנה ובישולי שבת אות א), וביאר השביתת השבת (מלאכת מבשל ס"ק ע), שחלב הוא מקלי הבישול. וכן מבואר בדרושי הצ"ח (דרוש לו אות ד), וכן דעת הגרי"ש אלישיב (ספר זכרון דרוו יקרא עמ' שמ) שאין לתת חלב בכלי שני אלא בכלי שלישי. מאידך, בשו"ע הרב (סי"ב) ובפמ"ג (משב"ז ס"ק טו) מבואר שמשקים שאינם מבושלים אינם מקלי הבישול, ומותר ליתנם בכלי שני, כמבואר בשו"ע להלן (סי"ג), וכן כתב הקצות השלחן (סי' קכד בדה"ש ס"ק לב). וראה שעה"צ להלן (ס"ק סח).

וחלב מפוסטר, כתבו בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' קכו אות ה) ובשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' סד) שיש להקל להחשיבו כמבושל לענין זה, ולתיתו בכלי שני, וכן דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"א הע' קנז) שיש מקום להקל בזה, וכן משמע בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' עד בישול אות ו). מאידך, דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פכ"ה אות ד) שאין מעשה הפיסטור נחשב כבישול לעניננו, וכיון שלא נגמר בישול החלב, יש בנתינתו בכלי שני משום מיחוי כמבשל, והוסיף שכן נהגו בביתו להדר ולהרתיח מערב שבת את החלב הניתן לקפה בשבת.

ותמצית תה שהוכנה במים ללא בישול, ואין בתוכה עלים, דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק שם פ"ל אות ז) שמותר לתיתה במים רותחים שהיד סולדת בהם [בכלי שני], מפני שלא מסתבר לחוש בזה לבישול טעם התה, כיון שאין בו ממשות.

[שעה"צ ס"ק סה]

לְצַאת בָּזָה גַם דַּעַת הַחוֹשִׁשִׁים לְצִבְעָה⁵¹, וְעַיִן פְּעֻרַת־הַדְּבָשׁ⁵²].

51) ובדעת מהר"ם חיון (שו"ת גינת ורדים כלל ג סי' ט ד"ה ומ"מ, הובא בשערי תשובה ס"ק ד) שאסור לתת קפה במים משום איסור צובע, ביאר בשו"ת רב פעלים (ח"ג או"ח סי' יא) שאף על פי שכתב השו"ע לקמן (סי' שכ סי"ט) שאין איסור צביעה באוכלין, מ"מ במים ושאר משקים יש להחמיר בזה, כיון שרגילים לעשות בהם צבע לצביעה, ודומה הדבר לעשיית 'עין הצבע', מה שאין כן במאכלים ותבשילים.

ולדינא, כתב לקמן (סי' שכ ס"ק נו) שאין לחשוש לאיסור צביעה במשקין, כשאין כוונתו לצביעה.

52) שם (דרוש י ד"ה ולכן בניי) כתב, שאין להקל להכין תה בשבת על ידי בישול עלי התה קצת בערב שבת, והעושה כך מחלל את השבת מכמה טעמים.

[משנ"ב ס"ק מא]

מִכָּל מְקוֹם יֵשׁ בִּישוּל אַחֵר צָלִי⁵³ וכו', וְנֶאֱפְלוּ אִם יַעֲמִידֵנוּ עַל־גַּבִּי קְדֻרָּה הַמִּפְסָקֶת⁵⁴ וכו', דָּאִין אָפִיָּה אַחֵר אָפִיָּה⁵⁵].

53) וכן לתת קפה שחור בכלי שני שהיד סולדת בו, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק יט אות ב) שאסור, כיון שקליתו אינה נחשבת אלא צליה, וכשנותנו למים, נחשב הדבר כבישול

הלכות שבת סימן שיח

ביאורים ומוספים המשך

[משנ"ב ס"ק מב]

דִּישׁ דְּבָרִים שֶׁמִּתְבַּשְׁלִים אֶפְלוּ בְּכָלִי שְׁנֵי מִפְּנֵי שֶׁהֵם רַבִּים⁽⁵⁶⁾ וְכו', יֵשׁ לְהַחְמִיר נִמְי בְּשֶׁאֵר דְּבָרִים שֶׁלֹּא לְתַנּוּם בְּכָלִי שְׁנֵי⁽⁵⁷⁾.

(56) ולגבי ביצה, כתב לקמן (סי' שכא ס"ק סח) שכשנותנה במשקה הנקרא 'בארשט' בכלי שני כדי לתת בו צבע, לא נאסר הדבר משום בישול, אלא אם כן הבארשט חמוץ מאד [וראה מאור השבת ח"ב מכתבי הגרי"י פישר, מכתב ב אות ו].

אמנם, החזו"א כתב (או"ח סי' נב ס"ק יט), שמבואר בגמ' (שבת לח, ב) שביצה מתבשלת בנקל, ואסור מעיקר הדין ליתנה בכלי שני. וכן מבואר בחיי אדם (ח"א כלל כ סכ"א), בקצות השלחן (סי' קכד ס"ז) ובשביתת השבת (מלאכת מבשל ס"ק עא), שאין ליתנה בכלי שני. וכן דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"א הע' קמח), והוסיף, שאין לתת ביצה חיה אף בכלי שלישי, אם המים חמים מאד, כיון שרואים בחוש שהביצה מתבשלת שם, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פ"י אות ב ס"ק א).

ולשתות משקה רותח בשעה שיש בפיו מאכל אשר הוא מקלי הבישול, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט סוף ס"ק א) שמותר, מפני שאין הדבר פסיק רישא שיתבשל המאכל בזמן מועט כזה, וכן כתב הגרש"ז אויערבך (מאור השבת ח"ב מכתב לב אות ו) שמותר.

(57) והחזו"א כתב (שם ס"ק יח"ט), שנראה שאין איסור לתת את שאר הדברים בכלי שני מעיקר הדין, ואף אם החום בכלי שני הוא כשיעור שהיד נכזית בו, כיון שלא הזכירו זאת הראשונים והטש"ע, ואף הסמ"ג שהחמיר, לא אסר אלא בפת, שמשום שאפויה היא, נוחה להתבשל. והוסיף, שמ"מ נהגו להחמיר שלא לתת מאכל שאינו מבושל בכלי שני, וכדעת המשנ"ב, משום שמיחזי כמבשל, ומפני שבשיעור שהיד נכזית בו יש להחמיר באיסור שבת, וקשה לשער אם חומו של הכלי השני הוא בשיעור שהיד נכזית בו, או רק בשיעור שהיד סולדת בו.

אכן, בספר היראים השלם (סי' רעד עמ' קלד) מפורש כדעת המשנ"ב, שאין לתת שום מאכל בכלי שני, וכן אסר לתתו בכלי שלישי, כיון שאין אנו בקיאים בידיעת המאכלים הקלים להתבשל. ודעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק יז), שאילו היה רואה החזו"א את דברי היראים במקורם, בודאי היה חושש להם.

ואם החום של הכלי השלישי הוא במידה כזו שאפשר לאכול את המאכל שבתוכו אכילה רצופה, דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פ"י אות ב ס"ק ב-ג) שיש לסמוך על הסוברים שנחשב הדבר כחום שאין היד סולדת בו, ומותר לכתחילה לתת בתוכו את כל המאכלים שאינם ודאי קלי הבישול, ואף אם נוגעים הם בדבר גוש שנמצא בו.

[משנ"ב ס"ק מג]

דִּאֵין כָּלִי שְׁנֵי מִבְּשֵׁל בְּשׁוּם דְּבָר⁽⁵⁸⁾.

(58) ובביאור הדבר כתבו התוס' (שבת מ, ב) שהואיל ולא היה הכלי שני מונח על גבי האש, אין דפנותיו חמות, והמאכל הולך ומתקרר, מה שאין כן כלי ראשון. וביאר החזו"א (מעשרות סי' ד

ס"ק יח), שכלי שני ממחר להצטנן, אך כלי ראשון מחזיק את חומו ומצטנן לאט לאט. והגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק כח) העיר, שהרי כלי ראשון ששיעור חומו הוא 60 מעלות לערך בודאי מבשל פחות מכלי שני שחומו 95 מעלות, ותירץ, שחכמים החמירו לאסור להניח מאכל בכלי ראשון אף באופן שאינו עשוי להתבשל בו משום שאינו חם מספיק, כיון שמ"מ שייך בו בישול באופן שחומו גדול יותר, מה שאין כן בכלי שני, שאינו יכול לבשל אף כשחומו רב, כיון שדפנותיו קרות. וכן מבואר בחידושי ר"מ קזיס (שבת עמ' 89). [וראה להלן ס"ק מח, שבשיעור שהיד נכזית בו, דעת החיי אדם שאף כלי שני מבשל].

וכוס שהתחממה על ידי שעירו לתוכה רותחין, דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פ"ב אות ג) שאף על פי שדפנותיה חמות ואינן מצננות את מה שבתוכן, מ"מ אינה נחשבת ככלי ראשון, כיון שלא התחממה מהאש ממש.

[משנ"ב ס"ק מה]

כִּי אֵין אָנוּ בְּקִיָּאִין בְּמִידֵי דְּמִקְרִי רַבִּין⁽⁵⁹⁾ וְכו', דִּינוּ בְּכָלִי רִאשׁוֹן⁽⁶⁰⁾.

(59) והטעם שבצלים אינם נחשבים כתבלין אשר מותר לתיתו בכלי שני, כמבואר להלן (ס"ק סה), כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' עד בישול אות יח) שהוא מפני שהבצלים ראויים לאכילה וגם שחייבים במעשר, והוסיף, שלתיתם בכלי שלישי מותר. וכן לגבי לימונים, כתב שם שיש לאסור לתיתם בכלי שני, ולהתיר לתיתם בכלי שלישי. וכן כתב הקצות השלחן (סי' קכד בדה"ש ס"ק יד) שאין לתת לימון בכלי שני, וכן דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"א הע' קג) והגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק יז), והוסיף, שהוא הדין במיץ לימון.

אכן, החזו"א כתב (או"ח סי' נב ס"ק יט) שמותר לתת לימון בכלי שני שאין היד נכזית בו, ואין להחמיר לדנו כקלי הבישול, כיון אין מפורש בגמ' שקל הוא להתבשל, ושלא כמו שכתב המשנ"ב לעיל (ס"ק מב). [אלא שלמעשה, כתב בספר ברית עולם (הע' בסוף הספר) שהחזו"א הורה להחמיר, והוסיף שיתכן שטעמו הוא שחשש למה שכתב בספרו (חזו"א שם) שקשה לשער אם חום המים אינו בשיעור שהיד נכזית בו, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ל תשובה ה) שיש להקל בלימון.

(60) ולהניח דבר גוש חם על גבי צלחת שיש בה פירורי חלה, דעת הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה שולי הגליון ס"ק לז) שמותר, ואין צריך להקפיד לנערם ממנה, כיון שאין למניח כוונה לבשל את הפירורים כלל, ויש לצרף את דעת הפוסקים שהקילו בענין דבר גוש, ואת דעת הפוסקים שהקילו בענין בישול אחר אפיה.

ולהניח מלפפון חמוץ על גבי קוגל רותח, כתב הגרש"ז אויערבך (מאור השבת ח"ד סי' נ ס"ק ב-ג) שמותר, כיון שאין הוא מתכוין לבישול המלפפון, ואין נוח לו בבישולו, ובפרט שהמלפפון מתקלקל קצת מחמת החום, והדבר נעשה בדרך 'מתעסק', ועוד, שענין דבר גוש אינו מוסכם בפוסקים, ואין מחמירים בו אלא מספק. מאידך, דעת הגרי"ש אלישיב והגר"ש וואזנר (מאור השבת ח"א סי' ו ס"ק טז) שיש להיזהר שלא יגעו המלפפון והקוגל זה

המשך בעמוד הבא

הלכות שַׁבַּת סִימָן שיח

ביאורים ומוספים המשך

[משנ"ב ס"ק מח]

דְּהִיכָא שְׁהִיד נְכוּיָת בּוֹ⁶², לְכָלִּי עֲלָמָא מְבַשֵּׁל אֶפְלוּ בְּכָלִּי שְׁנִי⁶³.

62) ושיעור יד נכוית בו, כתב היד יהודה (יו"ד סי' קה פי' הארוך ס"ק ט) דהיינו שאינו יכול להכניס את ידו בלא שתיכווה, שמיד כשמכניסה לתוכו נכוית, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פ"ט ס"ק ד), והגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק ז). וראה שו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' קכז אות ד). ולענין שיעור שהיד סולדת בו, ראה מה שכתבנו להלן ס"ק פט.

63) והמקור לחומרא זו, כתב בספר חכמת אדם (שערי צדק, שער מצוות הארץ פ"ב בינת אדם ס"ק ט) שהוא מהירושלמי (מעשרות פ"א ה"ד). והוסיף, שיש ללמוד כן אף מדין אמבטי, הנזכר בשו"ע להלן (סי"א), שהואיל וחומה גדול, מבשלת היא אף בכלי שני, כמבואר במשנ"ב להלן (ס"ק עו). והחזו"א כתב (או"ח סי' נב ס"ק יט), שאף על פי שמקור דברי החיי אדם הוא מהירושלמי, והבבלי חולק על כך [ראה חזו"א מעשרות סי' ד ס"ק יח], מ"מ קשה להקל באיסורי שבת, ויש להחמיר בדבר, אף על פי שמעיקר הדין נראה שאין בזה איסור [וראה מה שכתבנו לעיל ס"ק מב]. וכן דעת הגרי"ש אלישיב (הלכות שבת בשבת ח"א פ"ח הע' 71) שאין חוששים לשיטת החיי אדם אלא בתורת חומרא, ורק במקום שאפשר.

ובביאור חומרא זו, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' מב) שכיון שחם הוא כל כך עד שהיד נכוית בו, נשאר כח הבישול אף בכלי שני, ודינו ככלי ראשון. ומטעם זה, אף מים ושמן, שמותר לתיתם בכלי שני [כמבואר בשו"ע להלן סי"ג], דעת הגר"נ קרליץ והגר"ח קניבסקי (עם מקדשי שביעי ח"א פ"א הע' 32) שאין לתיתם בו כשהיד נכוית בו. וכן לענין עירוי מכלי שני שהיד נכוית בו, דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פ"ט אות ז) שמבשל הוא כדי קליפה.

וכלי שלישי שהיד נכוית בו, דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק שם אות ה) שעדיף להחמיר בו ככלי ראשון ולדעת הגר"נ קרליץ והגר"ח קניבסקי (שם הע' 35), תלוי הדבר במחלוקת המשנ"ב והחזו"א, שלדעת המשנ"ב יש להחמיר, ולדעת החזו"א אפשר להקל. ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' עד בישול אות ד) כתב, שנוהגים להקל בזה, ויתכן שאף החיי אדם מודה בזה, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' סד) שמותר, והוסיף, שיתכן שאף עירוי מכלי שני מותר.

בזה, מפני שהקוגל נחשב דבר גוש. אכן, כשנוגעים הם זה בזה בלא כוונה על ידי טלטול הצלחת וכדו', דעת הגר"ש וואזנר (שם) שאין להקפיד על כך.

ולחניח משקה שרתח ולאחר מכן הצטנן על גבי דבר גוש, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' עד בישול אות ה) שמותר, שהואיל ורבים מהפוסקים חולקים על עיקר הדין של דבר גוש, ואף החומרא שלא לבשל לח שנצטנן אינה מעיקר הדין [לשיטת הרמ"א שהיקל בלח שלא נצטנן לגמרי], יש להקל שלא לצרף את שתי החומרות יחד.

[משנ"ב ס"ק מז]

וּבְכָלִּי שְׁלִישִׁי מְצִיד הַפְּרִי-מְגִדִּים בְּסַעֲיָהּ-קָטָן לֵה לְהַקְלִי⁶¹.

61) והחזו"א כתב (או"ח סי' נב ס"ק יט), שאף על פי שמסברא נראה שאין חילוק בין כלי שני לכלי שלישי, מ"מ הואיל ואיסור בישול הפת אינו אלא חומרא, לא החמירו שלא להניחו בכלי שלישי, כיון שבדרך כלל המים שבו אינם חמים בשיעור שהיד סולדת בו.

ואף לגבי בישול עלי תה, צידד הפמ"ג שם שיש להקל לתיתם בכלי שלישי, וכן כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' עד בישול אות טו) שמותר הדבר. אכן, המשנ"ב לא הזכיר את דברי הפמ"ג לעיל (ס"ק לט) לגבי תה, אלא רק כאן לגבי פת, והערוך השלחן (סכ"ח) כתב שעלי תה מתבשלים אף בכלי שלישי [וראה מה שכתבנו לעיל ס"ק לט]. וכן מפורש בספר היראים השלם (סי' רעד עמ' קלד) שאסור לתת מאכלים מקלי הבישול גם בכלי שלישי, ודעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק יז), שלדעת היראים, הוא הדין בכלי רביעי, וכן מבואר בב"ח (כאן) שאין חילוק בין כלי שני לכלי שלישי ורביעי.

ועירוי מכלי שני על גבי מיני מאפה או על גבי עלי תה, כתב הפמ"ג שם שנראה שמותר, מפני שדינו של עירוי זה הוא ככלי שלישי [וראה פמ"ג משב"ז ס"ק טו]. אכן, המשנ"ב לעיל (ס"ק לט) כתב שאסור לערות מכלי שני על גבי עלי תה, וכן כאן, לענין מאפה, לא העתיק את דברי הפמ"ג אלא לגבי כלי שלישי, אך לא לגבי עירוי מכלי שני. וכן כתב לעיל (ס"ק מה) שיש ליתן את הרוטב בכלי שלישי ועל גביו ליתן את הפת, ולא הזכיר שאפשר לערותו מכלי שני על גבי הפת.

הלכות שבת סימן שיח

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק נ]

אָבֿל הָרָבָה אַחֲרֵינִים חוֹלְקִין עָלָיו וְסָבִירָא לָהּ דְּאֵינוּ מִתָּר רַק בְּנִתְפָּשִׁל כָּל-צָרְכֵּנוּ⁽⁶⁴⁾, דִּישׁ לְחַשׁ שְׂמָא יְתוּסָף מַעֲט בְּשׁוּל עַל-יָדֵי הַחֵם⁽⁶⁵⁾.

64) וכן הכריע החזו"א (או"ח סי' לו ס"ק טז) שאין הלכה כדעת הט"ז, ואסור להוסיף חימום בדבר חם שאינו מבושל כל צרכו, שאף באופן שלא היה חימום זה מועיל לבשל תבשיל צונן, מ"מ בתבשיל חם מועיל הוא להוסיף בו בישול, כאשר האדים חמים בשיעור שהיד סולדת בו.

65) ותוספת בישול בתבשיל המבושל כמאכל בן דרוסאי, כתב בחי' ר"מ קזיס (שבת עמ' 77) שלדעת הרמב"ם (פ"ט מהל' שבת הל"ג), שאסור לבשל מאכל המבושל כמאכל בן דרוסאי מהתורה, אף תוספת בישול מועטת שניכרת בתבשיל אסורה מהתורה, אף על פי שהמאכל אינו מתבשל לגמרי. וכן כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' ו אות ב), שאף על פי שבאגלי טל (האופה ס"ז) משמע שאינו חייב עד שיבשל את התבשיל כל צרכו, מ"מ מסתבר יותר שכל תיקון קל שנעשה במאכל אסור מהתורה, ואם עבר והניחו על גבי האש, עליו להסירו מיד, שבכל רגע שנשאר המאכל שם, מוסיף הוא לעבור באיסור חטאת [וראה חזו"א שם].

[שעה"צ ס"ק עג]

ומוכח כן גם מדברי ה"ר⁽⁶⁶⁾.

66) אמנם, החזו"א כתב (או"ח סי' לו ס"ק טז), שאין זו כוונת הר"ן, ורק אם אין לקדרה התחתונה כח להרתיח את העליונה, מותר להניח על גבי התחתונה מאכל שאינו מבושל כל צרכו.

[משנ"ב ס"ק נא]

וְלִכְנֵן אִם נִתְגַּלְתָּה הַקְּדָרָה דְּמִתָּר לְכַסּוֹתָהּ⁽⁶⁷⁾, מִתָּר לְכַסּוֹת דֶּרֶךְ אֲגָב גַּם הַכְּלִי שֵׁישׁ בּוֹ הַדָּבָר חֵם⁽⁶⁸⁾.

67) ואף לגלות את הקדרה לכתחילה ולהניח על גבה כלי ולשוב ולכסותה, כתב הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק לא אות ג) שמותר, והוסיף, שאף על פי שהמשנ"ב כתב לשון 'נתגלתה', יתכן שכתב כן משום שכך היא הלשון בשו"ע לעיל (סי' רנו ס"ד).

68) אמנם, החזו"א כתב (או"ח סי' לו ס"ק יז), שהואיל ואיסור זה אינו משום טירחה אלא משום שעובר ומטמין, לא מסתבר שמותר לכסות בדרך אגב, והוסיף, שאף שכתב בשעה"צ (ס"ק עד) שכדבריו מוכח בתוספתא, מ"מ אין מכך ראיה שהרי בגמ' הובאה התוספתא בנוסח אחר. וביאר הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת

שלמה ח"ב סי' לד אות יח), שמדובר באופן שכשרואים אותו מכסה אפשר לתלות שהכיסוי נעשה עבור הקדרה התחתונה, וכיון שאין היתר לכסות אלא באופן זה, אין לחוש שמא יבוא להרתיח, ולא גזרו על ההטמנה.

אמנם, לעיל כתב (סי' רנג ס"ק פח וסי' רנח ס"ק ב), שאסור להטמין מאכל על גבי קדרה חמה מתחת לבגדים שעליה, ותיירץ הגרש"ז אויערבך (שם), שכאן מדובר כשמגלה את הקדרה ומניח את הכלי מעליה וחוזר ומכסה, ומותר הדבר מפני שנראה שמטרת הכיסוי היא לצורך הקדרה התחתונה, ואילו שם מדובר שאינו מגלה את הקדרה, אלא מכניס את המאכל מתחת לכיסוי ומטמין, שכיון שניכרת מטרת ההטמנה, אסור לעשות כן.

[משנ"ב ס"ק נה]

אֵיפָא הֶפְרָא טוּבָא וְאֵינוּ נִרְאָה כְּמִבְשִׁיל⁽⁶⁹⁾.

69) ולעיל (סי' רנג ס"ק פז) ביאר, שכיון שאין הדרך לבשל על ידי הפסק קדרה, אינו נראה כמבשל. והוסיף בביה"ל שם (ס"ג ד"ה ויזהר), שעדיף הדבר מהנחה על גבי כירה גרופה וקטומה, ונחשב כהעמדה כנגד המדורה, שמבואר להלן (סט"ו) שמותרת אפילו בשבת עצמה, מכיון שאינו מניח על גבי הכירה.

ומטעם זה, כאשר הקדרה התחתונה ריקנית, כתב בביה"ל שם שאסור להניח קדרה על גבה, מפני שאין זה נחשב כמניח כנגד האש, אלא כמניח על גבה כשהיא קטומה.

ולענין הנחת מאכל מבושל על גבי כלי הפוך הנמצא על הפלטה [או על ה'בלעך'], ראה מה שכתבנו על הביה"ל שם.

[ביה"ל ד"ה ויכול]

וְלֹא חִיּוּשִׁין שְׂיָבֹא לְקַצֵּת אֶפְיָה כְּדִי קְרִימַת פְּנִים⁽⁷⁰⁾.

70) ואף על פי שמתחיל הוא להיאפות על ידי זה, ביאר הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פ"ב הע' כא) שכל שלא נעשה המאכל ראוי לאכילה אף בשעת הדחק, לא נעשתה בו מלאכת בישול, ואין זה כריכוך דבר קשה, שאסור אף כשמרככו קצת [וראה מה שכתבנו במשנ"ב להלן ס"ק פח].

[ביה"ל ד"ה עד]

מִתָּר לְהַנִּיחַ אֶפְלִי קָר לְגִמְרֵי אֵף שִׁתְחַמֵּם קֶצֶת⁽⁷¹⁾.

71) אמנם, להניח על גבי הקדרה מתחת לכיסוי בגדים, כתב לעיל (סי' רנח ס"ק ב) שאסור אפילו באופן זה, והוסיף בביה"ל שם (ד"ה שאין) שכן היא דעת הגר"א (שם), ואילו על מה שכתב הפמ"ג שם (משב"ז ס"ק א) שמותר, כתב שאין דבריו מוכרחים.

הלכות שבת סימן שיח

באר הגולה קלו

מהלכות שבת וכפי שפירשו הרב המגיד שם והביאו הבית יוסף בסימן רנח מ' רבנו יצחק בן שלום ג' הביא לשתי הדעות ולא הכריע ב שם בשם הגדולים שכן כתב הרא"ש שם ע שם

(נא) להניחו בשבת על-גבי קדרה הטמונה כדי שישמר חמו ולא יצטנן, *ויכול לטוח (נב) פיו (יט) בכצק אם יש לו בצק שנלוש מאתמול; (נג) אבל אין מניחין כלי שיש בו דבר שאינו (כ) חם כל-כף על-גבי קדרה שהיא חמה כל-כף, (נד) שהעליון יכול להתחמם מחמה *עד שתהא היד סולדת בו: ז מיש מפרשים דהא דשרי להניח כלי שיש בו דבר חם על-גבי קדרה הטמונה, (נה) אפלו כלי התחתון על האש שרי, ויש מפרשים שאם כלי התחתון (נו) על האש, לעולם (נא) אסור: ח (נז) להניח דבר קר שנתבשל כל-צרכו על-גבי מחם שעל האש, יש אומרים שדינו כמניחו פנגד המדורה, (נח) וכל דבר שמתר להניחו פנגד המדורה במקום שהיד סולדת בו כגון שיבש מתר להניחו על-גבי (נט) מחם שעל-גבי האש, *ויש אומרים דהוי כמניח על-גבי (נז) כירה לכתחלה ואסור אפלו אם נתבשל כל-צרכו, ואפלו אם מצטמק ורע לו, ואפלו אם נותנו שם לשמר חמו; (ס) וראשון נראה (נג) עקר. וימפל מקום אם הוא תבשיל שיש בו (סא) רטב (סב) ומצטמק ויפה לו, אסור לדברי הפל:

באר היטב

נטלו מע"ג כירה משחשכה שרי לתנו ע"ג קדרה, ע"ש, מ"א: (כז) כירה. דאפלו בדבר שאין בו משום בשול אסור להניחו ע"ג כירה, דגורנין שמה יחתה: (כג) עקר. כיון שהקדרה מפסקת ל"ד לכירה, דהתם הקדרה עומדת

באר הגולה

בנדיא קנס, ושפיר יש לומר דמקרי עתה בשול אחר צלי. אף זה נראה לעניות דעתה כבשול ואחר-כך צלאו בערב-שבת, דמתר להניחו בפנור בשבת, דפעלה אחרונה נקבע בו יותר ומקרי צלי אחר צלי: * ויכול לטוח פיו בכצק. משמע מזה דבצק מתר להניח על-גבי כלי חם שהיד סולדת בו, ולא חישנין שביבא לקצת אפייה כדי קרימת פנים⁽⁷⁰⁾ [עין לעיל בנ"ד סעיף ה דההו השעור לגבי הפת]: * עד שתהא היד סולדת בו. אבל אם לא יוכל לבוא לשעור זה, מתר להניח אפלו קר לגמרי אף שיתחמם קצת⁽⁷¹⁾: * ויש אומרים דהוי כמניח על-גבי הכירה. ולדעה זו, אפלו יבש והיה רותח, גס-כן אסור: * ומצטמק וכו' אסור לדברי הפל. רוצה לומר, אף

משנה ברורה

בשול אפלו ברותח, שאני הכא דלא יבוא על-ידי-זה לידי בשול גמור רק שישתמר חמו בתוכו [ט"ז]. אבל (עג) הרבה אחרונים חולקין עליו וסבירא להו דאינו מתר רק בנתבשל כל-צרכו⁽⁶⁴⁾, דיש לחש שמה ותוסף מעט בשול על-ידי החם⁽⁶⁵⁾. וכתב בספר מאמר-מרדכי, דבכל-צרכו אפלו יהיה מצטמק ויפה לו על-ידי העמדה זו, גס-כן שרי: (נא) להניחו וכו' הטמונה. בכגדים מבעוד יום. ואשמעינן (עד) דמתר להניח הפלי תחת הבגדים שפסו בהן הקדרה, ואף שאין טומנין בשבת אפלו בדבר שאינו מוסיף הבל, הכא כיון דעקר הטמנה היה מבעוד יום

לצורך הקדרה, דזה מתר, (עה) ולכן אם נתגלתה הקדרה דמתר לכסותה⁽⁶⁷⁾, מתר לכסות דרך אגב גם הפלי שיש בו הדבר חם⁽⁶⁸⁾: (נב) פיו בכצק. כדי שלא יצא חמו, ומירי בשאינו מקצה, כגון דצריך הבצק לתרגולין שפכיתו. ועין במגן-אברהם דדוקא בכצק שהוא אינו בר מרות, אבל בשענה וזפת (עו) או טיט שהוא דבר המתמרח, אסור משום ממרח, וכענין דאיתא לעיל בסימן שיד סעיף יא דאסור לתן שענה בנקב החבית לסתמו מפני שהוא ממרח. והט"ז כתב (עו) דבצק נמי בר מרות הוא, אלא הטעם דאין בזה משום מרות, לפי שאין מקפיד עליו לרדק אותו בטוב, רק שלא יהיה מגלה לגמרי שלא יתקרה, אבל שם גבי נקב החבית קפיד עלה לרדק היטב ולהחליקו סביב הנקב שלא יזוב היין החוצה, עד כאן דבריו. וליפי זה אף בטיט ושענה מתר בענייניו, אבל להמגן-אברהם הנ"ל אסור: (נג) אבל אין מניחין וכו'. דתבשיל שנצטנן, קנימא לן בסעיף ד דיש בשול אחר בשול, ועל-כן אסור אפלו לא הטמינם כלל בשום דבר. והני מלי בדבר לח, אבל (עח) בדבר יבש אפלו נצטנן לגמרי שרי, וכדלקמה בסעיף ח: (נד) שהעליון יכול להתחמם וכו'. הינו (עט) אפלו אם אין בדעתו להשהות שם כל-כף, חישנין דלמא משתלי, וכדלקמה בסעיף יד: ז (נה) אפלו כלי התחתון וכו'. הטעם, דכיון שהקדרה מפסקת איכא הפךא טובא (פ) ואינו נראה כמבשיל⁽⁶⁹⁾, (פא) ומירי שהיה הפלי מבשיל כל-צרכה: (נו) על האש וכו'. סבירא להו דעל-ידי קדרה המפסקת (פז) הוי כמו כירה גרופה דאסור להניח עליה לכתחלה. ועין מה שכתבנו לקמה, דהלכה פדעה הראשונה: ח (נז) להניח דבר קר. סעיף זה וסעיף ז (פג) ענין אחד הוא, ואלו השתי דעות שבסעיף זה הם עצמן שבסעיף ז, אלא דשם מירי בדבר לח דאם היה מצטנן יש בו משום בשול, לכך כתב 'כלי שיש בו דבר חם', והכא אירי בדבר יבש, דאפלו נצטנן אין בו עוד משום בשול, וכדלעיל בסעיף ד: (נח) וכל דבר שמתר להניחו וכו'. דהינו, כל מה שנתבאר בסעיף ד דאין בו משום בשול, כגון ביבש אפלו נצטנן, ומתר לשותו בכלי ראשון, הוא הדין דמתר להניחו נגד המדורה רחוק קצת דלא חישנין לחתוי, וכמבאר בסעיף טו: (נט) מחם שעל-גבי האש. ואף-על-גב דאפלו בכירה גרופה מן האש לא שרי בסימן רג אלא חזרה אבל להניח לכתחלה אסור, כמבאר שם בסעיף ה בהג"ה, ואם-כן הכא, אף-על-פי שהמחם שלמטה מפסיק בין הפלי ובין האש, מאי הוי? (פד) צריך לומר דסבירא לה דלדעה זו דהפסקת המחם אפלו באינה גרופה עדיף מכירה גרופה, דהתם הקדרה עומדת על-גבי כירה, שהוא מקום שדרך לבשל תמיד (פה) ונראה כמבשיל, אבל ככאן שעומדת על-גבי קדרה, שאין דרך בשול בכך, ולכן שרי אף להניח לכתחלה: (ס) וראשון נראה עקר. וכן פסק האליה רבה והגה"א, וקאי גם על הא דסעיף ז, דענין אחד הוא, וכמו שכתבנו למעלה: (סא) רטב. דכיון שיש בו רטב, כבר פסק המחבר לעיל בסעיף ד דבנצטנן יש בשול אחר בשול, וממילא אסור לתנו על-גבי מחם חם אף אם אינו על-גבי האש, ובנ"ל בסעיף ו: (סב) ומצטמק ויפה לו. דע, דכל לשון הסעיף הזה הוא מלשון רבנו ירחם, (פו) ואזיל לשיטתה הנזכר לעיל בסעיף ד בהג"ה, דדוקא במצטמק

שער הציון

(עג) אף שאלה רבה העתיק גס-כן דברי הט"ז, ומוכת כן גם מדברי הר"ן⁽⁶⁶⁾ בסימן רנח בסופו לפי מה שביאר הבית-יוסף, אבל הרבה אחרונים חולקין על זה, והם המהרי"ן פ"ח חב"ח בסימן רנח והעלת-שבת והתוספת-שבת בסימן זה, וכן הסכים גס-כן בספר מאמר-מרדכי וכן כתב הגה"א בסעיף ז, וכן בפריימגדים מפקפק דאין שום ראיה לדברי הט"ז מבריתא לפי מה שפסק המחבר בסעיף ד, עין שם: (עד) כן נראה פונת השלחן-ערוך, וכן הוא בתוספתא: טומנין מחם על-גבי מחם, משמע דגם מחם העליון הוא בהטמנה: (עה) כן מוכח בר"ן בשם רבנו יונה בריש במה טומנין על הא דאמרין 'זוהה רבה', עין שם: (עו) שהוא גס-כן בר מרות, וכדלקמן בסימן תקו בלבוש ולעיל בסימן רנט בפריימגדים, עין שם: (עז) וכן כתב אליה רבה ותוספת-שבת: (עח) מגן-אברהם, ומירי כלי הטמנה דוקא, וכדלעיל בנ"ד סעיף ה, דבהטמנה אסור: (עט) בית-יוסף לעיל בנ"ח: (פ) אחרונים: (פא) עין ט"ז, ועין בפריימגדים שכתב שדברי הט"ז צריכים עיון, ובפרט לפי המבאר בסעיף הקודם שהרבה אחרונים חולקין על הט"ז, וכל-שכן כנה. ועין לעיל בסימן רג סעיף ה: (פז) אחרונים: (פג) עין במגן-אברהם שרוצה מתחלה לחלל ביניהם, דמה שכתב המחבר דראשון נראה עקר הוא רק בגביש ולא בלח חם, ולכן לא הכריע בסעיף ז, אבל האליה רבה וכן בספר מאמר-מרדכי וכן הגה"א בבאורו, דעתם בפשיטות דענין אחד הוא, והכרעת השלחן-ערוך בסעיף ח קאי גם על סעיף ז; ולדינא מסיק גם המגן-אברהם דיש להקל בהא דסעיף ז פדעה הראשונה: (פד) לבוש וש"א: (פה) אחרונים: (פו) הגה"א:

ט כפלי ראשון (פרוש, הפלי שמשמש בו על האש), אפלו לאחר שהעבירוהו מעל האש מבשל (סג) כל זמן (סד) שהיד (כד) סולדת בו, לפיכך אסור לתן (סה) לתוכו תבלין, "אבל מלח מתר לתן לתוכו (סו) פיון שהעבירו מעל האש, דצריכא מלחא בשולא (סז) כבשרא דתורא. וי"ש מי שאוסר לתת לתוך כלי זה (סח) בשר מלוח אפלו הוא (כה) (סט) של שור. הגה ונראה לי (ע) דבלא מלוח נמי אסור, אלא דנקט מלוח דכלאו הכי אסור משום (כו) דם שבו. (עא) ויש אוסרים לתת (כו) מלח אפלו בכלי שני כל זמן שהיד סולדת בו, והמחמיר תבוא עליו ברכה (תוספות ומרדכי פרק כירה). * ואם עבר ונתן מלח אפלו בכלי ראשון, (עב) אפלו הוא על האש שעבד אסורא, מתר המאכל, (עג) דהמלח (כח) [כח] בטל על-גבי המאכל (בי" בשם שבוליהלקט): * אסור לתן תבלין בקערה ולערוה עליה (כט) (עד) מפלי ראשון:

באר היטב

ע"ג האש ממש, מ"מ פכ"ב, ועמ"א: (כד) סולדת. עמ"א, ועין ביר"ד סימן צד ס"ק ב מש"ש בשם רש"ל: (כה) של שור. נהי דהבשר אינו מתבשל, הלחלוהית שבו מתבשל, טור: (כו) דם. ומירי שהודח אחר המליחה, דאל"כ צדין הוא אסור משום הדם שבמלח. ומ"מ פשט דעת הרב"י משמע דדוקא כשהוא צדין מלוח אז המלח מסייע לבשול, עמ"א: (כו) מלח. כבר ועינינו רואות דהנותנין אותם בכ"ש רותח מתמלקים ממירוחם אחר שמנחים שם קצת שעה, ט"ז: (כח) בטל. עין ט"ז שחולק והעלה שאין להתיר אכילה זו בשבת, אלא ימתין עד לאחר השבת, ע"ש, ועמ"א. ונ"ל דמלח שעושים ממים שמבשלין אותם אין בו משום בשול, דאין בשול אחר בשול, מ"א: (כט) מכ"ר. ואם ערה, אזי הקליפה אסורה דנתבשלה בשבת. ועין מ"א:

משנה ברורה

ויפה לו אז יש בשול אחר בשול, ולדינא כבר כתבנו לעיל בסעיף ד דהלכה כשאר פוסקים דאין מחלקין בזה, (פו) ואף המחבר אפשר דסובר פן כמו שסתם שם, אלא דלשנא דרבנו ירחם נקיט ואזיל: **ט (סג) כל זמן וכו'.** הינו (פח) אפלו כבר פסק רתיתתו ממנו⁽⁷²⁾: **(סד) שהיד סולדת בו.** אכל אם אין היד סולדת בו, (פט) אפלו כלי ראשון אינו מבשל. ואם לא העבירוהו מעל האש, אסור לתן לתוכו תבלין ואפלו מלח בכל גווא, ואפלו דעתו לסלק את הקדרה מהר משם, פן ישפח עד שיתבשל⁽⁷³⁾, וכדלקמן בסעיף יד: **(סה) לתוכו תבלין.** אכל בכלי שני מתר לתת תבלין⁽⁷⁴⁾ אפלו יד סולדת בו, דאין מתבשל שם. ואם מנח בכלי שני דבר-גוש שהיד סולדת בו, יש לזהר בזה⁽⁷⁵⁾, (5) דיש פוסקים שסוכרין דדבר-גוש כל זמן שהיד סולדת בו דינו ככלי ראשון: **(סו) פיון שהעבירו.** דעל (6א) האש אפלו בשרא דתורא מתבשל: **(סז) כבשרא דתורא.** ואף שנמנח אף בכלי שני, (35) מחויו אינו בשול, שאף בצונן אפה רואה פנ⁽⁷⁶⁾: **(סח) בשר מלוח.** רוצה לומר, בשר שנמלח והודח (6א) בדין: **(סט) של שור.** דנהי דהבשר אינו מתבשל, הלחלוהית שבו מתבשל [טור]: **(ע) דבלא מלוח וכו'.** הינו, דלא נטעה לומר דהטעם שאוסר הוא משום דהמלח מרפף הבשר ומתבשל אחר-כך בכלי ראשון, אלא דאפלו בלא נמלח כלל היה אסור לתתנו מפני הלחלוהית, וכנ"ל, והא דנקט המחבר 'מלוח', דאי לא היה מלוח היה אסור לתתנו מפני אסור דם בכלי רותח בלא אסור שבת: **(עא) ויש אוסרים וכו'.** בגמרא איכא תרי לשיגי בזה: ללשנא בתרא הוי מלח לקלא, דקשה להתבשל כבשרא דתורא, משום הכי מתר אפלו בכלי ראשון כשהעבירוהו מהאש, וילשנא קמא הוי מלח לחמרא, דאפלו בכלי שני מתבשל, ופסקו רב הפוסקים כלשנא בתרא, אלא מפני שיש מחמירין לכן כתב דהמחמיר תבוא עליו ברכה⁽⁷⁷⁾. והני מלי במלח שחופרין, אכל מלח שעושים ממים שמבשלין אותם אין בו משום בשול לכלי עלמא, דאין בשול אחר בשול, וכדלקמן בסעיף טז [מ"א וש"א], (7א) וכן בצוקע"ר² מתר מהאי טעמא לתנו בכלי ראשון⁽⁷⁸⁾ לאחר שהעבירוהו (7א) מן האש, (15) ויש שמפקפקין בזה, וטוב לזהר מפלי ראשון לכתחלה: **(עב) אפלו הוא וכו'.** דעל-גבי האש אפלו לפסק השלחן-ערוך אסור, וכנ"ל: **(עג) דהמלח בטל.** ואף-על-גב דמיד דעביד לטעמא לא בטיל, (15) שאגני הכא דהוי זה וזה גורם⁽⁸¹⁾, דהכא מירי שנמלח גם-כן מכבר בערב-שבת, וגם מירי דהמלח שנתן עכשו לא היה בזה כדי לתן טעם בקדרה וזולת המלח של אתמול, אכל אם היה במלח של עכשו לבדו כדי לתן טעם, אסור המאכל (18) עד מוצאי-שבת (15) אם נתן בהפלי כשעומד על האש; והני מלי במלח שנעשה מחפירה, (ק) אכל במלח שנעשה ממים שמבשלין אין לאסור המאכל, וכנ"ל: **י (עד) מפלי ראשון.** דאף דתבלין אין

שער הציון

תרגום: 1 תה. 2 סכר.

(פו) תוספת-שבת: (פח) מבית-יוסף: (פט) אליה רבה בשם הש"ך ופרי חדש, דלא כמגן-אברהם, וכן כתב הגר"א שלא דק בכונת הירושלמי: (5) מגן-אברהם בסעיף-קטן מה: (6א) ר"ן. וכתב הפרי-מגדים דאפלו אינו מעלה רתיחות מבשל: (35) המאירי: (6א) זהו לפי מה שבאר הרמ"א בסמוך וילפרוש המגן-אברהם בדבריו. והנה אף דיש מפקפקין על דברי הרמ"א וסוכרין דדעת המחבר הוא דדוקא כשנמלח עוד הפעם והמלח עליו [אחר שנמלח מתחלה והודח פדיון] אז המלח מרפף הבשר ומתבשל, לדינא אין נפקא-מנה, דכבר הכריעו האחרונים להלכה דהרמ"א: (75) תשובת פנים מאירות ופרי-מגדים: (7א) פן כתב באליה רבה גבי מלח, ואסורו הוא מדרבנן מפני שנראה כמבשל, והוא הדין גבי צוקע"ר²: (15) עין שער-תשובה⁷⁹ וחדושי רבי עקיבא איגר, ועין בבגד-בשע שכתב דהמדרכי לא קאי על מלח שלנו, ולכן לא החמירי בכלי שני⁽⁸⁰⁾: (15) בית-יוסף בשם רבנו שמחה. ואף דהש"ך הקשה על זה, האליה רבה והתוספת-שבת והפרי-מגדים ביונה-דעה בשער התערובות חלק ג והמאמר-מרדכי והחמיר-משה פלם השיגו עליו, וכן דעת המגן-אברהם: (7א) עין ט"ז בסוף הדבור לשיטתו, ונפקא-מנה גם לענינו, ונראה דאפלו במזיד אין להחמיר יותר, עין לעיל בריש הסימן בדעת הגר"א וקמה שכתבנו בבאור הלכה שם: (75) דלאחר שהעבירו מעל האש הא קמא לן דמדינא מתר בכלי ראשון: (ק) פן משמע מגן-אברהם, אף דלכתחלה בנדאי אסור על האש וכנ"ל:

פ שבת מ"ב במשנה ובגמרא שם צ שם בגמרא וכלשנא בתרא, הרי"ף והרא"ש והרמב"ם פסקו כב והתוספות ק טור, והתוספות כתבו המחמיר תבוא עליו ברכה ר רבנו תם, וכן נטין דברי הרא"ש וכן דעת הרב המגיד פסקו כב

שערי תשובה

שיש במים קאנו"י די ספוקן אז נדאי בכ"ש אין לאסור כו', ע"ש: [כח] בטל. עין בה"ט. ועין פמ"א סימן פד אותם שמביאין בשבת מים וותחין בכ"ר מבשלים עם טי"א¹ ומערה מכ"ר לתוך הקערות קטנות שיש בהם צוק"ר², אין כאן משום בשול פיון שהצוק"ר כבר נתבשל בבית האמן ואין בשול אחר בשול בדבר גוש, אף שהצוק"ר נמוח יש לו דין גוש, ומתר לתן הצוק"ר אף בכ"ר וכמ"ש המג"א לענין המלח, ע"ש, כתבתי בס"ק יז דגם בכצלים דינא הכי פיון שהם חריפים ממקרים להתבשל, ועינינו רואות דהנותנין אותם בכ"ש רותח מתמלקים ממירוחם אחר שמנחים שם קצת שעה, ט"ז: **(כח) בטל.** עין ט"ז שחולק והעלה שאין להתיר אכילה זו בשבת, אלא ימתין עד לאחר השבת, ע"ש, ועמ"א. ונ"ל דמלח שעושים ממים שמבשלין אותם אין בו משום בשול, דאין בשול אחר בשול, מ"א: (כט) מכ"ר. ואם ערה, אזי הקליפה אסורה דנתבשלה בשבת. ועין מ"א:

באור הלכה

לסברא ראשונה. וכל זה לדעת הרא"ש ושלחן-ערוך סעיף ד, אכל לדעת המגיד-משנה המוכא בסעיף טו בהג"ה שאפלו דבר שיש בו רטב ונצטנן אין בו משום בשול, כאן גם-כן מתר [הגר"א בביאורו]: * **ואם עבר ונתן מלח וכו'.** ובתבלין כשנתנו לכלי ראשון, אף שנתן גם-כן קצת מערב-שבת, יש לעין בדיעבד לענין התבשיל, דהא הוי דבר שיש לו מתירין, דבמלח מתיר רבנו שמחה משום דנמנח מיד ואין מתבשל, דצריכא מלחא בשולא וכו' ומתבטל מקום שנאסר, מה שאין פן בתבלין, ואפשר דגם בכאן מתבטל קדם שנתבשל⁽⁸²⁾, וצריך עיון: * **אסור לתן תבלין וכו'.** הגה בשארי דברים חוצי ממים ושמן, כבר מבאר לעיל בסעיף ה דיש לזהר לכתחלה אף בכלי שני, אף לענין דיעבד אין להחמיר בכלי שני, ובצורני מפלי ראשון נראה דינו כמו לענין תבלין. וכל זה בדבר שלא נצלה ונאפה, אכל בדבר שנצלה או נאפה אין לאסור בדיעבד אפלו הניח אותם בכלי ראשון, דיש לסמוך אפוסקים החולקין על רבנו אליעזר ממין וסבירא להו דאין בשול אחר אפיה וצליה,

דעל (6א) האש אפלו בשרא דתורא מתבשל: **(סז) כבשרא דתורא.** ואף שנמנח אף בכלי שני, (35) מחויו אינו בשול, שאף בצונן אפה רואה פנ⁽⁷⁶⁾: **(סח) בשר מלוח.** רוצה לומר, בשר שנמלח והודח (6א) בדין: **(סט) של שור.** דנהי דהבשר אינו מתבשל, הלחלוהית שבו מתבשל [טור]: **(ע) דבלא מלוח וכו'.** הינו, דלא נטעה לומר דהטעם שאוסר הוא משום דהמלח מרפף הבשר ומתבשל אחר-כך בכלי ראשון, אלא דאפלו בלא נמלח כלל היה אסור לתתנו מפני הלחלוהית, וכנ"ל, והא דנקט המחבר 'מלוח', דאי לא היה מלוח היה אסור לתתנו מפני אסור דם בכלי רותח בלא אסור שבת: **(עא) ויש אוסרים וכו'.** בגמרא איכא תרי לשיגי בזה: ללשנא בתרא הוי מלח לקלא, דקשה להתבשל כבשרא דתורא, משום הכי מתר אפלו בכלי ראשון כשהעבירוהו מהאש, וילשנא קמא הוי מלח לחמרא, דאפלו בכלי שני מתבשל, ופסקו רב הפוסקים כלשנא בתרא, אלא מפני שיש מחמירין לכן כתב דהמחמיר תבוא עליו ברכה⁽⁷⁷⁾. והני מלי במלח שחופרין, אכל מלח שעושים ממים שמבשלין אותם אין בו משום בשול לכלי עלמא, דאין בשול אחר בשול, וכדלקמן בסעיף טז [מ"א וש"א], (7א) וכן בצוקע"ר² מתר מהאי טעמא לתנו בכלי ראשון⁽⁷⁸⁾ לאחר שהעבירוהו (7א) מן האש, (15) ויש שמפקפקין בזה, וטוב לזהר מפלי ראשון לכתחלה: **(עב) אפלו הוא וכו'.** דעל-גבי האש אפלו לפסק השלחן-ערוך אסור, וכנ"ל: **(עג) דהמלח בטל.** ואף-על-גב דמיד דעביד לטעמא לא בטיל, (15) שאגני הכא דהוי זה וזה גורם⁽⁸¹⁾, דהכא מירי שנמלח גם-כן מכבר בערב-שבת, וגם מירי דהמלח שנתן עכשו לא היה בזה כדי לתן טעם בקדרה וזולת המלח של אתמול, אכל אם היה במלח של עכשו לבדו כדי לתן טעם, אסור המאכל (18) עד מוצאי-שבת (15) אם נתן בהפלי כשעומד על האש; והני מלי במלח שנעשה מחפירה, (ק) אכל במלח שנעשה ממים שמבשלין אין לאסור המאכל, וכנ"ל: **י (עד) מפלי ראשון.** דאף דתבלין אין

הִלְכוֹת שַׁבָּת סִימָן שִׁיחַ

ביאורים ומוספים

מהו החיסרון אם אין אוכלים אותו בפני עצמו, הרי מ"מ ראוי הוא לאכילה, ועוד, שהרי דרך הקטנים, ואף הגדולים, לאכול סוכר בפני עצמו, ואף הנמנעים מזה, אינם עושים כן אלא מחמת רוב המתקנות, ולא מחמת חיסרון בסוכר. וכתב, שיתכן שטעם החומרא הוא מפני שיש מקום להסתפק שמא הסוכר אינו מבושל, או משום שאין כל האנשים יודעים שהוא מבושל. והוסיף, שמטעם זה יש להקל מדינא לערות מים חמים מכלי ראשון על גבי קפה נמס, שהרי כולם יודעים שהוא מבושל, ובפרט שהעולם נוהגים היתר בעירוי מכלי ראשון על גבי סוכר, וכדעה הראשונה שהביא המשנ"ב בשם הפנים מאירות.

והמחצה"ש (ס"ק לא) כתב, שיתכן שטעם חומרא זו הוא משום שהסוכר נימוח ונעשה לח, ויש איסור בישול אחר בישול בלח שנצטנן. ואף על פי שלגבי שומן, כתב המשנ"ב להלן (ס"ק ק) שאם הוא יבש בשעה שמניחים אותו כנגד האש נחשב הוא כדבר יבש, ביאר הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט סוף ס"ק יז), שכיון שסוכר נימוח במשקה לגמרי ונעשה כמים, נחשב הוא כדבר לח, מה שאין כן שומן, שאינו נימוח לגמרי [וראה לעיל ס"ק לג]. ומטעם זה, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' נה וח"ט סי' כז) שאין לערות על קפה נמס מכלי ראשון, כיון שנמס הוא במים ונהפך לדבר לח. [ולענין הכנת קפה נמס בכלי שני, ראה מה שכתבנו במשנ"ב לעיל ס"ק לט].

ולתת מלח [מבושל] על גבי דבר גוש חם, דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"א הע' קעג*) שמותר לכתחילה, אף לסוברים שדבר גוש נחשב ככלי ראשון, מפני שרובו אינו נמס, ואף המקצת שנימס אינו ניכר בביורו.

(80) וכשחום המים בכלי שני הוא בשיעור שהיד נכוית בו, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם ס"ק יג עמ' קעז) שיש מקום להחמיר שלא לתת את הסוכר לתוכו.

ועירוי מכלי ראשון, דעת הגר"נ קרליץ (שם) שדינו כבישול בכלי ראשון לענין זה, וכן מבואר בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' עד בישול אות טז). ולגבי עירוי מכלי ראשון על גבי משקה חם עם סוכר הנמצא בכלי שני, דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"א הע' קסד) שנכון להיזהר שלא לעשות כן, מפני שהסוכר שנימוח בכלי שני הינו לח צונן, ועתה מערה עליו מכלי ראשון.

[משנ"ב ס"ק עג]

שְׁאֵנִי הֶקְא דְּהֵי זֶה וְזֶה גִּירָם⁽⁸¹⁾.

(81) ואף על פי שהנותן מלח בשבת [או מלח אסור] במאכל שהוא מלוח מטבעו, בודאי שנאסר המאכל, ולכאורה אין חילוק בין זה ובין מי שמוסיף מלח למאכל שכבר מלוחו קצת, כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' ה אות א עמ' יט) שכשלא ניתן מלח מעולם, הנותן את המלח נחשב כגורם היחיד לטעם המאכל, מה שאין כן כששנים נתנו מלח, שנחשב הדבר כזה וזה גורם.

אמנם, לגבי מי שיש לו נר אחד דולק, ומחמת שאורו חלש אינו יכול לקרוא, ועבר ואמר לנכרי להדליק לו נר נוסף, כתב לעיל (סי' רעו ס"ק לב) שאסור לקרוא לאורם. וביאר הגרש"ז אויערבך (שם), שרק לגבי מלח, שלאחר נתינתו במאכל נימוח הוא ואינו ניכר, הותר ליהנות כשזה וזה גורם, מה שאין כן לגבי נרות, שהנר הנוסף ניכר לעינים, ולפיכך אסור ליהנות ממנו.

[ביה"ד ד"ה ואם]

וְאִפְשָׁר דָּגִם בְּכָאן מִתְבַּשֵּׁל קִדְּם שְׁנִתְבַּשֵּׁל⁽⁸²⁾.

(82) וכן לענין מי שנתן מים לתוך מיחם או קדירה העומדים על גבי האש, כתב בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' ה אות א) שיש להקל מטעם זה, כיון שהמים הצוננים שנתן מתערבים במים שעל האש לפני שמתחממים בשיעור שהיד סולדת בו. והוסיף, שמסתבר שאין צריך שיהיה במים שבמיחם ששים כנגד המים שמוסיף כדי לבטלם, כיון שבשעה שנתבשלו המים שנתן ונאסרו, כבר נמצאים הם בתערובת, ולכן די בכך שהמים הנמצאים שם מרובים מהמים שנתן, ובטלים המים שנתן ברוב, ובאופן זה מותר אף למבשל עצמו לשתות בשבת את כל המים שבמיחם.

[משנ"ב ס"ק סג]

אֶפְלוּ כִּכְר פֶּסֶק רְתִיחָתוֹ מִמְּנוּ⁽⁷²⁾.

(72) ואף קדירה שלא התחממה על גבי האש ממש, אלא רק בסמוך לה, כתב האגלי טל (מלאכת האופה סי"ב) שנחשבת ככלי ראשון, וכן כתבו בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' פז) ובשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' ו ס"ק א) להלכה.

[משנ"ב ס"ק סד]

פֶּן יִשְׁפַח עַד שְׂיִתְבַּשֵּׁל⁽⁷³⁾.

(73) ואף להניח תבשיל על אש שעתידיה להכבות על ידי שעון שבת עוד קודם שיתחמם התבשיל בשיעור שהיד סולדת בו, דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"א הע' ח, ובח"ג שם) שמסתבר שאסור, אלא אם כן ניכר הדבר שלא יבוא לידי בישול.

[משנ"ב ס"ק סה]

מִמֶּר לִתֵּת תְּבִלִּין⁽⁷⁴⁾ וכו', יֵשׁ לְזַהֵר בְּזֶה⁽⁷⁵⁾.

(74) אמנם, לגבי עלי תה, כתב לעיל (ס"ק לט) שיתכן שאסור מהתורה לתיתם בכלי שני מפני שהם קלי הבישול. אכן לענין תבלין מבואר בדבריו לעיל (ס"ק מב) שאינו בכלל קלי הבישול, וכתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ל תשובה ג), שההיתר לתת תבלין בכלי שני הוא רק כאשר התבלין קשה, שאז אינו קל להתבשל, אך לא כשהוא רך. ולגבי התבלינים הדקים המצויים בזמנינו, ראה מה שכתבנו בביה"ל לעיל ס"ד ד"ה קולייס. ולגבי לימונים ובצלים, ראה מה שכתבנו לעיל ס"ק מה.

ובטעם הדבר שאין איסור לתת תבלין בכלי שני משום שמיחזי כמבשל, כתב לעיל (ס"ק לד) שהוא משום שאין התבלין עשוי אלא למתק את הקדירה.

(75) ואורו, כתב הש"ך (י"ד סי' קה ס"ק ח) שנחשב כדבר גוש, ולדעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק טז) אין זה אלא כשמדובקים הרבה גרגרי אורז יחדיו, אך כמה גרגרי אורז, אינם נחשבים כדבר גוש, מפני שאין בכוחם להחזיק את החום. ולגבי שעועית יחידה, הסתפק הגר"נ קרליץ (שם) אם נחשבת כדבר גוש. והוסיף, שאף קטניות ואטריות נחשבות דבר גוש.

ולענין שאר פרטי דבר גוש, ראה מה שכתבנו לעיל ס"ק מה.

[משנ"ב ס"ק סז]

שְׁאֵף בְּצוּנִן אֶתָּה רוֹאֶה בְּזֶה⁽⁷⁶⁾.

(76) וענין בישול הנעשה במלח, כתב בספר מקור חיים (כאן) שאינו מובן, שהרי אם נימוח הוא ומתערב, איזה צורך יש בבישולו, ומשום כך כתב, שיתכן שהיה להם מלח אחר משלנו. ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' עד בישול אות טו) כתב, שאין הבישול במלח ניכר בטעם התבשיל, שהרי אף בצונן מתערב המלח ונותן טעם, אלא שיש בבישול המלח תועלת מסויימת שנעשית בו. אכן, בחי' המאירי (שבת מב, א ד"ה המשנה הרביעית) מבואר שענין הבישול במלח הוא שינוי שנעשה בטעמו.

[משנ"ב ס"ק עא]

דִּהְמִחְמִיר תְּבֹא עָלָיו בְּרִכָּה⁽⁷⁷⁾ וכו', לְתַנּוּ בְּכָלִי רִאשׁוֹן⁽⁷⁸⁾.

(77) ולתת מלח שאינו מבושל בכלי שלישי, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' עד בישול אות יז) שמותר.

(78) וסוכר שאינו מבושל, הסתפק בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' עא) אם נחשב כקלי הבישול ואין לתיתו בכלי שני, או שרק במלח יש להחמיר, שמחמת חומצתו מתבשל הוא אף בכלי שני, מה שאין כן בסוכר.

[שעה"צ ס"ק צו]

עֵינִי שְׁעִירִיתִּי שִׁבְחָה⁽⁷⁹⁾ וכו', וְלִכְן לֹא הִתְמַרְתִּי בְּכָלִי שְׁנִי⁽⁸⁰⁾.

(79) שם ציין לדברי שו"ת זרע אמת (ח"א סי' לט) שכתב שיש להחמיר שלא ליתן סוכר בכלי ראשון, שמא אין הסוכר מבושל אלא אפוי, ועוד, שכיון שאין הדרך לאכול סוכר בעינו, אלא כשהוא מחוי במים, נחשב הדבר כאילו לא נגמר בישולו [וראה שעה"צ ס"ק צה].

ותמה על דבריו בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' עד בישול אות טז),

הלכות שבת סימן שיח

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק עד]

קִימָא לָן דִּהוּא מְבַשֵּׁל כְּדִי קְלִיפָּה, וְאִפְּלוּ בְּדִיעֵבַד אָסוּר⁽⁸³⁾.

(83) אמנם לעיל (ס"ק ב) העיר, שבמעשה שנחלקו בו הפוסקים אם אסור הוא בשבת, אם נעשה, אין איסור ליהנות ממנו בדיעבד, והרי בעירוי נחלקו הראשונים אם דינו כבישול או לא [כמובא בב"י].

[משנ"ב ס"ק עה]

אָסוּר לְתֵן צוֹנְנִים בְּאִמְבִּטִי שֶׁהִמְשִׁיךְ מִן הַמַּעֲזֵן לְתוֹכָהּ⁽⁸⁴⁾.

(84) ובביאור הדבר כתב רש"י (שבת מ, ב), שכיון שנמשכים החמין לתוך האמבטי ישירות מהמעין, נחשבים הם כמונחים בכלי ראשון. ומטעם זה כתב בשו"ת תרומת הדשן (סי' קפא), שמים המקלחים מקדרה רותחת וזוחלים ישירות לקדרה אחרת, הקילוח מחברם, ונחשב הדבר כעירוי מכלי ראשון, והביאו הרמ"א (יו"ד סי' צב ס"ז).

ולגבי קילוח הבא מהמעין, מבואר בפמ"ג (א"א ס"ק לג) שאף לאחר שנפסק הקילוח נחשבים המים הבאים ממנו כמונחים בכלי ראשון. וכן החמיר החזו"א (טעמא דקרא בסוף הספר הנהגות והוראות מהחזו"א אות יא, חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק יג עמ' קעו) להחשיב את המים שבכוס שעירו לתוכה ממיחם העומד על גבי האש, כמונחים בכלי ראשון, ולכך נהגו בביתו בעת הכנת התה לשפוך את המים שבכוס זו לכוס שניה ואחר כך לכוס שלישית ולהכין את התה בכוס האחרונה, כדי שייחשב הדבר שהכינו את התה בכלי שליש (וראה מה שכתבנו לעיל ס"ק לט). מאידך, החמודי דניאל (יו"ד הל' כלי ראשון ס"ק א, עמ' קכ) כתב, שלאחר שנפסק הקילוח, אין מים אלו נחשבים אלא ככלי שני.

ולהלכה, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם) שמעיקר הדין יש להקל ולהחשיב את הכוס שעירו לתוכה מהמיחם ככלי שני, כיון שמדברי החוות דעת (יו"ד שם ס"ק כג) מבואר שאין להחמיר בזה לאחר שנפסק הקילוח, ואף שאר הפוסקים לא הזכירו ענין זה בהלכות שבת, אלא שמ"מ יש מקום להחמיר כתרומת הדשן, והוסיף, שיתכן שאף החזו"א לא החמיר בדבר מן הדין, אלא רק בתורת חומרא.

והגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק מג) כתב, שיתכן שהחומרא באמבטי נאמרה דוקא במים הזורמים על גבי הקרקע במקום אחד זמן רב, או דוקא באמבטי שכולה כלי אחד והמים זורמים בה מקצה אחד אל הקצה השני, ולכן אין חומם מתמעט בשעת הקילוח, אך בעירוי באויר, יתכן שאף התרומת הדשן יודה שאין המים נחשבים כמונחים בכלי ראשון. וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פי"ב אות ב) שהכוס שעירו לתוכה אינה נחשבת כלי ראשון, כיון שלא התחממה מהאש עצמה, ומבואר בתוס' (שבת מ, ב) שרק כלי שעמד על גבי האש והתחמם ממנה, נחשב ככלי ראשון.

ולגבי עירוי מים ממיחם על גבי כלי עם משקה כדי לחמם את המשקה, מבואר ברמ"א (יו"ד סי' צב ס"ז) ובש"ך שם (ס"ק לה) שעירוי מכלי ראשון על גבי כלי אינו מבליע במאכל שבתוכו, אלא רק בכלי עצמו, מפני שעירוי מבליע כדי קליפה בלבד, והכלי הוא הקליפה. אכן, לענין בקבוק תינוק הנמצא בתוך כלי, ומערים על גביו מהמיחם כדי לחממו, ולאחר העירוי ממשיך הוא להתחמם ממי העירוי שבכלי, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם עמ' קעז) שנחשבים המים כמונחים בכלי ראשון, כדן המים שנמשכים מהמעין, ומבשלים הם אף את המאכל שבתוך הבקבוק.

[משנ"ב ס"ק עו]

אֶף-עַל-פִּי שֶׁהָאִמְבִּטִי הוּא כְּלִי שְׁנִי⁽⁸⁵⁾.

(85) ואף על פי שחום המים אינו גדל על ידי ריבוי חימום, שהרי בטבעם אינם יכולים להתחמם יותר ממאה מעלות, כתב הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק מח), שיתכן שעל ידי שמתחממים המים הרבה, והם מים מרובים, יכולים הם לבשל אף על פי שמונחים הם בכלי שני, ועל כל פנים מדרבנן.

ולענין טרמוס, כתב הגרש"ז אויערבך (שם), שאף על פי שחומם של המים נשמר בתוכו למשך זמן, מ"מ מסתבר שאי אפשר לומר שנחשב הוא כאמבטי, כיון שאין המים שבו מרובים.

[משנ"ב ס"ק עח]

דְּכִינֵן שְׁאִינוּ מְתַעֲרֵב מְבַשֵּׁל כְּדִי קְלִיפָּה⁽⁸⁶⁾.

(86) ולהניח סיר רותח בתוך מים קרים כדי לצננו, דעת הגרי"ש אלישיב (מאור השבת ח"א סי' ג ס"ק לג) שמותר, מפני שרק רטב, שמחמת סמיכותו נדבק בחתיכת בשר, מתבשל על ידי כך, מה שאין כן המים הנוגעים בסיר הרותח, שמתערבים מיד, ואינם מספיקים להתבשל. וכן כתב הגרש"ז אויערבך (שם) שמותר לצנן את הסיר כשאין רצונו שיתחממו המים.

ולהניח דבר גוש בצלחת שנשארה בה שארית מרק שהצטנן לגמרי, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק ז) שמותר, כיון שדבר גוש אינו מבשל לדעת כמה פוסקים [ואין בחימום המרק תיקון שיש בו חשיבות אצל בני אדם].

[משנ"ב ס"ק פ]

דְּאִפְּשֵׁר שְׁלֹא יִגִּיעַ הַכְּלִי עַל-יְדֵי-זֶה לִידֵי צִרוּף⁽⁸⁷⁾.

(87) ולקמן (סי' שלד ס"ק פג) כתב, שאין חשש צירוף בגחלת של מתכת כשאינו מתכוין לכך, ולא הזכיר שאין זה פסיק רישא. ובשעה"צ שם (ס"ק עא) ציין לדברי המג"א כאן (ס"ק לו) שכתב בשם המגיד משנה שאין פעולה נחשבת כמלאכת מכה בפטיש כאשר העושה אותה אינו מתכוין לתוצאה, אף על פי שהוא פסיק רישא, וכן כתב בשעה"צ לקמן (סי' שכח ס"ק סה) בשם המג"א. אכן, בהגהות הרעק"א (כאן על המג"א ס"ק לו) מבואר, שדברי המגיד משנה לא נאמרו אלא על גחלת [הנוכרת בסי' שלד שם], שכיון שאינה כלי, אין איסור לצרפה כשאינו מכוין לתקנה, מה שאין כן בכלי, כבענינו, שכיון שלמעשה נעשה הכלי מתוקן יותר, הצירוף אסור, וכן מבואר בביה"ל לקמן (סי' תקי ס"ג ד"ה אבל).

[משנ"ב ס"ק פא]

דְּכְלִי שְׁנִי אֵינוֹ מְבַשֵּׁל⁽⁸⁸⁾.

(88) ואף על פי שבמציאות אנו רואים שכשנותנים מים צוננים מועטים לתוך מים רותחים הנמצאים בכלי שני, מתחממים כל המים בשיעור שהיד סולדת בו, כתב בחי' הרשב"א (שבת מב, א) שחום זה הוא של המים הרותחים שכבר היו שם, ולא של המים הצוננים שניתנו לתוכם. והקשה הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"א הע' קנד), הרי כשמוניחים מים בשקית ניילון בתוך מים רותחים הנמצאים בכלי שני, מתחממים הם בשיעור שהיד סולדת בו, ומדוע לא יחשב הדבר כבישול. והוסיף (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' לד אות כב), שאף אם נאמר שבאמת אסור הדבר, מ"מ מסתבר שאף כאשר המים מתערבים, מתחממים הם בשיעור שהיד סולדת בו ומתבשלים, שהרי מחימום המים שבשקית מוכח שבכוחם של מים שבכלי שני לבשל מים צוננים הניתנים לתוכם, ועל כל פנים מסתבר שפעולת הבישול שנעשתה במים אלו, אינה פחותה מהפעולה שנעשית בקלי הבישול, ונשאר בצ"ע.

והגרי"ש אלישיב תירץ (שבות יצחק בישול פ"ח אות ב), שיש לחלק בין מים צוננים שעומדים בפני עצמם בכלי שני, שמתבשלים בו, ובין מים שמתערבים עם המים שבכלי שני, שאינם מתחממים כל כך, משום שמתערבים.

[משנ"ב ס"ק פב]

לְתוֹךְ מִים צוֹנְנִים מוֹעָטִים שְׂתִיבְשֻׁלוּ עַל-יָדָם⁽⁸⁹⁾.

(89) ולערות ממיחם לתוך כוס שנשאר בה מעט משקה מבושל שהצטנן, דעת החזו"א (זה השלחן ח"א סי' שיח) שמותר, כיון שנחשב הדבר כפסיק רישא דלא ניחא ליה [ויש לצרף את דעת הרשב"ם המובאת בב"י לעיל ס"י, שעירוי מכלי ראשון נחשב ככלי שני]. וכן כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' צג וחי"ד סי' עד בישול אות יט) שכשיש

המשך במילואים בסוף הקובץ

קלז בְּאֵר הַגּוֹלָה

ש שבת מ"ב
בְּבִרְיָתָא
הָרַמְבַּ"ם בְּפָרָק כב
ת שם מ"א בַּמִּשְׁנָה
וּבַגְמָרָא א שם
בתוספות

פאר הייט

בְּאוֹר הַלֵּכָה

(ב) חמין. ובאפילו בחמי טבריא אסור לתת צונגין באמבטי שהמשקה מן המצנן לקחתו, אלא צריך לטל מהאמבטי בכ"ש ואח"כ יתן המים לתוכה, גמ'. ועין ש"ט ז': (ג) ממים חמין. ובאפילו מכ"ר מותר לערות לתוך מים צונגין, דהפתחתון גובר על העליון ומצננו, טור. ואע"ג דאסור לערות על תכלין כמ"ש ס"י דהרי פכ"ר, הכא שאני שמתערבין החמין עם הצונגים ומתבטל חמימותן כיון

משנה ברורה

מִתְבַּשֵּׁל בְּכָל שָׁנִי, וְכַנ"ל, מִכָּל מָקוֹם הָעָרוֹי מִכָּל רֹאשׁוֹן קִימָא לָן
 דְּהוּא מְבַשֵּׁל כְּדִי קְלִיפָה, (קא) וְאַפְלוּ בְּדִיעֵבֶד אֶסוּר⁽⁸³⁾ אִם עֲרָה
 לְהִדְיָא עֲלֵיהֶן (קנ) שְׁלֹא נִפְסַק הַקְּלוּחִ: **י'א** (עו) מְלֵאָה מִים
 חֲמִין. וְאַפְלוּ (קג) בְּחִמֵּי טְבָרְיָא אֶסוּר לְתַן צוֹנְגִים בְּאַמְבָּטִי
 שְׁהִמְשֵׁךְ מִן הַמַּעֲזֵן לְתוֹכָהּ⁽⁸⁴⁾, אֲלֵא צָרִיךְ לִטֹּל מִהֶאֱמָבְטִי בְּכָל שָׁנִי
 וְאַחֲרֵיכֵן יִתֵּן הַמֵּים לְתוֹכָהּ, אֲפְלוּ הַמֵּים צוֹנְגִים מוּעָטִין מִן
 הַחֲמִים, וְכִדְלָקְמָה בְּסַעֲיָי יב: (עו) אַף-עַל-פִּי שְׁהִיא כָּלִי שָׁנִי.
 דְּכִינֹן שֶׁהֵן לְחִיצָה, מִסְתַּמָּא חֲמֵן הִרְבָּה, וּמִתְבַּשֵּׁלִין הַצוֹנְגִים
 שְׁמַתְעָרְבִין בָּהֶם אַף-עַל-פִּי שְׁהֶאֱמָבְטִי הוּא כָּלִי שָׁנִי⁽⁸⁵⁾ [טור], וְזֵהוּ
 שֶׁשֶּׁפֶתָּב 'שְׁהָרִי מִחֲמֵן הִרְבָּה': (עו) **אִין נוֹתְנִים לָה מִים צוֹנְגִין.**
 עֵין (קד) בְּאַחֲרוֹנִים שֶׁפֶתָּבוּ דְּדוֹקָא מִים מוּעָטִין שְׁאַפְשֵׁר שִׁיתְבַּשְׁלוּ
 שָׁם, אָבֵל אִם נוֹתֵן הִרְבָּה כִּלְכָף עַד שֶׁהַחֲמִין נַעֲשִׂים פּוֹשְׂרִים עַל-
 יָדֵי זֶה, שָׂרִי, וְכִמוֹ לְקַמָּה בְּסוֹף סַעֲיָי יב. וְנִרְאֶה דָּאִם הִיָּה הָאֱמָבְטִי
 (קו) כָּלִי רֹאשׁוֹן, יֵשׁ לָחַשׁ לְדַעַת הָר"ן וְרַבְּנֵי יְרֵחַם שֶׁפֶתָּבוּ
 דְּבִאֲמָבְטִי אֶסוּר לְתַן אֲפְלוּ צוֹנְגִין מְרַבִּים: (עו) **אָבֵל נוֹתֵן וְכו'.**
 וְאַפְלוּ אִם הָאֱמָבְטִי הוּא כָּלִי רֹאשׁוֹן, מִתָּר לַעֲרוֹת לְתוֹף מִים צוֹנְגִים
 (קו) אִם הֵם מְרַבִּין עַל הַחֲמִין; וְאַף-עַל-גַּב דְּאֶסוּר לַעֲרוֹת עַל
 תְּבִלִין, כִּמוֹ שֶׁכָּתֹב בְּסַעֲיָי י, דְּהָרִי כְּכָלִי רֹאשׁוֹן, וְזֵהוּ דוֹקָא עַל דְּבִר-
 גּוֹשׁ, אָבֵל הָכָא שְׁאִנִּי, שְׁמַתְעָרְבִין הַחֲמִין עִם הַצוֹנְגִין וּמִתְבַּשֵּׁל
 חֲמִימִיתָן כִּינֹן שֶׁהַצוֹנְגִין מְרַבִּים. וְלִתֵּן חֲתִיכַת בְּשָׂר רֹתַח לְתוֹף רֶטֶב
 (קז) צוֹנְגִין אֶסוּר, דְּכִינֹן שְׁאִינוּ מִתְעָרֵב (קס) מְבַשֵּׁל כְּדִי קְלִיפָה⁽⁸⁶⁾
 [מ"א]: (עט) לְתוֹף אֲמָבְטִי אַחֲרִי. לְרַבּוּתָא נָקֹט, דְּאַף-עַל-פִּי
 שֶׁהוּא אֲמָבְטִי לֹא גָזְרוּ, וְכִלְ-שְׁכֵן לְתוֹף כָּלִי אַחֲרֵי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ צוֹנְגִין:
יב (פ) **מִים צוֹנְגִין מְרַבִּים וְכו'.** אָבֵל מוּעָטִין שְׁיֻכְלוּ לְהִתְחַמֵּם
 מִחֵם הַמַּחֵם עַד שֶׁתֵּהָא הִיד סוֹלֶדֶת בָּהֶן אֶסוּר, אָבֵל מְרַבִּין מִתָּר,

(קט) אָפּלוּ אַם יִמְלֵא אֶת כָּל הַכְּלִי בַּמִּים צוֹנְגִים וְעַל-יְדֵי-זֶה יוּכַל הַכְּלִי לְבֹא לִידֵי צָרוֹף וְיִהְיֶנּוּ פֶּשֶׁהפְּלִי-מִתְּכֹת חֵם וְנוֹתְנִין לְתוֹכוֹ צוֹנְגִין מִחֻזְקִים אֶת הַכְּלִי, וְזֶה הוּא גָמַר מִלֵּאכֶת הַצּוֹרְפִין, שְׂרַחֲמִית הָאוּר מִפְּעַפְעָתוֹ וְקָרוֹב לְהִשָּׁבֵר, וְהַמִּים מְצָרְפִין פֶּעֶפְעוּעִין אָפּלוּ הַכִּי שָׂרִי, בִּינּוֹן שְׂאִין מִתְּכֹן לָזֶה, וְלֹאוּ פָּסִיק רִישָׁה הוּא, דְּאָפְשֵׁר שֶׁלֹּא יִגִיעַ הַכְּלִי עַל-יְדֵי-זֶה לִידֵי צָרוֹף⁸⁷. וְהַמְכָּן לְצָרָה, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא חֵיב מִדְּאוֹרֵיתָא וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא מִדְּרַבָּנָן: (פא) לְתוֹף מִים צוֹנְגִין אוּ צוֹנְגִין וְכו'. וּבִשְׁנֵיהֶן אָפּלוּ הַמִּים צוֹנְגִים מוֹעָטִין שְׁעָדִין הֵד סוּלְלֶת בְּהֵן אַחֵר הַתַּעֲרֹבּוֹת, גַּם-כֵּן שָׂרִי בִּינּוֹן שֶׁהוּא בְּכָלִי שָׁנִי, קִנְמָא לֶן דְּכָלִי שָׁנִי אֵינּוּ מְבַשְׁלִין⁸⁸, וּכְדִלְעִיל בְּסַעֲיָה ט: (פב) שֶׁלֹּא יִהְיֶה מוֹעָטִים שִׁיתְבַּשְׁלוּ עַל-יְדֵם⁸⁹: (פג) וְאַם הַמִּים מְרַבִּין. קִאִי אֲצוֹנְגִין לְתוֹף חֲמִין, וְכֵן אִם חֲמִין לְתוֹף צוֹנְגִין הִנֵּה הַצּוֹנְגִין מְרַבִּים שָׂרִי. וְעֵין בְּפַחֲיִי-אֲדָם שֶׁתֵּכֵב דְּבִצּוֹנְגִין לְחֲמִין דּוֹקֵא שְׁשׁוּפָף בְּשִׁפְיָה גְדוּלָּה הִפֵּל בְּפַעַם אַחַת, אָבָל מַעַט מַעַט אֲסוּר לְעֹרוֹת, (קיא) שֶׁהִרִי מְבַשֵּׁל תִּכְף וּמֵה יוֹעִיל מֵה שֶׁמַּצְטָנן אַחֲרֵי-כֵן: (פד) רַק שִׁפְיָגוֹ צִנְתָּ. וְאָפּלוּ חֲמִין קֶצֶת (קיז) כְּעֵין פּוֹשְׁרִין שָׂרִי, רַק שֶׁלֹּא יִהְיֶה הֵד סוּלְלֶת בְּהֵן:

שַׁעַר הַצִּיּוֹן

תַּרְגוּם : 1 לְיִמּוּנִים. 2 סֶפֶר.

(קא) מגן-אברהם. ועין בפירי-מגדים: (קב) אליה רבה ותוספת-שבת: (קג) גמרא: (קד) תוספת-שבת ומאמר-מךדי: (קה) דבכלי שני יש לסמך בזה על רש"י ור"ן שמפרשים דהגמרא מזרי בכלי ראשון: (קו) מגן-אברהם ופירי-מגדים ויהש"ז כתב שזה תליא במחלקת הטור והרמב"ם] וכן משמע בהגה"א סוף סעיף יב: (קי) הינו שנצטטן לגמרי, לפי מה שפסק הרמ"א בסעיף טו בהג"ה: (קכ) ומכל מקום לענין דינעבד נראה דאין לאסר הרטב, דיש לסמך איש-מקלין לקמן בסעיף טו ודסבירא להו דאין בשול אחר בשול אפלו בנצטטן, ובפרט שבצעם דין זה מפקפקין בבית-מאיר והנשמת-אדם: (קכט) מגן-אברהם: (קי) מגן-אברהם ופירי-מגדים הנ"ל. ועין באור הלכה: (קיג) יש לעיין, שהרי בדבר חרין קומא לן גדי שיתן על האור ויתחיל להרתיח, הרי דעל האור גם-כן אינו מבשל ברגע ראשונה, וגם כאן אף שמתערב תוך בהחמין, מכל מקום אין מתבשל תוך עד שישפך השאר: (קיג) גמרא:

ב שבת מ' בערב
דבר יצחק בר אבדימי
ג שם מ' בבריתא
ד שם בגמרא ה ה"ר
שם בשם הירושלמי
ובשם ר"י ושאר
פוסקים ו הסקמת כל
הפוסקים אפלו
המחמירים בדבר שיש
בו מרק

(פה) רק שלא יהיה על האש (טור): יג במתן לתן (פו) קיתון של מים או של שאר משקים (לג) (פו) בכלי שני שיש בו מים חמין, *אכל בכלי ראשון אסור: יד ימתן לתן קיתון של מים או שאר משקים כנגד האש *להפיג צנתן, ובלבד שיתנם רחוק מהאש (פה) בענין שאינו יכול להתחמם באותו מקום יעד שתהא היד סולדת (פרוש, מתחממת ונכוית) בו, (פט) דהינו מקום שפרסו של תינוק נכוית בו, אכל אסור לקרבו אל האש למקום שיכול להתחמם שתהא היד סולדת בו, ונאפלו להניח בו שעה קטנה שתפיג צנתו אסור, (צ) ביין שיכול להתבשל שם: הגה (צא) והוא הדין בפרות או שאר דברים הנאכלים כמות (לד) שהן חמין (מרדכי פ' כירה), ועין לעיל סימן רנד ס"ד: טו (צב) ידבר שנתבשל (צג) כל-צרכו *והוא יבש, שאין בו מרק, מתן להניחו (צד) כנגד המדורה אפלו במקום שהיד סולדת בו. הגה (צה) ונאפלו נצטנן כבר. אכל אם הוא (צו) רותח, אפלו בדבר שיש בו מרק מתן. (צז) ויש מקלין לומר, דכל שאינו נותנו

באר היטב

בתוך הכלי שני, דא"כ הו"ל הטמנה, אלא צריך להיות מגלה למעלה, ט"ז, ע"ש: (לד) שהן חמין. פי' אעפ"כ אסור לתנן סמוך לאש, אכל רחוק מהאש אפלו דבר שאין נאכל כמות שהוא חי שרי, ולפי"ז אסור לתן אלוטטית או כלי-עופרת סמוך לאש לחממו אם הוא קרוב כ"כ שיכול להתיד שם או לשרף,

משנה ברורה

(פה) רק שלא יהיה על האש. והוא הדין סמוך לאש במקום שיכול להתבשל, פן ישפח ויניחנו שם, ויכלקמה בסעף יד: יג (פו) קיתון של מים. אף דמים בלבד בלא כלי גם-כן מתן לערב בתוך כלי שני, וכנ"ל בסעף יב, נקט על-ידי כלי משום סיפא, לאשמועינן דבכלי ראשון אפלו על-ידי הפסקת כלי אסור: (פו) בכלי שני. כלי שני מקרי כשערו מן כלי ראשון שהרתיחו החמין בתוכו לתוך כלי נזה⁹⁰, ומתן אפלו אם היד סולדת בו, אכל אם שואב בכלי ריקן מתוך כלי ראשון, יש אומרים דדינו בכלי ראשון⁹¹, ובפרט אם משהה הכלי ריקן בתוכו עד שמעלה רתיחה, ודאי מקרי כלי ראשון [אחרונים]: יד (פה) בענין שאינו יכול וכו'. הינו, שאפלו אם יעמדו שם המים והמשקין זמן מרבה לא יתחממו כל-כך⁹²: (פט) דהינו מקום שפרסו וכו'. דלא נוכל לשער ביד, (קיג) דיש שסולד מרתיחה מועטת ויש שאינו סולד⁹³: (צ) ביין שיכול וכו'. וחישינן דלמא משתלי לטלו⁹⁴: (צא) והוא הדין בפרות. הינו, שאסור להניחן במקום החם להפיג צנתן פן ישפח עד שיצלו, ואף שנאכלין כמות שהן חמין גם-כן אסור,

(קיד) דשיף בהן שם בשול, שהם משתבחין על-ידי זה, (קטו) אכל לתנן רחוק מהאש, אפלו דבר שאין נאכל כמות שהוא חי שרי. (קטז) ומכל מקום מתן לתן אלוטטית וכלי-עופרת סמוך לאש לחממו [הינו שיש בהכלי תבשיל שלא נצטנן ורוצה שיהיה חם] אף אם הוא קרוב כלי-כף עד שיוכל הכלי להיות נתן שם או לשרף האלוטטית, דכיון דלא ניתא לה בהכי הוי דבר שאין מתכנן, וגם מסתמא לא ישפח ויזוהר הרבה לקח אותו משם קדם שיתיד או ישרף: טו (צב) דבר שנתבשל וכו'. הטעם, דכיון שפכר נתבשל, שוב אין בזה משום חשש בשול. ומיהו, (קיז) על האש ממש אסור מדרבנן מפני שנראה כמבשל, אכל בזה שמעמידו כנגד המדורה, שאין דרך בני-אדם ברוב פעמים לבשל כן, אפלו אסור דרבנן ליכא [הרשב"א]. ועין מה שכתבנו לקמה בשם הרא"ש שסובר דסמוך למדורה גם-כן אסור אלא צריך להרחיק קצת⁹⁵: (צג) כל-צרכו והוא יבש. דאי לא הוי כל-צרכו, אפלו אם היה דבר יבש והוא רותח יש בו עוד משום בשול, כנ"ל בסעף ד, וממילא אסור להצמידו במקום שהיד סולדת בו, ואי הוי דבר לח, אפלו בכל-צרכו יש בו עוד משום בשול אם נצטנן, לפי מה שפסק המחבר ברש"י סעף ד: (צד) כנגד המדורה. נקט נגד המדורה ולא אצל המדורה, להורות שצריך להרחיק קצת מן המדורה, ולכן לא חישנן שיבוא לחתות באש, דכיון שהצריכו חכמים להרחיק קצת, אית לה הפך ולא אתי לחתותי [הרא"ש]. וראיתי (קיס) איזה אחרונים שכתבו דמרי שהיה עשוי מדורה בפני עצמה, אכל כשמדורות עצים הוא בתוך התנור, אסור להכניס שם קדרה אפלו אם מרחיק קצת מן המדורה, כיון שהוא מקום שהיד סולדת בו, ולא גרע ממה שמבאר בסימן רנד דאסור להכניס קדרה לכירה כשאניה גרופה, והוא אפלו אם אינו מעמידו סמוך להאש, אף אם אינו מעמיד את הקדרה על קרקעית התנור פי אם על איזה כלי המפסיק, אז יש להקל, וכנ"ל בסימן רנד סעף ג: (צה) ונאפלו נצטנן כבר. לפרש דברי המחבר בא דמרי נצטנן, ולהכי לא התיר אלא ביבש: (צו) רותח. הינו שהיד סולדת בו: (צז) ויש מקלין לומר. פליג אמחבר דסבירא לה דדוקא כשהוא יבש אכל בדבר

שער הציון

(קיג) רש"י: (קיד) הנה ברמב"ם פרק ט הלכה ג כתב דהמבשל דבר שמבשל כל-צרכו או שאין צריך בשול כלל פטור, ופשוט לעניות דעתי דהינו דבר שאינו משתבח כלל על-ידי הבשול, ולאפוקי פרות וכי האי גונא שהוא משתבח על-ידי הבשול, ותדע, דהלא מוכח בגמרא בשבת [מ' ע"ב] דמים יש בו משום בשול, והרי מים גם-כן שותה אותו כשהוא חי⁹⁶ [ויש לדחות קצת, דמים לא עדיף כמו פרות, עין מגן-אברהם בסוף רנ"ד לחד תרומא]. ומצאתי בבבב"י וסוף שהוא מסתפק בזה אי חייב מן התורה או מדרבנן, ועין לעיל בסימן רנד סוף סעף ד ובראשונים שכתבו דיש בזה משום מבשל, משמע מסתימת הלשון והוא דאורייתא, וגם בפריי"ק בסימן ג' (צה) ונאפלו נצטנן כבר. לפרש דברי המחבר בא דמרי נצטנן, ולהכי לא התיר אלא ביבש: (צו) רותח. הינו שהיד סולדת בו: (צז) ויש מקלין לומר. פליג אמחבר דסבירא לה דדוקא כשהוא יבש אכל בדבר

הלכות שבת סימן שיח

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק פז]

שְׁהִרְתִּיחוּ הַחֲמִין בְּתוֹכוֹ לְתוֹף פְּלִי זָה⁹⁰ וכו', דְּדִינֵנוּ כְּכָלִי רֵאשׁוֹן⁹¹.
(90) וטרמוס, כתב החזו"א (או"ח סי' לז ס"ק לב) שנחשב ככלי שני, וכן דעת הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק מח). וראה מה שכתבנו לעיל ס"ק עו.

(91) אמנם, לעיל (ס"ק מה) כתב, שאם שואב בכף מקדרה ומערה לקערה, נחשב התבשיל שבקערה כמונח בכלי שלישי. ותירץ בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' קצו אות ג) שכיון שנחלקו הפוסקים אם נחשבת הכף שתחב לקדרה ככלי ראשון, מוגדר הדבר כספיא דדינא, ולפיכך, כאן, שהנדון הוא אם נחשבת הכף ככלי ראשון או ככלי שני, הכריע להחמיר (כיון שספק דאורייתא הוא), ואילו לעיל, שהנדון הוא האם נחשבת הכף ככלי שני או ככלי שלישי, הכריע להקל [וראה שביתת השבת מלאכת מבשל סכ"א]. והוסיף, שלעיל הנדון הוא לגבי בישול אחר אפיה, שישנם פוסקים שהתירו בזה אף בכלי ראשון, ולכן היקל לגבי כף, להחשיבה ככלי שני.

והחזו"א כתב (או"ח סי' קכב ס"ק ג), שאם מכניסים את הכף לקדרה בעודה על גבי האש, נחשבת הכף ככלי ראשון, ומבליעה ופולטת, אך אם מכניסים אותה לאחר שהוסרה הקדרה מהאש, נחשבת הכף ככלי שני, ואינה מבליעה ופולטת [וראה חזו"א יו"ד סי' לב ד"ה ובתה"ד], וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב סי' ל תשובה יז) לענין בישול בשבת.

אכן, כשהכניס את המצקת לתוך הכלי הראשון לזמן קצר מאוד, והוציאה מיד לפני שהספיקה המצקת להתחמם בשיעור שהיד סולדת בו, דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פ"ג אות ב) שאין היא נחשבת ככלי ראשון.

[משנ"ב ס"ק פח]

לֹא יִתְחַמְמוּ כָּל-כְּפָה⁹².

(92) ודבר יבש שאינו מבושל, ואינו נאכל חי, כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' יא הע' 2, שש"כ פ"א הע' לב) שמותר לתיתו סמוך לאש [כשאינו מוקצה], אף על פי שיתחמם בשיעור שהיד סולדת בו, אם אינו יכול להגיע לידי שיעור של צלי או של מאכל בן דרוסאי. והוסיף, שדברי השו"ע הרב (סי"ג וסכ"ד) שכתב שהדבר אסור, אינם אלא באופן שהמאכל כבר ראוי לאכילה, ועל ידי החימום נהיה צלי. והוסיף הגרש"ז אויערבך (שם), שכדבריו מבואר באגלי טל (האופה ס"ק לא), אך התהלה לדוד (ס"ק יז, לא, לב) והשביתת השבת (מלאכת מבשל ס"ק ל) חולקים, ואוסרים אף חימום בשיעור שהיד סולדת בו [וראה מה שכתבנו בביה"ל לעיל ס"ו ד"ה ויכול].

[משנ"ב ס"ק פט]

דִּישׁ שְׂפּוֹלֵד מִרְתִּיחָה מוֹעֵטת וַיֵּשׁ שְׂאִינֵנוּ סוּלָד⁹³.

(93) ובפירוש המילים 'יד סולדת בו', כתב לעיל (סי' קס ס"ק כו) שהוא כשהיד נמשכת לאחוריה כדי שלא תיכוה, ובשעה"צ לעיל (סי' קפא ס"ק יט) כתב, שהוא כשהיד חוזרת לאחוריה מפני החום. ולדעת החזו"א (חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק ז), אם יכול להניח את היד ולסלקה מיד, אין בזה כדי להוכיח שאין זה חום בשיעור שהיד סולדת בו, ורק אם אפשר להשאיר את היד בחום זה זמן ממושך, מוכח שאינו חום שהיד סולדת בו.

ולמעשה, כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' צא אות ח, ושש"כ פ"א הע' ג) ששיעור חום שהיד סולדת בו אינו פחות מארבעים וחמש מעלות (צלזיוס), שהרי כתבו הרש"י והרא"ש (חולין ח, ב) שלהלכה קי"ל שבית השחיטה נחשב צונן, והמציאות היא שמידת חום הדם בבית השחיטה של ברווז בשעת שחיטתו היא יותר מארבעים וחמש מעלות, ומוכח שפחות משיעור זה אינו נחשב חום בשיעור שהיד סולדת בו.

ובשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ל תשובה יב) חלק על דבריו, מפני שבמציאות נראה שכריסו של תינוק נכוית בפחות מארבעים וחמש מעלות, ובביאור

דעת הסוברים שבית השחיטה נחשב צונן, ביאר, שסוברים הם שדין בית השחיטה הוא ככלי שני, שאינו מבשל אפילו כשחם בשיעור שהיד סולדת בו. וכן דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פ"ח הע' סז), והוסיף, שברשב"א (חולין שם) מבואר שהנדון הוא לגבי הבלעה והפלטת, ואינו תלוי בשיעור החום של יד סולדת.

ודעת החזו"א (חוט שני שם), שיש לחוש שארבעים מעלות נחשב חום שהיד סולדת בו, והוסיף, שלמעלה מארבעים ושש מעלות הוא בודאי שיעור שהיד סולדת בו. וכן כתב בשו"ת אור לציון (שם) שיש לחוש ליד סולדת מארבעים מעלות, מפני שנראה שכריסו של תינוק נכוית בשיעור זה, וכן דעת הגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי ח"ו עמ' לה, אוצרות השבת פ"א ס"א) שיש להחמיר משיעור זה.

ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' עד בישול אות ג) כתב, שראוי להחמיר ולחוש שחום בשיעור ארבעים ושלוש מעלות נחשב חום שהיד סולדת בו, וכן צידד הגר"ש אלישיב (שבות יצחק שם אות ד). ודעת הג"ר אהרן קוטלר והגרצ"פ פרנק (מדות ושיעורי תורה פ"ט אות ג) שחום של חמישים ושנים מעלות הוא החום שהיד סולדת בו.

אך לגבי דין בישול אחר בישול כשהבישול הראשון היה בחום פחות משבעים ואחת מעלות, כתב בשו"ת אגרות משה (שם) שיש להחמיר ולחשוש שאינו נחשב כמבושל בחום שהיד סולדת בו [וראה מה שכתב שם יו"ד ח"ב סי' נב], וכן צידדו הגר"ש אלישיב והגרש"ז אויערבך (שבות יצחק שם). ובשו"ת אור לציון (שם) כתב, שרק מחום של שמונים מעלות אפשר להקל לענין שאין בישול אחר בישול, מפני שמבואר בבן איש חי (שנה ב פ' בא אות ה) שמאכל שאדם נמנע מלאוכלו מחמת חומו, נחשב חם בשיעור שהיד סולדת בו, ונראה דהיינו בחום של שמונים מעלות.

[משנ"ב ס"ק צ]

וְחִישִׁינָן דְּלִמָּא מְשַׁתְּלִי לְטָלָה⁹⁴.

(94) וכן להניח דבר לח מבושל שהצטנן כנגד האש במקום שיכול להתחמם בשיעור שהיד סולדת בו, על דעת להסירו קודם לכן, כתב להלן (ס"ק קח) שאסור. ובשעת הצורך, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ל תשובה יג) שמותר, כיון שלדעת רש"י (שבת מ, ב) אין איסור להניח מאכל כנגד האש כשבדעתו להסירו בטרם יתחמם בשיעור שהיד סולדת בו, ויש לצרף את דעת הפוסקים שאין בישול אחר בישול בדבר לח שהצטנן, וכן דעת הגר"ש אלישיב (הלכות שבת בשבת ח"א פ"ח הע' 111) שבמקום צורך גדול יש להקל בזה.

ולגבי הנחת כלי עם מים בתוך כלי ראשון, כאשר ידוע שהמים אינם יכולים להתחמם בשיעור שהיד סולדת בו, הסתפק הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק נב אות ב) שמא אסור הדבר, כיון שלפעמים יכולים המים להתחמם בשיעור שהיד סולדת בו, והרי זה כנתינת מאכל על גבי האש כאשר יודעים שהאש תכבה לפני שהמאכל יתחמם בשיעור שהיד סולדת בו, שאסורה, כמבואר בדברינו לעיל ס"ק סד.

ולהניח מאכל כנגד האש להפיג צינתו באופן שלא יתבשל אלא במוצאי שבת, הסתפק הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' לז אות ד) אם אסור, מפני שיתכן שנחשב הדבר כגזירה לגזירה.

ואם עבר והניח מאכל כנגד האש, והסירו לפני שהתחמם, כתב התהלה לדוד (ס"ק כט) שיתכן שמותר לאוכלו בשבת. [ואם הניחו בשוגג, ראה לעיל ס"ק ג, שמעשה שבת בשוגג באיסור דרבנן אינו אסור בדיעבד].

[שעה"צ ס"ק קיד]

וְהָרִי מִים גַּם-כֵּן שׁוֹתָה אוֹתוֹ כִּשְׁהוּא חֵי⁹⁵.

(95) משמע שאין חילוק בין גדר בישול במים ובין גדר בישול בפירות, והוכיח מכך הגר"ח פ' שיינברג (חידושי בתרא) שלא כדברי האגלי טל **המשך במילואים בסוף הקובץ**

הלכות שבת סימן שיח

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק צז]

דאין בשול אחר בשול בכל גונו ואפלו נצטנן לגמרי⁹⁸.

98) בביאור מחלוקתם, ראה מה שכתבנו לעיל ס"ק כט.

[משנ"ב ס"ק צט]

דסומכין בזה איש מקלין⁹⁹ כל זמן שלא נצטנן לגמרי¹⁰⁰.

99) אמנם, לעיל (סי' רנג ס"ק פד) כתב בשם המג"א, שטוב לנהוג שלא לערות מכלי ראשון לקערה שיש בה מרק שלא הצטנן לגמרי, אלא לעשות כן על ידי מצקת.

100) ודבר לח שהצטנן לגמרי, כתב המג"א לעיל (סי' רנג ס"ק לו) שהאיסור לחממו לדעת הרמ"א הוא מהתורה, ובפמ"ג (א"א ס"ק לט) מבואר שהטעם שאסור לחממו הוא מפני שנראה הדבר קצת כתיקון.

והחזו"א כתב (או"ח סי' לו ס"ק יג), שלדעת הרמ"א, מעיקר הדין אין בישול אחר בישול כשנצטנן לגמרי, שהרי מסברא נראה שכל שאינו חם בשיעור שהיד סולדת בו הרי הוא נחשב כצונן, ומה שהחמיר הרמ"א שלא לחממו כשהוא צונן לגמרי, הרי זה כדי שלא יטעו לחשוב שמותר לחמם אף דבר צונן שאינו מבושל, ולכך היקל כשהוא חם קצת, מפני שאין זה דומה לדבר שאינו מבושל. ואף בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' עד בישול אות ב וה) כתב שלדעת הרמ"א מעיקר הדין אין בישול אחר בישול אף כשנצטנן לגמרי, וכן כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' לד אות כג).

והתהלה לדוד (ס"ק לג) כתב שטעם הדבר שאין איסור בישול בדבר לח שלא נצטנן לגמרי, כיון שהחילוק בין דבר יבש לדבר לח הוא, שדבר לח לא ניכר שהתבשל אלא כאשר הוא חם [כמו שכתבנו לעיל ס"ק כט], מה שאין כן בדבר יבש שניכר שהתבשל אף כשהוא צונן, ולכן כשלא הצטנן הדבר הלח לגמרי, וניכר בו הבישול מחמת החום המועט שנשאר בו, נחשב הוא כמבושל, ואין איסור לחזור ולחממו.

ושיעור החום שבו נחשב התבשיל כמי שלא הצטנן לגמרי, כתבו השו"ע הרב (ס"ט) והאגלי טל (האופה ס"ח) שהוא כל שראוי התבשיל להיות נאכל בתורת מאכל חם, וכן כתבו למעשה השביתת השבת (מלאכת מבשל ס"א) ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' עד בישול אות ב) והגרש"ז אויערבך (שש"כ ח"ג פ"א הע' ט). והוסיף הגרש"ז אויערבך (מאור השבת ח"א מכתב ג אות א), שיש לשער זאת לפי רוב בני אדם.

ובחזו"א מבואר (שם), שכל שחמימותו ניכרת, נחשב התבשיל כמי שלא הצטנן לגמרי. והוסיף (שם, ובס"ק כא), שאף מים פושרים נחשבים שלא הצטננו לגמרי. מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פל"ו אות א) שאין די במה שהתבשיל פושר, וחומו כחום הרוק, אלא צריך שיהיה חם קצת. ומכסה קדירה, שבשעת הסרתו מהקדירה נהפכו האדים שעל גביו לרטיבות, והצטננו לגמרי, דעת הגרש"ז אויערבך (מאור השבת ח"ב מכתב כד אות י) והגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק ז) שאסור להחזירו על גבי הקדירה הרוחת.

ומים הנמצאים בצינורית המחוברת למיחם [על מנת למדוד את כמות המים], ובשעת פתיחת הברז מתערבים הם עם המים שבמיחם ועל ידי כך מתחממים, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' כח), שהמים שבצינורית עדיין לא התבשלו לגמרי וחומם הוא רק כששים מעלות בערך, ולכן אסור לפתוח את ברו המיחם, מפני שעל ידי כך יכנסו המים שבצינורית למיחם ויתבשלו, וכן דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק שהיה פ"ב אות ג). מאידך, הגרש"ז אויערבך כתב (שו"ת מנחת שלמה שם) שאין חשש בישול בדבר, כיון שהמים שבצינורית התבשלו כבר, ובעודם בצינורית נשארו חמים, ואף אם הצטננו, אין הכנסתם למיחם נחשבת אלא גרמא, וספק גרמא באופן זה מותר, ובפרט שיתכן שנחשב הדבר כפסיק רישא דלא ניחא ליה. וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ל תשובה י), שהואיל ובשעת רתיחת המים שברוד ודאי שהתחממו המים שבצינורית בשיעור שהיד סולדת בו, ואין כוונתו שיתבשלו המים שבצינורית, באופן זה יש להקל

לסמוך על דעת הסוברים שאין בישול אחר בישול בלח שלא נצטנן לגמרי. [ולאחר כשעה משעת הכנסת המים, כתב הארחות שבת (ח"א פ"ב עמ' עה) שהמציאות היא שכל המים שנמצאים בצינורית כבר היו בתוך המיחם והתבשלו, כיון שהמים שבצינורית מתחלפים עם המים שבמיחם כל הזמן, מחמת ההפרש בדרגת החום שביניהם].

ולכאנסי מצקת לסיר מרק בעודה לחה מטיפות מרק שהצטננו, כתב בשביתת השבת (פתיחה למלאכת מבשל ס"ק יט) שמותר, כיון שמעיקר הדין נוקטים אנו שאין בישול אחר בישול בדבר לח אף כשנצטנן לגמרי, ולפיכך יש להקל במקום שהלחות בו מועטת [וראה מה שכתבנו לעיל ס"ק פב]. ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' ל) כתב, שיש לנער בתחילה את המצקת מהטיפות שעליה.

ואם הצטנן התבשיל לגמרי, וחזרו וחיממוהו במקצת לפני השבת, כתב הרעק"א (הגהות שו"ע סי' רנג על המג"א ס"ק מא) שאסור להניחו כנגד האש בשבת לחממו בשיעור שהיד סולדת בו, מפני שהיתירו של הרמ"א נאמר רק כאשר הבישול הראשון לא פקע עדין, וכן כתבו בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' קכט אות ו) והתהלה לדוד (ס"ק יז), וכן כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' ו אות ג), וכן דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פל"ו אות ג). ובחזו"א (שם ס"ק יג) מבואר, שמים שהיו צוננים בשבת עצמה ולאחר מכן חימם אותם עד שנעשו פושרים, אסור להניחם על גבי האש לחממם עד שתהא היד סולדת בהם, וביאר, שכיון שהיו צוננים בשבת, קבלנו עלינו להחמיר בהם כדעת הסוברים שיש בישול אחר בישול בלח.

והנהוג כדעת השו"ע ורוצה לומר למי שנוהג כדעת הרמ"א שיחמם עבורו דבר לח שלא נצטנן לגמרי, כתב הגרש"ז אויערבך (מאור השבת ח"א מכתב ג אות ח וח"ב מכתב כב אות א) שמותר, שרק כאשר אדם הסובר מכח הכרעתו שלו שאסור לעשות דבר מסויים, מבקש מחבירו, הסובר מכח הכרעתו שמותר, דנו הפוסקים שיש בזה משום 'לפני עור', אך כאשר אדם מחמיר בדבר מסוים מחמת שכן הורו רבותיו, או שכן נהגו אבותיו, ומבקש מחבירו הסובר שמותר מחמת שכן הורו רבותיו, ודאי שאין בזה חשש של 'לפני עור'.

ואם אמר לנכרי לחמם עבורו כנגד האש תבשיל לח שהצטנן לגמרי, כתב לעיל (סי' רנג ס"ק צה) שבדיעבד מותר לאוכלו. ובביה"ל שם (ס"ה ד"ה להחם) הוסיף, שלצורך שבת, יתכן שמותר לחמם באופן זה אף לכתחילה כאשר אין עיצה אחרת, וכן כתב החזו"א (שם ס"ק כא) שמותר הדבר.

[משנ"ב ס"ק ק]

לא שפ"ן ביה בשול¹⁰¹ וכו', שפ"שעה שנותנו לחממו לא נמחה עדיין¹⁰².

101) ולגבי רוטב קרוש, הסתפק הפמ"ג (א"א ס"ק מא) אם נחשב הוא כדבר יבש, שהרי אינו דומה לשומן הנחשב כמאכל.

וחמאה קרושה, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' עד בישול אות ו) שנחשבת כדבר יבש, ולכן, אם נעשתה החמאה מחלב שפוטר בחום שהיד סולדת בו, נחשבת היא כדבר יבש מבושל. ולדעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"א הע' קעג) יתכן שיש להחמיר בדבר, כיון שאין חמאה זו דומה לשומן, אשר טבעו להתקשות כשמצטנן, ולכך נחשב כדבר יבש, מה שאין כן חמאה, שלאחר פיסטור החלב, מצטנן הוא וחוזר להיות לח, ואין הבישול ניכר בו, ואף לאחר שנעשה חמאה, כשמתחמם ונימוח, חוזר הוא להיות דבר לח, ובעודו קרוש מעולם לא התבשל, ולכן אינו נחשב כדבר יבש מבושל. אכן, לגבי הנחת חמאה על גבי דבר גוש, דעתו (שם) שיתכן שיש להקל בזה, כיון שרבים סוברים שדבר גוש אינו מבושל. [ולגבי איסור ריכוך דבר קשה בהמסת חמאה, ראה מה שכתבנו לעיל ס"ק א].

102) ואף על פי שעתיד הוא להיות לח, ביאר הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' ו אות ג) שכיון שבשעה שמוניחו שם לא שייך בו המשך במילואים בסוף הקובץ

הלכות שבת סימן שיח

באר הגולה קלח

ז' רמב"ן ורמ"א
וסמ"ק ונכחו ורחם
וכן כתב הרב המגיד
בפרק כא לדעת
הרשב"א

(צח) על-גבי האש או הפירה ממש רק סמוך לו, אפלו (לה) [לה] נצטנן מתר (המגיד פרק כב), ונהגו להקל בזה (צט) אם לא נצטנן לגמרי, ויכמו שפכתתי לעיל סימן רנג: טז ומתר לתן (ק) אינפאנדא (קא) פנגד האש במקום (לו) שהיד סולדת, (קב) ואף-על-פי שהשמן שבה שנקרש חוזר (לו) ונמוח. הגה (קג) וכל-שכן קדרה שיש בה רטב שנקרש, שפשהשמן נמוח אינו בעין, (לח) (קד) דשירי (רבינו ירוחם ח"ג); (לט) [לט] (קה) ויש מחמירין (ר"ן פרק במה תומנין), ונהגו (קו) להחמיר, מיהו, (קז) במקום צרף יש לסמוך אסבא

שערי תשובה

ובמח"ב כתב בשם זרע אמת שמגמגם בזה ומסיק שטוב לערות הקאנו"ל¹ בפוסות ואח"כ לתת בו הצוקע"ר², ע"ש, ופשוט דהינו ונקא ברותם דכ"ר ושהיס"ב: [לה] נצטנן. עין בה"ט. ועין בר"י בשם מהר"י טראני בתשובה כתי" מה שנהגו בקושטאנטניא שהשפחות מניחות המיליאנים³ והתנגלות לחמם תוך התנור בשחירת שבת קדם אכילה, ועתה ערערו ממ"ש הב"י סימן רנג, גיל מאחר שנתנו אין לאסר כו', ונ"ל הטרם מקום אחר כו', אכל אלו המיליאנים ותרנגולת שאין בהם קרק לכ"ע שרי, ואין לחלק בין כנגד המדורה לתוך התנור, כיון שהתנור שלנו פתחו מן הצד קצין בית הוא ואין שם מדורה, גרע טפי מכנגד המדורה ומנותנה בכלי ראשון, ומה שסותמין התנור, כדי לשמר חמו עושין כדי שלא יקנס אור קר ונצטנן, עכ"ל. ובשו"ת מים רבים סימן כא מתיר בכה"ג לסמוך אל התנור אף אם יש מעט שמן קרוש, אכל מרק הרבה אסור כיון שהתבטל מצטמק בשבת, וגם מבאר לדעתו לאסר אף שנתבטל כ"צ ומצטמק ורע לו לחמם תוך התנור או תוך הפירה אפלו גרופה, דמחזי כמבטל ונהגה להקל ויש לו על מי שסמך, בפרט במדינתנו שאין דרך לבשל תוך התנור רק הטמנת חמין לבד, ומה שנוהגים לתת המרק עם הבשר בשבת שחירת לחמם הינו רחוק מחם התנור סמוך להדף שסותמין בו ששם אינו מתחמם כ"כ שתהיה היס"ב, אכל במקום שהיס"ב אסור כיון שיש בו מרק ונצטנן לגמרי, ועין לעיל סימן רנג ס"ק טז [בבה"ט] בשם ה"ט. ועין בשו"ת כנה"ג סימן יז שמתר לתת הקאנו"ל שנתבטל כנגד המדורה אפלו וישראל, אכל לתתו ע"ג האש אסור אפלו ע"י אינו-יהודי ואפלו עושה מעצמו, ע"ש: [לט] ויש מחמירין. עין בה"ט. ועין פמ"א סימן פד שחולק על המג"א וס"ל דאפלו במקום שהיס"ב אין אסור בדיעבד, ובמקום שאין היס"ב מתר לתן שם פשטידא⁴ אפלו לכתחלה, ואפלו אם נהגו להחמיר, מנהג בטעות הוא, ע"ש:

משנה ברורה

בשול, הכא חמיר מדלעיל, דהא רטב הוא דבר לח, ודבר לח שנוצטנן שיף בו בשול, כמו שפכתב המחבר בסעיף טו, (קנד) ועל-כן אינו מתר הכא רק אם יצמיד הקדרה במקום שאין היד סולדת בו: (קה) ויש מחמירין. סבירא להו דגם בזה שיף אסור נולד¹⁰⁴ (קכה) ואפלו בקדרה שהשמן מערב עם המרק, ולא דמי להא דאמרין 'אכל נותן הוא לתוך הכוס', דהתם אין הפרד נכר כלל כשנמחה בהכוס, (קכו) אכל שמן שנמחה צף למעלה ונכר הוא, (קכו) ואפלו להניחו בחמה שיהיה נמחה גם-כן אסור לדעה זו. ודע, דאפלו להיש-מחמירין אינו אסור כי אם כשיש (קכח) הרבה שמן על הפשטיד"א, שפשיהיה נמוח יהיה זב לחוץ ויהיה מנופר בפני עצמו, אכל אם אין על הפשטיד"א כל-כף שמן, (קכט) או שמעמידו כל-כף ברחוק מקום מן החם שלא יהיה נמוח עד שיזוב לחוץ, אלא מעט ממנו יהיה נמוח בתוכו לבד, (קל) או אם השליף לחוץ השמן שעליו, מתר לחמם הפשטיד"א לכלי עלמא, ואף שעדין נפטר וזב מבשר שמן שבתוכו, דבר מועט הוא ושרי לכלי עלמא, (קלא) וכן מתר להחם בשבת חתיכת בשר שמן אף-על-פי שמקצתו זב, כיון דדבר מועט הוא הנפטר, לא חשיב ושרי. כתבו (קלג) האחרונים: פד של מים או שאר משקין שנקרש (קלג) מלמעלה, שרי לכלי עלמא להצמידו (קלד) במקום שלא יגיע ליד סולדת בו, דהקרח כשימס יהיה מתערב תכף תוך המשקים שתחתיו ואינו נכר: (קו) להחמיר. ומכל מקום קדם שהסק התנור מתר להניח הפשטיד"א¹⁰⁶, כיון דיש מתירין אפלו אחר-כך, ואין לעשות כן בפני עס-הארץ [מ"א וש"א]: (קז) במקום צרף יש לסמוך. הינו דאז אפלו לכתחלה מתר, (קלה) ובדיעבד

שער הציון

אפלו בקדרה מפקקת, עין שם: (קיט) מגן-אברהם: (קכ) הרשב"א ור"ן: (קכא) הרא"ש: (קכב) מגן-אברהם ומ"כ ודרישה ותוספת-שבת ומאמר-מךדי והגר"ז, דלא פלבוש וט"ז: (קכג) מגן-אברהם וש"א: (קכד) אחרונים: (קכה) עלת-שבת והגר"א: (קכו) בית-יוסף ומגן-אברהם: (קכז) בית-יוסף וט"ז: (קכח) אחרונים: (קכט) הגר"ז: (קל) בית-יוסף וט"ז: (קלא) בית-יוסף וט"ז: (קלב) אלה זוטא ובאר היטב: (קלג) כן באר באליה רבה, דאי נגרש פלו אסור להיש-מחמירין, עין שם, ואין להקל אלא לצרף שבת לפי מה שמסיק הרמ"א: (קלד) דאי יכול להגיע, אפלו יתויר רק שעה קטנה אסור¹⁰⁵, פניל בסעיף יד: (קלה) שלחן-עצ"י ששים והגר"ז:

תרגום: 1 קפה. 2 ספר. 3 מאכלים ממלאים. 4 ראה במשנה ברורה סעיף-קטן ק.

ראשונה: יז (קח) "אסור לתן צונו (על המחס) אפלו להפשיר, כל שהמחס חם כל-כף שאלו היה מניחו שם (קט) הרבה היה בא לידי בשול דהינו שיהיה יד סולדת בו, שדין מניח על-גבי מחס (קי) פדין מניח פנגד המדורה, (קיא) ואם אינו חם כל-כף, (קיב) מתר: יח טהאלפס והקדרה (קיג) שהעבירן מרתחין מעל-גבי האור, אם לא נתבשל כל-צרכו אין מוציאין בכף מהם, (קיד) *שנמצא מגיס ואיכא משום מבשל, ואם נתבשל (קטו) כל צרכו, מתר; אבל צמר ליורה, אף-על-פי שקלט העין (מ) (קטז) אסור להגיס בו (פרוש, לנענע אותו בכף): הגה (מא) ולכתחלה יש לזהר * (קיז) אף בקדרה

ח תוספות בשבת
מ"ח אעבדא דרבה
ורבי זירא בבי ריש
גלותא ותרין שם
ט הר"ן בפנקא קמא
דשבת י"ח אאוקמא
דיונה עקורה וטותה

באר היטב

העצים, אבל ברישא מרי שהביאו שניהם האור והעצים ביחד, כ"מ בשם ר"י ב"ר. וצ"ל דמרי שלא הצית האש אלא הביאו ממקום אחר ונתנו פה, דאלו הציתו חייב משום מבער, ורש"י פרש דקשמוליף גחלת ממקום למקום היא מתלבה מרוח הליכתו וחיב משום מבער, ועין ר"ל פן-חביב סימן כא. וכתב המ"מ: וי"א שאין חייב בהגסה אלא בהגסה ראשונה, אבל משהגיס פעם א', דבלא מגיס מתבשל, פטור, וכ"ד הרמב"ן והרשב"א, וכוונאי לר"ה כל שאין בבשולו חיוב כגון מבשלת כל-צרכו אין בהגסתו חיוב, עכ"ל. ובי"י סימן רנג כתב בשם הפל"ב דמגיס חיב משום מבשל אפלו בקדרה מבשלת כל-צרכה כל זמן שהיא על האש, ע"ש: (מ) אסור. דבזה יש משום צובע: (מא) ולכתחלה וכו'. והעולם נהגו התר במיני קטניות שמוציאין אותן בכף כינו דא"ב בענין אחר, ויש להם על מי שייסמכו, עמ"ש סימן רנג ס"ד, מ"א. וט"ז כתב: נלע"ד דהוצאה בעלמא בלי שום הפוך בקדרה אלא לקח חתיכה אין פאן זהירות, אע"פ שלא נתבשל כל-צרכו אסור אפלו בהוצאה שנמצא מגיס, מ"מ בנגמר כל-צרכו אין להתחמיר בהוצאה, רק שיתחמיר להפוך בקדרה הרוצה להתחמיר, ועין סוף סימן שכא, ועין בפנים מאירות סימן פד:

משנה ברורה

בכל גונו אין לאסור: יז (קח) אסור לתן צונו וכו'. לפי מה דמסיק הרמ"א לעיל בסעיף טו בהג"ה, יש להקל בזה אם היה דבר מבשל ולא נצטנן לגמרי⁽¹⁰⁸⁾: (קט) הרבה. דחישנין שמה ישפח ויניחנו שם עד שיתבשל: (קי) פדין מניח וכו'. רוצה לומר, ומבאר לעיל בסעיף יד דאפלו להפיג צנתו אסור אם יכול לבוא לידי בשול: (קיא) ואם אינו וכו'. ואם המחס עומד על-גבי האש, עין לעיל בסעיף ח: (קיב) מתר. אפלו אם הצונן הוא דבר שלא נתבשל מעולם: יח (קיג) שהעבירן מרתחין. נקט 'שהעבירן' לרבותא, דאפלו בזה אסור כשלא נתבשל כל-צרכו⁽¹⁰⁹⁾, ובנתבשל כל-צרכו, אפלו עומד על-גבי האור מתר להוציא בכף, פן משמע בבית-יוסף, אבל באליה רבה מסיק (קל) דיש לאסר בזה⁽¹¹⁰⁾: (קיד) שנמצא מגיס וכו'. וכל-שכן להגיס ממש דאסור, ויש חיוב חטאת בזה לפי מה שפסק השלחן-ערוך לעיל בסעיף ד, דבזה מסייע ומקרב להבשול⁽¹¹²⁾ וחשיב (קל) כמבשל: (קטו) כל-צרכו מתר. אפלו להגיס בו, דאין בשול אחר בשול, ויכלעיל בסעיף ד: (קטז) אסור להגיס בו. משום צובע, (קלט) שכן הוא מלאכת העביעה להגיס תמיד כדי שלא יתחרף, גם על-ידי הגסה נקלט הצבע בצמר יותר: (קיז) אף בקדרה וכו'. אלא יתפך הקדרה לקערה ולא יוציא בכף. ועין באחרונים דלא נהיגין להתחמיר בזה, דבאמת העקר כמו שכתבנו מתחלה דמבשל כל-צרכו אפלו להגיס מתר, וכמבאר לקמן בסימן שכא סוף סעיף יט; והרוצה להתחמיר יחמיר בהגסה ממש, אבל להוציא בכף אין להתחמיר כלל⁽¹¹⁴⁾

שער הציון

(קל) פן הוכיח מכל-בו, ולהפלו בו אם היה הגסה ממש יש בו חיוב חטאת⁽¹¹¹⁾ כיון שהוא על האש, וכמו שכתב המגן-אברהם בשמו. ומה שרצה האליה רבה לרחות דאפשר דמרי הפלו בלא נתבשל כל-צרכו לא נהירא, מדמסיס תכף דלהכי מתר לשחק בצלים בעין הפרור בתוך הקדרה, לפי שהוא אחר הורדה מן האש, והרי שם מבשל כל-צרכו, פדמשמע מהתשובה שהובאה בבית-יוסף בסוף סימן שכא: (קל) אבל בהוצאת הכף אסור הוא רק מדרבנן, שהוא קצין הגסה⁽¹¹³⁾, פן משמע בהרב המגיד ובכל-בו: (קלט) וזהו טעם הר"ן ונהביא ראיה לזה מהירושלמי, וצריך עיון גדול, דמהירושלמי משמע דאף באינה טוחה מתר, ודלא כהפכלי דחישנין להגסה, וטעם השני הוא טעם הראשון בתרוץ שני, ויש עוד טעם בתרוץ ראשון, דהסממנים צריכין בשול לעולם, ונפקא-מנה אם מבשל סממנים במים בלא צמר, דלשני תרוצים הקודמין מתר

תרומה: 1 ראה משנה ברורה סעיף-קטן ק.

דהוי נולד, ומ"מ הפשט"א¹ עצמה מתרת, דבשמן הבלוע בה אין אסור, מידי דהוי אחתיכת בשר שמתר לחמם כמ"ש הרב"י ואכתב בסמוך. ואפשר דכיון דנאסר השמן בעין, חוזר ונקלע בפשט"א ונאסרה, כמ"ש ב"ר"ד סימן קיג ס"ג, ומ"מ יש להקל בדיעבד כמ"ש רמ"א. ונ"ל דמתר לתן הפשט"א קדם שהסק התנור כמ"ש סס"י רנ"ג דאפלו בנותן קדרה קדם שהסק פטור אבל אסור, וכ"ש הכא דיש מתירין לתן אפלו אחר שהסק, לכל הפחות יש להתיר קדם שהסק, ומ"מ אין להקל בפני ע"ה ויש לעשות ע"י אינו-יהודי. כתב הב"י: נראה אפלו למאן דמתמיר, מתר להחם בשבת חתיכות בשר שמן אעפ"י שמקצתו זב, כינו דדבר מועט הוא הנפטר לא חשיב ושרי לכ"ע, עכ"ל. וכתב א"י דמתר להשים כד של יין שיש בו קרח על התנור כדי לפשר הקרח. כ' הרמב"ם פ"ט: א' נתן האור וא' העצים וא' הקדרה וא' המים וא' הבשר וא' הגיס, כלם חייבים משום מבשל, שכל העושה דבר מצרכי הבשול ה"ז מבשל, אבל נתן א' הקדרה וא' המים וא' האור וא' העצים וא' הגיס, ב' האחרונים חייבים אבל נתן האור לא מחיב, כינו שהאור היה מתפכה לא היה התבשיל מתבשל אם לא היה השני נתן

באור הלכה

מאמר-מדרכי, עין שם שנתחק לישב⁽¹⁰⁷⁾: * שנמצא מגיס וכו'. עין במשנה ברורה דכל-שכן בהגסה ממש. ועין באשלי-אברהם בסימן רנג סעיף ד שכתב בדעבד אם עשה הגסה בלא נתבשל כל-צרכו אסור התבשיל פדין המבשל בשבת, ולא נהירא, דמאחר דדעת הרמב"ן והרשב"א והר"ן והרא"ש דאחר שנתבשל כמאכל פן-דרוסאי תו אין בו משום בשול, וממילא דכל-שכן דאין בו משום הגסה אפלו לכתחלה, ונהי דאנן נקטינן להלכה בסעיף ד פדעת הרמב"ם דבלא נתבשל כל-צרכו יש בו משום בשול, מכל מקום לענין לאסר בדיעבד יש לסמוך על דעת הראשונים הנ"ל שלא לאסר; ואפלו אם נאמר דאף לדעתם יש בו משום בשול על-כל-פנים מדרבנן, וכדעת איזו אחרונים דסבירא להו לעיל הכי בסעיף ד, הלא בדרבנן כתב הג"א לעיל דאפלו לדעת השלחן-ערוך הלכה כרבי מאיר דבשוגג יאכל. וכלאו הכי, הלא דעת הג"א לעיל בסעיף א דאף בדאורייתא קמא לן בשוגג יאכל, ואומר מתר נמי שוגג הוא, ולדעתו אם הגיס בתבשיל אפלו בלא נתבשל כמאכל פן-דרוסאי גם-כן בשוגג יאכל, וכל-שכן בנתבשל כמאכל פן-דרוסאי בנדאי אין להתחמיר בהגסה בדיעבד לאסר התבשיל אפלו בעומדת הקדרה על האש, פן נראה לי ברור: * אף בקדרה וכו'. עין במשנה ברורה במה שכתבתי בשם האחרונים, והם הט"ז ואליה רבה והחיי-אדם והגר"ז וילפלא שראיתי בפרי-מגדים שכתב דהגסה ממש במבשל כל-צרכו יש בו אסור דרבנן, והמעין בט"ז יראה להדיא דאין בו אסור, כמבאר לקמן בסוף סימן שכא, אלא הרחקה יתרה כתב הרמ"א הכא אבל אין בו חשש אסור, וכן ראיתי בכמה אחרונים שסתמו כן, ומשמע דכל המינים שוים להקל בזה, ובמגן-אברהם משמע דבשאר מינים חוץ מן קטניות שייכול לשפך בקל מן הקדרה לקערה ישפך ולא יוציא בכף לכתחלה, אבל אין העולם נוהגין כן:

להגיס מתר, וכמבאר לקמן בסימן שכא סוף סעיף יט; והרוצה להתחמיר יחמיר בהגסה ממש, אבל להוציא בכף אין להתחמיר כלל⁽¹¹⁴⁾

הִלְכוֹת שַׁבָּת סִימָן שִׁיחַ

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה והוא]

צ"ן שם שְׁנֵדֶחַק לְיִשְׁבִּי⁽¹⁰⁷⁾.

107) שם (ס"ק טז) יישב, שמדובר באופן שהבשר מונח בתוך הקדירה שהתבשל בה, ואין שם רוטב, ולכן אין ההנחה כנגד האש נחשבת כצליה אלא כהמשך בישול [ועיי"ש תירוצים נוספים], וכן כתב החזו"א (או"ח סי' לו ס"ק יד) שיתכן שצלי קדר נחשב כמבושל ולא כצלוי, ורק אם מניח את הבשר ע"ג גחלים או שיפוד, נחשב הוא כצלוי [ולדעתו יישוב זה אינו דחוק]. והוסיף שיש ליישב, שכל שלא יקבל המאכל טעם צלי ממש, אלא רק יתיבש קצת, אין הנחתו כנגד האש נחשבת כצליה [וראה מה שכתבנו לעיל ס"ק מא], וכן נוטה דעת הגרי"ש אלישיב למעשה (מאור השבת סי' ח ס"ק יב). והוסיף, שמ"מ מותר להניח מאכל כנגד האש במקום שהחום גדול, על דעת להסירו לפני שישתנה טעמו לטעם צלי, ואין חוששים שמא ישכח להסירו, כיון שצליה אחר בישול באופן זה אינו אלא חומרא.

[משנ"ב ס"ק קח]

לֹא נִצְטָנָן לְגַמְרֵי⁽¹⁰⁸⁾.

108) וכשהצטנן לגמרי, ראה מש"כ לעיל (ס"ק צ) שיש להקל בשעת הצורך.

[משנ"ב ס"ק קיג]

כְּשֶׁלֹא נִתְבַּשֵּׁל כָּל-צֶרֶף⁽¹⁰⁹⁾ וכו', דִּישׁ לְאַסֵּר בְּזֶה⁽¹¹⁰⁾.

109) ולהגיס בכלי שני שיש בו תבשיל שאינו מבושל כל צרכו, וחם בשיעור שהיד נכזית בו, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פכ"ט עמ' קצו) שאסור.

110) והחזו"א כתב (או"ח סי' לו ס"ק טו), שאם רוצה להשאיר את הקדירה על גבי הכירה, מחמת שאינה גרופה, ואם יסיר ממנה את הקדירה לא יוכל להחזירה, מותר להוציא ממנה בכף, אף על פי שהיא עומדת על גבי האש, וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' קכו אות ו). ובשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ל תשובה טו) כתב, שאם משהה את הקדירה על גבי האש לצורך מצוה, כגון לצורך אורחים או ילדים שעדיין לא אכלו, מותר להוציא ממנה בעודה על גבי האש, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' יא אות ב) לגבי קדירה כבדה שאוכלים ממנה אנשים רבים, שאם אי אפשר להסירה, יש לסמוך על דברי החזו"א, והוסיף, שכשמוציא מהקדירה, צריך להיזהר שלא לערב מעט בקדירה. וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פמ"א אות ב ס"ק ב) שצריך להיזהר מזה, והוסיף, שכמו כן אין להוציא את התבשיל מתחתית הקדירה. מאידך, בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' עד בישול אות ט) כתב, שאף אם הקדירה כבדה, אסור ליטול ממנה בכף כשהיא על גבי האש.

ולהוציא תבשיל מקדירה העומדת על גבי האש על ידי מזלג, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם) שמותר אף לדעת הא"ר, מפני שלא נאסר לעשות כן אלא בכף, מחמת שרגילים להגיס בה, מה שאין כן במזלג שאין רגילים להגיס בו, ומימי יש להיזהר שלא להגיס על ידו.

ולהוציא בכף מקדירה מבושלת כל צרכה העומדת על גבי הפח המכסה את האש [יבלעך] שלא כנגד האש, כתב בשו"ת אגרות משה (שם אות יא) שמותר, כיון שהטעמים לאיסור הגסה אינם שייכים אלא על גבי האש ממש, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שם ס"ק ה). ולפיכך, פלטה חשמלית שיש סלילי מתכת בכולה, דעת הגרי"ש אלישיב (שם ס"ק ו) שאסור להוציא בכף מקדירה המונחת על גבה. אכן, אם מונחת הקדירה על גבי הפח בסמוך לאש ממש, כתב בשו"ת אגרות משה (שם) שיש להחמיר ולהחשיבה כמונחת על גבי האש. ובקצות השלחן (סי' קכד בדה"ש ס"ק י) מבואר, שכל שהקדירה מונחת בסמוך לאש במקום שמתבשלת שם, נחשבת היא כעומדת על גבי האש.

וקדירה העומדת על גבי קדירה, וחום העליונה הוא בשיעור שהיד סולדת בו, דעת הגר"נ קרליץ (שם עמ' קצו) שנחשבת היא לענין הגסה ככלי העומד על גבי האש.

ואם יש איסור הגסה במאכל יבש שאין בו רוטב, הסתפק הפמ"ג (סי' רנג א"א ס"ק לב), שיתכן שהפיתכו ומיעוכו אינם נחשבים הגסה. וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שם ס"ק ד) שמסתבר שמותר להגיס בו, והוסיף, שלהוציאו בכף מותר אף מתחתית הקדירה. וכן לחתוך קוגל על גבי

האש, דעת הגרש"ז אויערבך (מאור השבת ח"ב מכתב יט אות ב) שמותר. ולהגיס במים, כתב המקור חיים (סי"ג ויח, סי' רנב ס"א) שאסור, וכן כתב הקצות השלחן (שם) שכיון שלא התברר היטב בפוסקים הטעם לאיסור הגסה בתבשיל מבושל כל צרכו, יש לאסור גם הגסה במים. מאידך, בשו"ת אבני נזר כתב (או"ח סי' נט), שאין במים איסור מגיס, וכן כתב בשו"ת אגרות משה (שם אות יד), וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שם אות ד). והוסיף הגר"נ קרליץ (חוט שני שם), שלא במים בלבד אין איסור הגסה, אלא הוא הדין בכל דבר לח, ולכן מותר להוציא מרק על ידי מצקת מקדירה העומדת על גבי האש, אם אין במרק חתיכות. מאידך, הגרש"ז אויערבך כתב (מאור השבת ח"ב מכתב לב אות א) שאין להגיס במרק צלול, אלא כשאינו עומד על גבי האש.

ולכסות קדירה שאינה מבושלת כל צרכה, מבואר בשו"ע לעיל (סי' רנד ס"ד וסי' רנו ס"ד), ובמשנ"ב (סי' רנד ס"ק כג) שאסור, מפני שהכיסוי גורם לה להתבשל, והוסיף בביה"ל (סי' רנו ס"ד ד"ה גורם), שלדעת הבית מאיר אסור לכסותה אפילו כשאינה מונחת על גבי האש, מפני שגם שמירת החום גורמת לה להתבשל.

ולענין כיסוי קדירה העומדת על גבי האש, כשהתבשיל שבה מבושל כל צרכו [שמבואר בגמ' חולין קח, ב, וברש"י שם, שמועיל הכיסוי לתבשיל כהגסה], כתב בשו"ת אגרות משה (שם אות י) שאסור, כיון שלפי התפארת שמואל הטעם לאיסור מגיס הוא שמא יטעו וינהגו היתר אף בתבשיל שאינו מבושל כל צרכו, וטעם זה שייך אף לגבי כיסוי קדירה. וכן כתב השביתת השבת (מלאכת מבשל ס"ק פא) שמסתבר להחמיר בזה, כיון שפעולה זו מועילה כהגסה, שעל ידי הכיסוי מתבשלים אף חלקי התבשיל הרחוקים מהאש.

מאידך, הקצות השלחן (שם) כתב, שמכך שסתמו הפוסקים ולא הזכירו איסור בדבר זה המצוי מאוד, מוכח שמותר הדבר, ויתכן שהטעם הוא מפני שלא נאסר לעשות אלא מעשה הגסה בידים, וכן כתב הגרש"ז אויערבך (מאור השבת ח"ב מכתב יט אות א, שש"כ פ"א הע' מב) שמותר, כיון שידוע לכולם שכיסוי הקדירה ממנה את בישול התבשיל המונח בה, ולא יטעו לחשוב שמותר לכסות קדירה שאין התבשיל שבה מבושל כל צרכו, מה שאין כן בהגסה, שאינה חמורה בעיני אנשים, ושייך לטעות בה. וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם עמ' קצו) שנראה שמותר, שדברי הגמ' שכיסוי הקדירה נחשב כהגסה לא נאמרו אלא לגבי תערובת הטעם בתבשיל, אך לענין בישול החתיכות אין כיסוי הקדירה מועיל, ולכך לא הוזכר בפוסקים שאסור לכסות את הקדירה.

לגבי עירוי מים ממיחם לקדירה העומדת על גבי האש, דעת הגר"נ קרליץ (שם) שאף על פי שעל ידי הקילוח מתערב התבשיל במקצת, מ"מ מותר לעשות כן, מפני שעירוב זה אינו בכלל הגסה, כיון שהחתיכות והתבשיל אינם מתערבים כי"כ על ידי זה, וכן כתב הקצות השלחן (שם). ולדעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"א הע' מב, ובח"ג שם, שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' יב אות ב), יתכן שמותר לערות מהמיחם בנחת, כיון שטעם איסור ההגסה בתבשיל מבושל כל צרכו מהתורה אינו מובן, ועל ידי השפיקה בנחת יש היכר, ולא יבואו כלל להגיס. ולדעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק שהייה וחזרה פי"ז אות ג), לכתחילה אין לערות לתוך הקדירה בעודה על גבי האש, אלא יש להזיזה על גבי הפח למקום שאינו כנגד האש כלל, או להחזיקה בידו ולערות לתוכה, ולאחר מכן יחזירנה. ואם אינו יכול לעשות כן, דעתו שיערה לתוכה בנחת, כדי שלא יגרום העירוי לעירוב התבשיל.

[שעה"צ ס"ק קלז]

וְהִקְלִיפוּ אֶם הָיָה הַגָּסָה מִפֶּשֶׁל יֵשׁ בּוֹ חֵיוֹב חֲטָאת⁽¹¹¹⁾.

111) ואע"פ שהתבשיל כבר מבושל כל צרכו, ולכאורה אין שייך בו תוספת בישול [וראה שעה"צ להלן ס"ק קמח], כתב הפמ"ג (סי' רנב משב"ז ס"ק א) שהגסה פועלת בתבשיל יותר מאשר בישול נוסף. ובחזו"א (או"ח סי' לו ס"ק טו) מבואר, שהגסה על גבי האש הוא ענין מחודש הפועל פעולת בישול במאכל על ידי ריסוקו, וביאר הגר"נ קרליץ (חוט שני פכ"ט עמ' קצד), שיתכן שכונתו שההגסה גורמת לשינוי באיכות התבשיל.

המשך במילואים בסוף הקובץ

הלכות שבת סימן שיט

ביאורים ומוספים

[שעה"צ ס"ק קלח]

וְלִטְעֵם זֶה אָסוּר⁽¹¹⁵⁾.

מאידך, בשו"ת מנחת יצחק כתב (ח"ו סי' כא) שמותר להשתמש במיחם חשמלי, מפני שהחשש שמא יוסיף מים לא נאמר אלא במיחם העשוי מפרקים, שהדרך להוסיף בו מים בתדירות כדי שלא יתקלקל, מה שאין כן מיחם, שאין צריך להוסיף בו מים עד שיהיו המים שבתוכו קרובים להיגמר, וכשמגיעים המים לסף זה, ניתן לדעת זאת על ידי הצינורית המיועדת לכך, ואין מוסיפים להוציא ממנו מים. והוסיף, שליתר בטחון, יש לסמן את הסף שאליו מגיעים המים ולכתוב שם שמאותה שעה אין להוציא מים מהמיחם.

וכן לגבי מכשיר אדים חמים, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ז סי' כא) שאין לאסור להשתמש בו מפני חשש זה, שהרי ידוע שאין צריך להוסיף בו מים אלא לאחר הזמן שבו נגמרים המים, וכדי למנוע זאת אפשר לעשות סימן מתחילה להזכיר שיש להוסיף מים חמים בטרם יגמרו המים הנמצאים שם, והוסיף, שאין לסמוך על זה להקל אלא במקום שיש צורך לחולה [אך למעשה, כתב שיש לאסור להוסיף מים מטעם אחר, כמובא בשעה"צ לעיל ס"ק קלח].

סימן שיט

דין הבורר בשבת

[ביה"ל ד"ה הבורר]

דְּבִדְעֵבֶד אִם בָּרַר, יֵשׁ לוֹמַר דְּאָסוּר לְאוֹתָהּ שֶׁבֶת⁽¹⁾, דְּנִהְיָה מְלָאכָה שֶׁבֶת⁽²⁾ וכו', אוֹלָם לְפִי מָה שֶׁכָּתַב הַגָּדוֹל לְעִיל בְּסִימָן שִׁיחַ סְעִיף א'⁽³⁾.

1) ונכרי שברר עבור ישראל פסולת מתוך אוכל, או שברר אוכל מתוך פסולת שלא בזמן הסמוך לסעודה, דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"ג הע' יד) שאם יכול היה הנכרי לברור את האוכל מתוך הפסולת בסמוך לסעודה, אין האוכל נאסר, לפי שאין הישראל נהנה מכך שהנכרי ברר באופן האסור, שהרי באותה מידה יכול היה לברור עבורו באופן המותר.

2) ומבואר בפמ"ג (משב"ז ס"ק ג), שאיסור זה נוהג אף אם ברר פסולת מתוך אוכל כדי לאכול לאלתר, ואף על פי שבאופן זה אין הוא נהנה ממעשה שבת, שהרי יכול היה לברור באופן המותר [כלומר אוכל מתוך פסולת], ביאר הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' ה אות ג) שמ"מ נאסר הדבר הואיל ונעשה בו איסור.

ואף על פי שבאופן זה אסור לאכול את הדבר הנברר, מ"מ צידד הגרש"ז אויערבך (שם) שאין איסור ליהנות ממנו, משום שהטעם של 'נעשה איסור בדבר' אינו אוסר בהנאה אלא באכילה. ועל פי זה כתב, שמי שברר בגדים שאינו מעונין בהם, כדי שישאר לו בגד מסוים שבו הוא מעונין להשתמש לאלתר, שמותר לו להשתמש באותו הבגד, שהרי יכול היה לברור באופן המותר, דהיינו את הבגד בו הוא מעונין מתוך הבגדים שאינו מעונין בהם, ונמצא שלא נהנה ממעשה שבת, ומשום ש'נעשה איסור בדבר' אין לאסור, שכן איסור זה אינו אלא איסור אכילה ולא איסור הנאה, וכנ"ל.

3) שם פסק הגר"א כדעת רבי מאיר (חולין טו, א) הסובר שאם עשה את המלאכה במזיד, אסור בין לו ובין לאחרים עד מוצאי שבת, ובשוגג מותר בין לו ובין לאחרים מיד, ודלא כדעת השו"ע לעיל (סי' שיח ס"א) שפסק כרבי יהודה שבמזיד אסור לו לעולם ולאחרים עד מוצאי שבת, ובשוגג אסור לו ולאחרים עד מוצאי שבת. וכתב המשנ"ב שם (ס"ק ז), שבשוגג אפשר לסמוך במקום צורך על דעת הגר"א.

115) וכן להוסיף מים חמים למכשיר של אדים חמים, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ז סי' בא, וח"ח סי' כח) שאסור, שאף על פי שהמים שמוסיף כבר התבשלו, מ"מ מוסיפים הם להתבשל כל הזמן עד שיתאדו, ודומים הם לסממנים הצריכים בישול לעולם, וסיים, שלומר לנכרי לעשות כן, יתכן שמותר. מאידך, דעת הגרש"ז אויערבך (שלמי יהודה פ"ב ס"ק יד), שאם המים שבמכשיר התבשלו ולא הצטננו לגמרי, מותר להוסיף עליהם מים מבושלים חמים, מפני שאף לגבי אידיי מים נאמר הדין שאין בישול אחר בישול. וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פ"ה אות ג) שמותר הדבר, והוסיף, שאף על פי שרוצה הוא באידיי המים, מ"מ מהות הבישול במים אינה משתנה לפי הצורך בבישולם.

[משנ"ב ס"ק קיח]

מִירֵי בְּחֻדְשָׁה, וְחֵיב מְשֻׁם שְׁמִתְלֵבֵן וּמִתְחַזֵּק הַקְּדֵרָה עַל-יְדֵי שְׁנוּתָהּ עַל הָאֵשׁ⁽¹¹⁶⁾ וכו', אַחַד נִתֵּן אֶת הַקְּדֵרָה⁽¹¹⁷⁾ וכו', אֵין בְּהִגָּסְתּוֹ חֵיבוֹב⁽¹¹⁸⁾ וכו', שְׁמָא יִתְאַפֵּל פְּרוּקוֹ וְהוּא מוֹסִיף מִיֵּם⁽¹¹⁹⁾.

116) וקדירות שלנו, כתב לעיל (סי' רנג ס"ק עט) שיתכן שיש להקל במקום הדחק להניחן על גבי האש, כיון שתיקונן ועשיתן בתנור של יוצרים כבר נגמרו לפני שמניחן על גבי האש.

117) ואף במקום שמותר לבשל על ידי נכרי, כתב לקמן (סי' שכב ס"ק נח) שאסור לישראל להניח את המאכל בקדירה, שדומה הדבר לאחד נותן את המים ואחד שופת את הקדירה, שהראשון פטור אבל אסור. וכן להניח את הקדירה במקום שעתידי הנכרי להדליק את האש, כתב לעיל (סי' רנג ס"ק ק) שאסור, מהטעם הנ"ל, שדומה הדבר לאחד נותן את הקדירה ואחד נותן את האש.

118) ובטעם הדבר שאסור חכמים להגיס בתבשיל המבושל כל צרכו, כתב התפארת שמואל (על הרא"ש שבת פ"ג אות טז) שהוא משום החשש שמא יטעה ויגיס בתבשיל שאינו מבושל כל צרכו, ויחשוב שכבר התבשל כל צרכו. ובשו"ת אבני נזר (או"ח סי' נט) כתב שהוא משום שנראה כמבשל.

והגרש"ז אויערבך כתב (שש"כ ח"ג פ"א הע' פו), שכשמגיס בתבשיל המבושל כל צרכו העומד על גבי האש, יש לחוש שמא יחשבו הבריות שאין ההגסה נחשבת כבישול, ויגיסו אף בתבשיל שאינו מבושל כל צרכו. וביאר שזה הטעם שנאסרה דוקא ההגסה, ואלו להעביר קדירה מאש קטנה לאש גדולה מותר [כמבואר לעיל סי' רנג ס"ק סב], אף על פי שעל ידי כך ירתח התבשיל יותר, ואף יתערב יותר מאשר כשמוציאים אותו בכף, מחמת הבעות שיעלה ברתחתו, כיון שבזה לא יטעו הבריות להתיר לעשות כן בתבשיל שאינו מבושל כל צרכו. והוסיף, שלפיכך לא נאסר מהדין לבחוש בקדירה שהוסרה מהאש, כשדעתו להחזירה לשם נורק מי שרוצה להחמיר, כתב המשנ"ב לעיל ס"ק קיז שרשאי להחמיר.

119) ומיחם שבזמנינו, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' עד בישול אות כא) שמותר ליטול ממנו מים בשבת, כיון שאין שייך בו חשש זה. וכן כתב הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק סד), וביאר, שבזמנינו אין גחלים בתוך המיחם, והחושש שיישרף המיחם, לא יוסיף בו מים אלא יסירו מעל גבי האש. אכן, מיחם חשמלי שגוף החימום נמצא בתוכו, ועלול להתקלקל אם לא יהיו בתוכו מים, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ו ס"ק ז) שאסור להשתמש בו בשבת.

הלכות שבת סימן שיח

קלט באר הגולה

י כ"ב

בְּכָל עֵינֵן (פסקי מהרי"ו): יט' אָסוּר לְטוּחַ שְׁמֵן וְשׁוּם עַל הַצְּלִי בְּעוּדוֹ (ק"ח) כִּנְגֵד (מנ) הַמְדוּרָה אֶפְלוּ נִצְלָה הַצְּלִי מִבְּעוּד יוֹם, דְּמִכָּל מָקוֹם יִתְבַּשֵּׁל הַשּׁוּם וְהַשְּׁמֵן:

שיט דין הבורר בשבת, ובו י"ז סעיפים:

א שבת ע"ד והנמכרם כפסק ח

א *הבורר אכל מתוך פסלת, או שהיו לפניו שני מיני אכלים *ובורר מין ממין אחר,

באר היטב

בשול כמ"ש סי"ו, ומשום נולד ליכא כיון דאינו בעין, ובלבד שלא ירסקו בידיים רק יניחנו עליו מעט מעט והוא נמוח מאליהו, ואפשר דהוה מקרי בעין, מידי דהוי אקדחה שיש בה רטב, וצ"ע, עכ"ל. ומכאן ראיה שמתר לטוח שמן אנוא שנקפא ע"ג מיני קמחים וקטניות כגון לאקשי"ן¹, ערביז"ן, היר"ז², שנותנים ע"ג קצרה, א"ו בשם דרישה (וכס' אליה רבה הניח קצת בצ"ע, ע"ש):

באור הלכה

* הבורר אכל מתוך הפסלת. עין בפרי-מגדים שכתב דבדיעבד אם בורר, יש לומו דאסור לאותה שבת¹, דנהנה ממלאכת שבת², ועין שם מה שמסתפק בכמה דברים בענין זה. אולם לפי מה שכתב הגר"א לעיל בסימן שיח סעיף א³, אין להתמיר בשאר מלאכות בשוגג לענין דינעבד, ועין שם בבאור הלכה. והנה מדלא העתיק המחבר שיטת התוספות דסבירא להו דאכל מן הפסלת הוא דוקא כשאכל מרבה על הפסלת, הא אם הפסלת מרבה, דרך לבורר האכל ובכלל ברירה הוא, משמע דלא סבירא לה כן, וכן משמע לקמן בסעיף ד בהג"ה: * ובורר מין ממין אחר וכו'. לענין חיובא דנפה וכבדה אין חלוק בין אם בורר אותו המין שהיה רוצה לאכל והמין השני נשאר על מקומו או להפוך [וכן כשדעתו לאכל שניהם] לאתרו. והפרי-מגדים מסתפק בזה, ולא נהירא, דמשמע מלשון הר"מ דעקר חיובא הוא מחמת שבורר מין ממין, ועין מה שכתבנו לקמן עוד בכגון זה, אכל לענין התרא כשבורר בידו, אינו מתר רק כשבורר אותו המין שרוצה לאכל ולא להפוך, כי זה המין חשוב כאכל והשני חשוב

(מנ) המדורה. וה"ה במעבירו מהאש כל זמן שהוא רותח שהיס"ב אסור לטוח עליו שום, דהא צדין כ"ר הוא, וכ"כ הפוסקים ביו"ד סימן צד ס"ק כא דבדבר שהוא גוש אפלו בכ"ש מבשל וכ"ש צלי, ע"ש, והרבה אין יודעים לזהר וקשצולין אנוא כשמוציאין אותה בעודה רותחת מושחין עליה שום, וזהו אסור כל זמן שהיס"ב, ט"ז. וכתב המ"א: ונ"ל דבשמן מתר לטוחו דאין בו משום

משנה ברורה

בנתבשלה כל-צרכה ואינה על האש: יט' (ק"ח) כנגד המדורה. לאו דוקא, (קלט) דהוא הדין במעביר את השפוד שתחוב עליו הצלי מהאש, כל זמן שהוא רותח שהיד סולדת בו אסור לטוח עליו, (קמ) ואפלו אם הניח אחר-כך על הקערה שהוא כלי שני גס-כן אסור, דהא כמה פוסקים סוברים דבכ"ר-גוש כל זמן שהיד סולדת בו אפלו בכלי שני מבשל. (קמא) ומכל מקום בדיעבד אין לאסר כשהוא מנח בכלי שני, (קמז) דסמכין על הפוסקים דכלי שני אינו מבשל בכל גווי. (קמג) וכל זה בשום ושמך, דהוא דבר חי שלא נתבשל, (קמד) אכל בשמן שנקפא מתר לטוח אפלו כנגד המדורה, דאין בו שום משום בשול כיון שפכר נתבשל, וכמו שכתבנו למעלה בסעיף טז דדבר יבש שפכר נתבשל אין בו שום משום בשול, (קמה) ומשום נולד ליכא, כיון דנבלע בהפוך ואינו בעין, (קמו) ובלבד שלא ירסקו בידיים, רק יניחנו עליו מעט מעט והוא נמוח מאליהו. (קמו) והוא הדין דמתר לטוח מטעם זה בשמן אנו שנקפא, על-גבי מיני קמחים וקטניות [כגון לאקשי"ן¹, ערביז"ן, היר"ז²] שנותנים על-גבי קערה אף שהוא רותח, ורק שנייחנו עליו מעט מעט והוא נמוח מאליהו, וכנ"ל. איתא בתוספתא: אחד נתן את האור, ואחד נתן את העצים, ואחד נתן את הקדירה, ואחד נתן את המים, ואחד נתן את הבשר, ואחד את התבלין, ויבא אחר והגיס, כלם חזבים [הינו, שהנותן האור חזב משום מבכיר, דכשהוא מוליך גחלת ממקום למקום הוא מתלבה מרות הליכתו, והנותן העצים גס-כן חזב משום מבכיר, כן כתב רש"י, ואידך בלהו משום מבשל, וגם מגיס נמי מטעם זה, שכל העושה דבר מצרכי בשול הרי זה מבשל, ויכמו שכתב הרמב"ם; והנותן את הקדירה, מירי בתדשה, וחזב משום שמתלבן ומתחזק הקדירה על-ידי שנותנה על האש¹¹⁶]. גמרא שם, ועין במגדול-עוז. אחד נתן את הקדירה¹¹⁷, ואחד נתן את המים, ואחד נתן את הבשר, ואחד נתן את התבלין, ואחד נתן את העצים, ואחד הביא את האור, ויבא אחר והגיס, שנים האחרונים חזבים [וכן הוא הגרסא הנכונה כפי מה שהגיה הגר"א בהגהותיו על התוספתא, וכן הוא לפי מה שמצא הבית-יוסף מזה בספרי הרמב"ם, ואין צריך עתה לשום דחק שנדחק מהר"י ב"ר רב בהפסד-משנה, עין שם]. וכתב הרב המגיד, דלדברי הכל כל שאין בבשולו חיוב, כגון במבשלת כל-צרכו, אין בהגסתו חיוב¹¹⁸, ובית-יוסף כתב (קמח) בשם הפל"בו, דכשהיא על האש חזב בהגסה אפלו במבשל כל-צרכו. כלי-בשול שלנו, שקורין סאמאנא¹¹⁹, שהוחם מערב-שבת, אסור לטל ממנו מים בשבת כשאינו גרוף מן הגחלים [וכן כתב בספר תוספת-ירושלים לעיל בסימן רנג, עין שם שהביא זה בשם ירושלמי דקאמר שם דמוליאר שאינו גרוף אין שותין ממנו בשבת, הטעם, מפני שהוא עשוי פרקים הוא מתנא שמה יתאכל פרוקו והוא מוסיף מים¹¹⁹], ולפי זה יש לזהר כשיש לבשול מן הכלי-בשול שלנו קדם שקיעה ובאמצע קדש עליו היום, שלא לשנות ממנו עוד:

הנה 'בורר' הוא אחד מל"ט אבות מלאכות של שבת, וחיבין עליה גס-כן חטאת בשוגג ומיתה במזיד כמו על שאר מלאכות. ובעונותינו הרבים, הרבה אנשים נכשלים באסור בורר, ועל-כן אראה לבאר אותה בעזר השם בכל פרטיה. ואקדים לזה הסימן הקדמה קצרה, והוא: אין חל אסור בורר מן התורה כי אם באחד משלושה אפנים, שאז דרך ברירה היא כן בחל: א) אם בורר פסלת מן האכל, אפלו בורר בידו ודעתו לאכל מיד (א) גס-כן חזב, שזהו דרך ברירה בחל לבורר הפסלת מן האכל. ב) אם הוא בורר בכלי שדרוך לבורר בה, כגון בנפה וכבירה, חזב אפלו הוא בורר האכל מן הפסלת ודעתו לאכל מיד, שכן דרך הבורר בכלי, פועמים הוא בורר האכל מן

שער הציון

הגסה כשאר תבשיל שבשל כל-צרכו, ולטעם זה אסור¹¹⁵, כן כתב הפרי-מגדים: (קלט) מגן-אברהם וט"ז: (קמ) מגן-אברהם וט"א: (קמא) פרי-מגדים: (קמז) ואם טח על הצלי קדם שהניחו בכלי בשום, אוסר בכחוש עד כדי נטילה, ואם טח בשמן, אוסר עד ששים, פרי-מגדים, עין שם עוד: (קמג) מגן-אברהם: (קמד) דאי אינו נקפא הוי בכלל דבר לח שנצטנן ושיך בו בשול: (קמה) מגן-אברהם. ואף דמסים אחר-כך בצירוף עיון, האלה רבה מצדד להקל, עין שם: (קמו) והאליה רבה כתב, דלפי מה שמבאר לקמן בסימן שכ במגן-אברהם דכמה פוסקים סוברים דמתר לרסק בורר לתוך הכוס, הוא הדין הכא דמתר לרסק, וטוב להתמיר לכתחלה, דגם שם מהשלחן-ערוך משמע להתמיר: (קמו) כן הוא לפי דברי המגן-אברהם, ואף דבדרישה לא נזכר 'מעט מעט', התוספת-שבת העתיק בהמגן-אברהם, והטעם, דבמעט מעט נבלע חכך ומתא אפלו להיש-מחמירין הנ"ל: (קמח) ולא אדע הטעם, דמאי צריף הגסה מבשול ממש, וכל הפוסקים מודים דבמבשל כל-צרכו אין בו משום בשול, וכן איתא בתוספתא בהדא, ועל-כל-פנים בדיעבד בודאי אין לאסר בזה, וקדעת שאר פוסקים: (א) הינו לרב הפוסקים, וכמו שבארתי בבאור הלכה:

הלכות שַׁפַּת סִימָן שׁוֹ

המשך מעמוד 264

ליתנו ולהסירו. וכן דעת דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פל"ד ס"ק ט) שיש להקל בזה, וטעמו שכשם שמותר לפתוח דלת וחלון שבבית ואין זה נחשב כבונה וסותר, כיון שעומדים הם לכך, כך מותר ללפף חוט מתכת שצורתו מוכחת עליו שעשוי לפתוח ולסגור, שהרי אינו מהודק הדק היטב, ואין זה בכלל מלאכת קושר. אכן, אם לאחר סיבוב חוט המתכת מסביב לשקית מלפפים אותו פעמים רבות, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"י שם) שיש מקום להחמיר על כל פנים מדרבנן, כדי שלא יבואו לעשות כן בדרך איסור, שלא במקום סגירת שקית וכדו'.

[ביה"ל ד"ה שאנים]

שְׁאִינוּ עָשׂוּי לַעֲמֹד שֶׁם זְמַן מְרַבֵּה⁴³.

(43) והיינו בסתמא, אך אם חפץ במפורש להניחו שם ליותר מז' ימים, דעת הגר"נ קרליץ (איל משולש מקור השולחן ס"ד ס"ק לה) שאסור לקושרו.

מאידך, בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' נה וח"י סי' סא) כתב, שאף שהמחמיר בזה אינו מן המתמיהים, מ"מ אין למחות ביד המקילים, שאף אם נדון את ליפוף חוט המתכת כקשירה, מ"מ יתכן לומר שלא אסרו חכמים קשר העשוי לזמן קצר, אלא בקשר רגיל שהוא דבר המצוי, מה שאין כן בפתילת חבלים שאינה שכיחה. והוסיף, שאפילו נאמר שלדעת הרמב"ם יש איסור דרבנן אף בפותל לזמן, מ"מ כיון שלדעת כמה ראשונים אין איסור בפתילת חבלים כלל, אם כן אין כאן אלא ספק דרבנן, ויש מקום להקל בזה כבכל ספק דרבנן, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פכ"ט תשובה ב).

והוסיף בשו"ת שבט הלוי (שם ושם), שאפשר שאין ליפוף חוט מתכת דומה לפתילת חבלים כלל, שהרי עיקר הליפוף נעשה כדי לסגור את השקית, ואין זו דרך קשירה כלל, אלא דרך נתינת מנעול, שודאי מותר

הלכות שַׁפַּת סִימָן שׁוֹ

המשך מעמוד קלג

דרבנן בדבר שיש לו מתירין, וכן כתבו בשו"ת שאגת אריה (סי' צ) ובפמ"ג (פתיחה להל' יו"ט ח"ב פ"א אות כז), וכן הוכיח בחי' הרעק"א (שבת לח, ב ומגילה ה, ב) מהר"ן (בשבת שם, ובנדרים מז, ב). אמנם, בשו"ת תורת חסד כתב (או"ח סי' לח אות ג) שמוכח ברש"י (עירובין לט, ב) שהחמיר בזה, והביאו הגר"ש אלישיב (שם).

[משנ"ב ס"ק ג]

אֵין לְאַסֹּר בְּדִיעֵבֶד לְהִנּוּת מְמַנָּה⁸.

(8) וכן כתב לקמן (סי' שלה ס"ק יב) ובשעה"צ לקמן (סי' שלט ס"ק כד). ואף על פי שכשאיירע אצל החפץ חיים שהיו חתיכות צנן שפזרו עליהם מלח בשוגג, הרחיקן ממנו ולא אכלן, כדי שלא להנות מהאיסור מדרבנן שלא למלוח אוכלין הנוכר בשו"ע לקמן סי' שכא ס"ג, כתב הקצות השלחן (סי' קכח בדה"ש ס"ק ה) שנהג כן ממת חסידות בלבד, לחשוש לשיטת הפמ"ג שהחמיר אף בדרבנן.

ולפי דעת הגר"א עצמו, כתב בביה"ל לקמן (סי' שיט ס"א ד"ה הבורר) שאף במלאכות דאורייתא [בשאר מלאכות] שנעשו בשוגג, אין להחמיר בדיעבד שלא להנות מהן באותה השבת, שלא כדעת הפמ"ג שכתב שאסור להנות בשבת מברירה שנעשתה באיסור.

[משנ"ב ס"ק ז]

לְהִנּוּת מְמַנָּה מְלָאכָה⁹, דְּקִנְסוּהוּ רַבָּנָן¹⁰ וכו', מְפַנֵּי שֶׁהִיא פְּלוּעָה מְדַבֵּר הָאִסוּר לִי¹¹.

(9) ובגדר האיסור, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' קכו ענף ג"ד) שהוא איסור הנאה, ולפיכך כתב שבמקום מצוה לא נאסר להנות ממעשה שבת, משום ש'מצוות לאו להנות ניתנו', ומשום כך היקל במקום צורך גדול לטבול במקוה שהוחם על ידי ישראל בשבת, למרות שגופו נהנה מחום המים. מאידך, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ב ס"ק א ובשעה"צ שם ס"ק י) שגדר האיסור, הוא איסור השתמשות בדבר שנעשה בו מעשה איסור בשבת, ולא איסור הנאה, ולפיכך אין היתר לעשות דבר מצוה לאור חשמל שהודלק באיסור וכדו', וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' עו) שאסור לשבת בסוכה שנבנתה בשבת, משום שאסור להנות ממעשה שבת.

(10) ולגבי האיסור להנות מנר שהדליק נכרי עבור ישראל, כתב בביה"ל לעיל (סי' רעו ס"א ד"ה אסור), שאין איסור להשתמש באור הנר אלא

בשבת. ובטעם הדבר ביאר הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ב ס"ק א עמ' מ) שנחשב הדבר כאילו נפסקה ההלכה לחומרא, ואין זה ספק.

ומלאכה שנעשתה בבין השמשות, בזמן שלפי שיטות מסויימות [כגון שיטת ר"ת] עדיין לא נתקדש היום, כתב בביה"ל שם (ס"א ד"ה ואין מדליקין) שמותר בדיעבד להנות ממנה. אמנם, בארץ ישראל בזמנינו, דעת הגרש"ז אויערבך (ביצחק יקרא) שאין להקל בזה, מפני שקבלנו עלינו לנהוג דיני שבת באופן מוחלט משעת שקיעת החמה. וכשנעשתה המלאכה בזמן תוספת שבת, כתב הביה"ל (שם) שהפמ"ג צידד להקל.

(7) נראה שכוונתו למג"א בס"ק לב [המובא במשנ"ב להלן ס"ק עד], שהחמיר לגבי תבלין שעירה עליו מכלי ראשון [עירוי שלא נפסק הקילוח], שאסור לאוכלו, אף על פי שישנם ראשונים הסוברים שעירוי מכלי ראשון אינו מבשל כלל.

וכן כתב הביה"ל להלן (ס"ד ד"ה אפילו) שאם בישל ישראל מאכל שהיה מבושל כמאכל בן דרוסאי עד שהתבשל כל צרכו, לא נאסר המאכל, כיון שישנם שיטות שאין בזה איסור בישול [וראה מה שכתבנו שם]. אמנם, לקמן (סי' שכה ס"ק לב) כתב, שבאופן שיש ספק על מעשה נכרי בשבת אם נאסר או לא, אסור הדבר בו ביום מספק, שאף על פי שספק דרבנן לקולא, מ"מ דבר שיש לו מתירין הוא, ולכך יש להחמיר.

וכתב הגר"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"ב סי' כד), שלפי דברי שו"ת זית רענן (ח"ב סי' ה אות ו) שחילק בין דבר שחכמים גזרו עליו או אסרוהו לדבר שחכמים החמירו בו רק משום קנס, יש ליישב את הסתירה, שמעשה ישראל בשבת, שהאיסור להנות ממנו אינו אלא משום קנס, כמבואר במשנ"ב כאן, אין להחמיר בספיקו, אף על פי שהוא דבר שיש לו מתירין, מה שאין כן מעשה שעשה נכרי בשבת, שהאיסור להנות ממנו הוא מן הדין, כמבואר בשו"ע לעיל (סי' רעו ס"א), אין להקל בו בדבר שיש לו מתירין. [אמנם, לענין דבר שנעשה בשבת על ידי ישראל שנתערב בדברים אחרים, כתב המשנ"ב להלן (ס"ק ה) שיש להחמיר שאינו מתבטל כדין דבר שיש לו מתירין].

ובספר לוית חן (אות מג) יישב, שהטעם שהיקל המשנ"ב כאן בדבר שיש לו מתירין הוא, מפני שסבר כדעת הפר"ח (סי' תצו ס"ג ד"ה והשתא), שבמקום שהספק הוא ספיקא דינא, אין להחמיר בענין

מילואים

הלכות שַׁבַּת סִימָן שִׁיחַ

המשך מעמוד הקודם

יומם, וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ב ס"ק א אות ח עמ' מז) שאסורה היא לאחר מעת לעת. ובספר דעת תורה מבואר, שלדעת הפמ"ג (סי' רנג א"א ס"ק לט וסי' תמז א"א ס"ק א), על כל פנים בכלי חרס, שאין לו תקנה בהגעלה, יש להקל ליהנות ממנו לאחר מעת לעת. וכן מיהם חשמלי שנתנו לתוכו מים בשבת משום שנגמרו המים שהיו בו מערב שבת ועמד להישרף, כתב הגרש"ז אויערבך (מאור השבת ח"א מכתב ט אות ז) שנאסר המיחם מבליעת מים אלו שהתבשלו בתוכו, ואין להשתמש בו כי אם בצונן. מאידך, הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ב שם עמ' מ) הסתפק בדין תבשיל שהוסיפו לו מים בשבת כדי שלא ישרף, אם נאסר המאכל מחמת תערובת המים שהתבשלו בשבת, כיון שלא נהנה הנאה חיובית מעצם בישול המים, אלא רק הנאה של מניעת הפסד.

[משנ"ב ס"ק ה]

וְאֶפְלֹ לְמִי שֶׁנִּתְבַּשַׁל בְּשִׁבְלֵוֹ⁽¹²⁾ וכו', דִּיאֵין אָדָם חוֹטֵא וְלֹא לִזְוִי⁽¹³⁾. ובני ביתו הסמוכים על שולחנו, כתב הדעת תורה (ס"א) בשם הרדב"ז שדינם כדין המבשל עצמו, ואסור להם להנות מהמאכל לעולם אם בישל אותו בעל הבית במזיד, וכן כתב הכף החיים (ס"ק יא) בשם ספר נהר שלום.

וכן לשמוע בטלפון במוצאי שבת הודעות שנערכו בשבת במזיד, כגון תחזית מזג האוויר וכדו', דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ב ס"ק א עמ' מז אות ב) שאסור.

ויהודים המבשלים מאכלים בשבת במסעדה או בבית חרושת ומוכרים אותם, כתב בשו"ת כתב סופר (או"ח סי' נ) שאסור לקנות את המאכלים מהם, מפני שטעם ההיתר למי שנתבשל בשבילו הוא משום שאין אנו חוששים שמא יאמר למבשל לבשל עבורו בשבת אחרת, אך מקום שמבשלים בו יהודים בכל שבת, ופרנסתם היא ממכירת המאכלים, בודאי קנסו חכמים שלא לאכול מהם, שהרי ימשיכו במעשיהם. והוסיף, שמטעם זה יש לאסור ליהנות מהמאכלים אף לאנשים שלא נתבשלו המאכלים עבורם, כדי לקנוס את המבשלים שלא ישתכרו ממכירת המאכלים שבישלו וימשיכו במעשיהם, והקונה מהם מכשילים בעבירה, מפני שבכך הוא מסייע להם, וכן נקט הקהלות יעקב (ח"ב סי' ז).

מאידך, בשו"ת מחזה אברהם כתב (ח"א סי' מח), שרק לקונים הקבועים אסור להנות מהמלאכה, שכיון שנעשה הדבר עבורם, נחשבים כאילו ציוו על זה, אבל הקונים האחרים, אף על פי שאין זה לכתחילה, מ"מ אם רוצים להנות לאחר 'בכדי שיעשו', אין למחות בהם. ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' עט אות טו) צידד להקל כדבריו, ואף בשו"ת הר צבי (ח"א סי' קפ) פקפק בדברי הכתב סופר.

ומי שבנה בחצירו בנין בשבת במזיד, דעת הגר"נ קרליץ (שם עמ' מז אות טו) שאסור לו להשתמש בו לעולם, וביאר, שיתכן שההיתר להשתמש בבנין או בגשר שבנו במזיד בשבת עבור הרבים, הוא מפני שאין בכך הבונה לאסור על הרבים את הקרקע המיועדת להם.

ולענין שימוש בחשמל המיוצר בשבת באיסור, כתב החזו"א (או"ח סי' לח ס"ק ד) שאסור להנות ממנו, והוסיף, שאף באופן שאין איסור להשתמש בחשמל זה מן הדין, מ"מ אסור להשתמש בו משום חילול השם, שמראה שאין ליבו כואב מהשימוש הציבורי בדבר שנעשתה בו מלאכה במרד בשבת. והוסיף לבאר (ספר מנוחה נכונה עמ' סב), שאף אם נעשה הכל באופן אוטומטי, מ"מ יש להימנע מלהשתמש בו, מפני שבחברת החשמל משתמשים ביהודים לכוון את המכונות ולתקן בשבת.

ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' סד, וח"ה סי' מג אות יז) כתב, שאם ייצור החשמל נעשה בשבת באופן אוטומטי, מעיקר הדין אין

בדבר שלא יכול היה לעשותו בלעדיו, כגון ללמוד ולאכול לפניו. ולדעת הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק ב אות ג) כן הוא בענינינו, שאסור לאכול לאור הנר שהדליק ישראל בשבת, ואף על פי שישנם מאכלים שאפשר לאכלם בחושך בקלות, מ"מ אסור לאוכלם לאור הנר, שכיון שהדרך הוא לקחת אותם למקום מואר ולאכלם שם, נחשבת האכילה לאורם כהנאה, ואסור להנות ממעשה שבת.

וחפץ הנמצא בחדר אפל אשר הודלק בו אור בשבת, כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' טז אות א) שמותר להשתמש בו, אף על פי שלא היה יכול למוצאו כלל ללא הדלקת האור, כיון שלא נעשה איסור בגוף החפץ. וכן כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב סי' עא), והוסיף, שמ"מ ראוי לבעל נפש להחמיר שלא להנות מחפץ זה, כיון שמ"מ נגרמת ההנאה על ידי איסור.

ואם הדליק אדם שאינו שומר מצוות את האור בחדר המדרגות שבבנין, דעת הגר"נ קרליץ (שם ס"ק ג) שאין להנות מאור זה, ואין לעשות לאורו כל דבר שלא היה עושה בלעדיו האור. וכן דעת הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה שולי הגליון ס"ק יא), שמותר ללכת בחדר המדרגות, אלא שילך כפי שהיה הולך ללא האור, ולא מהר יותר. ובשו"ת אור לציון (ח"ב פמ"א תשובה ה) כתב, שלכתחילה יש להמתין עד שיכבה האור, כדי להראות שאינו שמח בהדלקתו, אך אם האור אינו נכבה, מותר לעלות במדרגות, שאין המדליק יכול לאסור בשימוש דבר שאינו שלו. והוסיף, שכן הדין כשהדליק אחד מבני הבית את האור באחד מחדרי הבית בשוגג, שמלבד האיסור להשתמש באור לדבר שהאור נחוץ לו, יש להימנע לכתחילה מלהשתמש באור גם לדבר שאין האור נחוץ כל כך.

ולגבי קופסת שימורים שפתח נכרי עבור ישראל בשבת, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' קיט אות ה) שאסור לאכול את המאכל שבתוכה. אכן, כאשר פתח אותה ישראל הסובר כדעת המתירים לפותחה, לא נאסר לישראל אחר, הסובר כדעת האוסרים, לאכול את המאכל שבתוכה, מפני שפתיחה זו נחשבת כמעשה מותר, ובפרט באיסור דרבנן. ובשו"ת שבט הלוי כתב (ח"ג סי' לה), שאף אם הפותח הוא מאותם המחמירים שלא לפתוח, אין לאסור עליו לאכול את המאכל שבתוכה, מפני שיש המתירים לפותחה לכתחילה.

ולגבי פקק בקבוק העשוי מתכת שנפתח באיסור בשבת, כתב הגרש"ז אויערבך (מאור השבת ח"א מכתב יח אות ב) שלא נאסר לשתות את המשקה שבבקבוק, שהרי יכולים היו לעשות חור בפקק ולפתחו ולשתות מהבקבוק.

ואף להנות מדבר שאינו ממשי כגון מקול שהתאפשר לשומעו על ידי חילול שבת, צידד הפמ"ג (סי' רנב משב"ז ס"ק ז) שאסור, כשם שאסור להנות ממראה שהתאפשר על ידי חילול שבת, כגון קריאה לאור נר שהודלק בשבת. ומטעם זה, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' קז אות ג) שאסור לשמוע 'חדשות' המשודרות בשבת באיסור, וכן צידד בשו"ת הר צבי (ח"א סי' קפג), וכן דעת הגרש"ז אויערבך (ארחות שבת ח"ג פכ"ה הע' צד).

11) משמע שסובר שדבר הנאסר משום מעשה שבת נאסר באיסור חפצא, ושלא כדברי היד יהודה (יו"ד סי' צט פי' הארוך ס"ק יח). ובדעת המשנ"ב ביאר הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' ה ענף ג אות ג), שחז"ל אסרו את המאכל שהתבשל בשבת באיסור חפצא, אפילו אם לא נהנה מהבישול, כגון כשהיה התבשיל צלוי ובישלו, שאסור להנות ממנו אף אם מעדיף הוא טעם צלי. והוסיף, שמפני זה אסורה הקדרה אפילו לאחר שעברה יממה משעת הבישול, ואין היא בת יומה, וכבר נפגם טעמה ואינו נהנה ממנו, משום שדינה כשאר כלים שבישלו בהם מאכלות אסורות, האסורים כשאינם בני

מילואים

הלכות שַׁבַּת סִימָן שיח

המשך מעמוד הקודם

מדרבנן, אם כן בישראל מומר, שהאיסור לומר לו לעשות מלאכה הוא מהתורה, משום 'לפני עור', אין חשש שיאמר לו, ויש להתיר להנות ממעשיו מיד במוצאי שבת, אך לפי הטעם שהאיסור כשיעור 'בכדי שיעשו' הוא מפני שהנכרי שעושה את המלאכה, ישמע לו לעשותה פעם אחרת, א"כ גם בישראל מומר יש לחשוש שיעשה פעם אחרת, ויש לאסור להנות ממלאכתו במוצאי שבת עד שיעור 'בכדי שיעשו'.

ולדינא, כתב הקהלות יעקב (ח"ב סי' ז) שיש להחמיר בזה, ולא להנות במוצאי שבת ממלאכת מחללי שבת שבזמנינו נלשיטתו הנ"ל בתחילת ס"ק זה, אסור להנות לעולם, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' נד אות ב) שדינם כנכרי לענין זה, וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ב שם עמ' מה אות א) שאסור לנסוע במוצאי שבת באוטובוס שיצא לדרכו בשבת, כל זמן שנהנה מהאיסור שנעשה בשבת. מאידך, הגרי"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"ב סי' כא) כתב להקל בזה, ולכך התיר לנסוע באוטובוס זה. והגרש"ז אויערבך כתב (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' טז אות ד), שלמעשה, הפמ"ג החמיר במומר, והוסיף, שאף אם מחלל שבת אינו נחשב כמומר לענין זה, מ"מ נכון להחמיר שלא לנסוע באוטובוס מיד במוצאי שבת, מפני שהדבר נעשה בפרהסיא והוא ולזול בקדושת השבת, אבל בשעת הדחק אפשר להקל.

ובשו"ת מנחת יצחק כתב (ח"ט סי' לט) שבשעת הדחק, כשנחוץ לו מאד לנסוע מיד במוצאי שבת, יתכן שיש להקל, על פי דברי שו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' רמז), שלענין שיעור 'בכדי שיעשו' די שיעבור שיעור עשיית המלאכה, דהיינו הדלקת המנוע, ואין צריך להמתין מלהנות כשיעור הזמן שהוצרך לעבור כדי שיהנה הוא מהמלאכה.

ואם אינו יודע אם המוצר שרוצה לקנות יוצר בשבת או במשך ימות השבוע, דעת הגרי"ש אלישיב (מאור השבת ח"א סי' יח ס"ק קז) שמותר לקנותו, מפני שספק מעשה שבת מותר, כאשר אינו דבר שיש לו מתירין, כמבואר לעיל (ס"ק ב). ולדעת הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה שולי הגליון ס"ק כ) מותר הדבר, כיון שהמוצרים שיוצרו בשבת בטלים ברוב - במוצרים שיוצרו במשך השבוע, אלא שאם יכול לקנות מוצר זה ממפעל שלא חילל שבת, אין לו לסייע למפעל המחלל שבת.

וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם עמ' מא) שהמוצרים בטלים ברוב, ורק אם נמכרים הם במפעל עצמו, יש להם דין 'קבוע', ואין לקנותם. והוסיף, שמ"מ אם ההימנעות מקניית המוצרים תגרום שיעבדו פחות בשבת, אסור לקנותם, וכמו שכתב הקהלות יעקב (שם) שאסור לקנות אף את המוצרים שיוצרו בימות החול, מפני שעל ידי הקניה מעודדים את היצרנים ליצר כמות נוספת בשבת, ועוברים על איסור 'לפני עור', שהרי אילו היו כל היראים נמנעים מלקנות, לא היו צריכים ליצר בשבת, ועל כל פנים היו ממעטים כמה שעות או כמה פועלים בשבת, וכתב הקהלות יעקב שהסכים לזה החזו"א.

ולקנות ירקות מירקן ביום ראשון, דעת הגר"נ קרליץ (שם עמ' מז) שאם יש מקום לתלות שהירקות לא נקטפו בשבת, מותר לקנותם.

[ביה"ל ד"ה המבשל]

וְצִירָהּ עֵינָיו¹⁴.

14) אך למעשה כתב בשעה"צ לקמן (סי' שלט ס"ק כד), שיש להקל לעובר על איסור דרבנן במזיד להנות במוצאי שבת מהאיסור שעשה, שהרי הגר"א הקל ופסק בזה כרבי מאיר אף באיסור דאורייתא. וכן כתב להלן (ס"ק יח) לענין בישול בתולדת חמה, האסור מדרבנן, שיתכן שמותר לו להנות מהמאכל במוצאי שבת, וכן משמע בשעה"צ להלן (ס"ק צח).

לאסור להשתמש בחשמל, מפני שיש לתלות שהמכונות לא יתקלקלו, ואף אם יתקלקלו, יתקנום פועלים נכרים, שלא עבור ישראל, אלא עבור נכרים או בתי חולים. והוסיף, שמ"מ ראוי לתלמידי חכמים ויראי ה' להחמיר בזה, אלא שלצורך גדול, כגון שצריך להשתמש בפלטה חשמלית משום שאינו יכול להשיג פח לכסות בו את החצובה, רשאי שלא להחמיר בזה.

ולגבי השתמשות בחשמל עבור מקרר, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' קצו) שיש להקל, מפני שלא נהנה מהחשמל הנאה חיובית משבח שהושבחו המאכלים, שהרי המקרר אינו אלא שומר על מצבם, וכן כתב בשו"ת הר צבי (ח"א סי' קפא). ובמקום שיש חשש שמא יתקלקלו המאכלים, ויש בדבר הפסד מרובה, כתב בשו"ת אגרות משה (שם), שיש להקל בזה גם מחמת שיש לסמוך על הצורך בעבודות החשמל עבור בתי החולים.

ובזמנינו, נעשות בחברת החשמל מלאכות גמורות על ידי ישראל בשבת (הגרש"ז אויערבך, הובא בשבות יצחק חשמל פי"ט אות א סוף ס"ק א). וכתב בשו"ת אגרות משה (שם), שאין מסתבר להתיר להנות מהחשמל מחמת שצריכים בחברת החשמל לעשות את המלאכות עבור בתי החולים, שהרי יכולים בתי החולים להשיג מכונות חשמל קטנות עבור עצמם, וכן יכולים היו לדאוג שהמלאכות הנעשות שם יעשו על ידי נכרים. וכן היא דעת הגר"א מלצר (מאורות נתן, בהקדמה עמ' 15) שאין להשתמש בחשמל בשבת, ואין להתיר משום צורך בתי החולים.

ואף לדעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק שם אות ב) יש להימנע מלהשתמש בחשמל, אף על פי שבתי החולים זקוקים להפעלת מערכות החשמל בשבת, שמאחר שמפסיקים בחברת החשמל את המערכות שכבר פועלות ללא צורך, ועל ידי כך גורמים להפעלתן של מערכות אחרות, נעשה כאן איסור, ויש לחוש שמא אסור ליהנות ממנו משום מעשה שבת.

והגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' כד אות ב"ג, ושש"כ פל"ב הע' קעד, וראה הליכות שלמה פסח פ"ט הע' 129) כתב, שמעיקר הדין מותר להנות מחשמל שנוצר בשבת, וכגון כשאיננה תקלה ותיקונה, שכיון שהתיקון נעשה גם עבור חולים מסוכנים הנמצאים בעיר, אין המעשה נחשב מעשה שבת, אך מ"מ מכוער הדבר להתענג מחשמל זה, כיון שעל ידי השימוש אנו גורמים שיכופו בחברת החשמל את העובדים היהודים לעבוד בשבת, וכל שכן שאין ראוי להשתמש בחשמל זה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.

ואם אירעה תקלה בחשמל ותיקונה בשבת, במקום שאין החשמל נצרך עבור חולים, כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה שם אות א) שאסור להנות ממאכל שהתחמם מחמת זה על כירה חשמלית, אף על פי שלא עשה בעל המאכל מעשה בשבת, כיון שלא היה יכול ליהנות מהמאכל החם לולא העבירה. אולם, לגבי מים שהתקררו במקרר הפועל מחמת חשמל שנוצר על ידי חילול שבת, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ב ס"ק א עמ' לט) שמותר לשתותם, מפני שגם בלא הקירור היו המים ראויים לשתיה כראוי, ואין ההנאה המועטת מהקירור נחשבת כהנאה ממעשה שבת. אכן, להכניס מאכלים ומשקים למקרר מלכתחילה, דעת הגרש"ז אויערבך (ארחות שבת ח"ב פכ"ה הע' נח) שאסור, אף אם מכניס רק כדי שלא יתקלקלו, כיון שהשימוש במקרר נחשב כהנאה.

13) ולהנות ממלאכת ישראל מומר, כשעשאה עבור עצמו, כתב הפמ"ג (סי' שכא א"א ס"ק כב), שלפי הטעם שאסור המאכל כשיעור 'בכדי שיעשו' מפני שקל בעיני הישראל איסור אמירה לנכרי, האסור

הלכות שַׁבַּת סִימָן שִׁיחַ

המשך מעמוד קלד

אות ז) שאולי יש להקל להחשיב תבשיל שרובו יבש כדבר יבש, שהרי הפמ"ג (בסי' רנג ס"ק יג, ובא"א שם ס"ק מא, ובסי' רנט משב"ז ס"ק ג) הביא את דברי המנחת כהן.

ולהניח כנגד האש מאכל שבלוע בו שומן, וידוע שיצא השומן על ידי החימום, מבואר בשו"ע להלן (סט"ז) שמותר. ולהניח מאכל שעל גביו יש רוטב וכדו' שאינו 'טופח ע"מ להטפוח', כתב הקצות השלחן (סי' קכד בדה"ש ס"ק לו) שיתכן שמותר אף לשיטת השו"ע הרב [שהתיר רק בתבשיל יבש לגמרי], כיון שללחלוחית אין שום חשיבות. והגר"ש וואזנר כתב (מכתב, ארחות שבת ח"א עמ' תקטז), שאם מוריקים את הרוטב לגמרי לפני חימום המאכל, נחשב המאכל כיבש, אף על פי שהוא לח קצת, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (מאור השבת ח"ב סי' ז ס"ק לב, הלכות שבת בשבת ח"א פ"ח הע' 176). והגר"ש אויערבך (מאור השבת ח"א מכתב א* אות ב) כתב, שאף כשהלחלוחית היא 'טופח על מנת להטפוח', דין המאכל כדבר יבש.

אכן, לגבי מאכל שיש על גביו לחלוחית שאינה מגופו, כגון אטריות הרטובות ממי רחיצתן או בישולן, כתב הגר"ש אויערבך (מאור השבת שם ס"ק נב) שנחשב הוא כדבר לח.

וקטשופ, כתב בשו"ת אגרות משה (שם אות ה) שנחשב כדבר לח, כיון שכשמניחים אותו על מקום מסוים הוא זב ומתפשט, ואינו כחתיכה, העומדת במקומה אף בלא כלי שיחזיקנה. ודעת הגר"ש אויערבך (מאור השבת שם מכתב א אות א) שדינו כדבר יבש, כיון שאינו דבר לח ממש, והוא כעגבניות מבושלות. ועוד ביאר (שולחן שלמה שולי הגליון ס"ק מז), שאין דינו כדבר לח שהצטנן, מפני שהחימום השני אינו מועיל ומטיב לו כלל. וכן דעת הגרי"ש אלישיב (הלכות שבת בשבת שם הע' 100), שהואיל והקטשופ בא כבר לתכליתו, וכשנצטנן לא איבד ממעלתו כלל, אין דינו כדבר לח שנצטנן [וראה מאור השבת ח"ב סי' ז ס"ק לא].

[ביה"ל ד"ה אם]

יש לומר דדינו כמו נִצְטָנָן וְיֵשׁ בּוֹ עֵתָהּ מְשֻׁם בְּשׁוּלָהּ⁽³⁸⁾.

(38) והחזו"א כתב (או"ח סי' לו ס"ק יג), שאף על פי שהביה"ל הסתפק בזה, מ"מ בר"ן (שבת כב, א בדפי הרי"ף ד"ה והרב) מפורש שיש איסור בישול בתבשיל חם הנמצא בכלי שני, אך העיר שמפשטות הגמ' (שבת לח, ב) משמע שאין בזה איסור, וראה מה שכתב הגרי"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"ג סי' מ) ליישב את קושיתו.

ואם עירה רותחין מהמיחם לכוס, ונפסק הקילוח, ורוצה להוסיף לערות לה מים נוספים, העיר הגר"ש אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' ו אות א) שהואיל ונחשבים המים שבכוס כמונחים בכלי שני, מדוע אין לחשוש שמתבשלים הם כדי קליפה על ידי המים שמערה על גביהם. וביאר הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פל"ב אות ב והע' כח) שאין לחשוש לכך, מפני שלא נפחת חומם של המים משיעור שהיד סולדת בו, ולא נוסף בהם כח לבשל דברים אחרים שיתנו לתוכם, והרי יסוד האיסור המבואר בפמ"ג ובביה"ל הוא משום שעל ידי הבישול נוסף כח מבשל בדבר המונח בכלי השני [וראה קובץ תשובות שם].

ולגבי שיעור 'מבושל כל צרכו' במים, כתבו בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' כח) ובשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' מב אות ג) שהלכה כדעת האגלי טל (אופה ס"ח השמטה א) שאין זה כאשר התחממו המים לשיעור שהיד סולדת בהם, אלא כאשר מעלים הם רתיחות, שהרי אדם הרוצה לשתות משקה חם, מקפיד לחמם את המים עד שיבעבעו, ולכך המרתיה מים שהיד סולדת בהם, אינו נחשב אלא כמבשל תבשיל המבושל כמאכל בן דרוסאי [וראה מה שכתבנו בשעה"צ להלן ס"ק קיד], וכן דעת החזו"א (דינים והנהגות פי"ב אות יג), הגר"ש אויערבך (מאור השבת ח"ב סי' ט ס"ק כא), הגרי"ש אלישיב (שם), והגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק ז). [וראה שו"ת אגרות משה או"ח ח"ד סי' עד בישול אות א וכד.].

[משנ"ב ס"ק כט]

פִּינֵן שְׂאֲזִיל תְּמִימוֹתוֹ וְנִצְטָנָן, בְּטֵל מִמֶּנּוּ שֶׁם בְּשׁוּלוֹ הָרָאשׁוֹן⁽³⁶⁾.

(36) ובביאור החילוק בין דבר יבש לדבר לח, כתב התהלה לדוד (ס"ק לג) שבדבר יבש שהתבשל ניכר היטב השינוי שנעשה בו על ידי הבישול, מה שאין כן בלח, שלא ניכר בו שנתבשל אלא כאשר הוא חם. וכן כתב החזו"א (או"ח סי' לו ס"ק יג) שבדבר יבש, הריכוך שנעשה בו, זהו בישולו, מה שאין כן בדבר לח שלא שייך בו ריכוך, בישולו ותיקונו נקבע לפי חמימותו, ולכך כשנצטנן נפקע ממנו שם מבושל.

ובדעת הסוברים שאין בישול אחר בישול בלח שנצטנן לגמרי, ביאר החזו"א (שם סי' נ ס"ק ט וסי' נז ד"ה ענין), שלדעתם אף בדבר לח ניכר הבישול שהתבשל, שמים מבושלים אינם דומים למים חיים. וכן מבואר בדרשות הר"ן (דרוש ח ד"ה ההקדמה השלישית), שמים שכבר התחממו פעם אחת, מתחממים בשנית בקלות יותר, וכן כתב האגלי טל (אופה ס"ק יט אות יב) שידוע ברפואה שמים מבושלים שונים בתכונתם ממים שאינם מבושלים.

אמנם, העירו הפמ"ג (סי' רנד א"א ס"ק א) והשביתת השבת (מלאכת מבשל ס"ק עו), שברוטב וכדו' בודאי ניכר הבישול אף כאשר נצטננו, ומשמעות הפוסקים היא שאף בהם יש בישול אחר בישול. ותיירץ הגרי"ש אלישיב (מאור השבת ח"ב סי' ז ס"ק טז) שכיון שברוב הדברים הלחים אין ניכר הבישול כאשר הם מצטננים, לא חילקו בדבר, והחמירו אף בדברים הלחים שניכר בהם הבישול.

[משנ"ב ס"ק לב]

שְׁהִירִיקוּ הַפֶּרֶק מִמֶּנּוּ⁽³⁷⁾.

(37) משמע שאם נשאר מעט מהמרק עם הדבר היבש, אסור ליתן את התבשיל בכלי ראשון, מפני שיש בו בישול אחר בישול מחמת המרק שבו. וכן מבואר בשו"ע הרב (סי"א), שרק אם המאכל יבש לגמרי בלא לחלוחית כלל, נחשב הוא כדבר יבש. וזהו שלא כמו שכתב בספר מנחת כהן (משמרת השבת שער ב פ"ב תנאי הב') שאם רוב התבשיל הוא דבר יבש, הולכים אחר הרוב, ודינו כדבר יבש, והוסיף, שכן משמע בב"י (סי' רנג ס"ב ד"ה ומ"ש רבינו כל זמן). והא"ר (ס"ק יא) הביא את דבריו, ונשאר בצ"ע. [ובדבר הראיה מהב"י, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ל תשובה יג) שיש אומרים שהוא טעות סופר בב"י].

ובשעת הדחק גדול, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' עד בישול

הלכות שַׁבַּת סִימָן שיח

המשך מעמוד קלז

ושם) שאסור לערות מהמיחם על גביהן, וכן כתב בשו"ת אור לציון (שם). והרוצה לערות, דעת החזו"א (דינים והנהגות פי"ב אות יד, הלכות שבת בשבת שם הע' 54 בשם הג"ר שלמה קרליץ) שצריך לנגב את הטיפות [אמנם בספר זה השלחן שם כתב בשם החזו"א שמותר לערות על גבי טיפות שאינן מבושלות, כיון שנחשב הדבר כפסיק רישא דלא נחא ליה], וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (שם).

אכן, כשניגב את הכוס ונשארה לחות בדפנותיו, דעת הגר"נ קרליץ (שם) שאין חשש לערות מהמיחם לתוכה, כיון שאין ללחות זו חשיבות של תיקון כלל, שהרי אין בה ממשות. מאידך, בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' מב אות ב) כתב, שמספיק לנער את הכוס, כיון שאין גדרי בישול נהגים כלפי הלחלוחית המועטת שבדפנות הכוס, ועוד, שהרי זה פסיק רישא דלא איכפת ליה כלל, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (מאור השבת ח"א סי' ד ס"ק כט), וכן כתב הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק מו) שאין נחוץ כל כך להחמיר ולנגב את הכוס עד שתהיה נגובה ויבשה, וכן הורה למעשה שמספיק לנערה (ארחות שבת ח"א פ"א הע' קנו), אך לעצמו החמיר בדבר, וניגב את הכוס (שם הע' קנו).

ואם עבר ועירה על גבי מים מועטים שלא התבשלו, כתב בשו"ת אגרות משה (שם אות כ) שאסורים כל המים בשתיה, כיון שהמים הצוננים שנתבשלו אינם בטלים בששים, כיון שדינם כדבר שיש לו מתירין במוצאי שבת [וראה ביה"ל לעיל ס"ט ד"ה ואם]. אכן, כאשר אין בכוס אלא טיפות מועטות, ואינן מרבות את כמות המים שבכוס, כתב שם שלא נאסרו המים בשתיה, שהרי לא נהנה ממעשה הבישול שנעשה בהן, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פל"ז אות ג).

בישול, מחמת שהוא יבש, לא נאסר להעמידו כנגד האש. ובטעם זה, ביאר מדוע אין חשש כאשר מחזיר קדירה [באופנים שמותר להחזיר בכוס טיפות מועטות שהתבשלו והצטננו, מותר, כיון שנוקטים אנו בבישול אחר בישול בדבר לח שהצטנן לגמרי אינו אסור מן הדין [וראה מה שכתבנו להלן ס"ק צט], ובנוסף לכך, שכמות המים שבטיפות פחותה משיעור החיוב של מלאכת בישול, ועוד, שחימום הטיפות הוא פסיק רישא דלא נחא ליה, כיון שאין לו הנאה מטיפות אלו, ורק כשיש כמות מים צוננים בשיעור שנהנה מהם ומחימומם, אסור לערות לתוכם רותחין מהמיחם.

וכן כתב בספר שביתת השבת (פתיחה למלאכת מבשל ס"ק יט, ובס"ק לב ד"ה ובעיקר) שמותר לערות מהמיחם על טיפות מועטות אלו, והוסיף (שם ס"ק כג), שאף על פי כן, המחמיר בזה אינו מן המתמיהין. וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ל תשובה י), וכן דעת הגרי"ש אלישיב (הלכות שבת בשבת ח"א פ"ח הע' 55) שמותר לערות על גבי הטיפות, בצירוף השיטה שהובאה ברמ"א לעיל (ס"ד), שבמצטמק ורע לו אין בישול אחר בישול בלח, שהרי מים נחשבים כמצטמק ורע לו.

מאידך, בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' ל) כתב שצריך לנגב את הכוס אף מטיפות מועטות לפני שמערה רותחין לכוס, וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק ז) שנוהגים להחמיר ולנגב את הכוס. אכן, בכלי שקשה לנגבו, כגון בקבוק, כתב בשו"ת מנחת יצחק (שם) שיש להקל לנערו עד שיצאו ממנו הטיפות.

וכשטיפות המים שבכוס אינן מבושלות, כתב בשו"ת אגרות משה (שם

הלכות שַׁבַּת סִימָן שיח

המשך מעמוד 274

דבריו, שלכאורה אופן זה נחשב כדרך בישול, ואין להתיר להניח את הקדירה אלא כנגד המדורה ולא בתוכה או בנגיעה בה. ובביאור מחלוקת הרשב"א והרא"ש, כתב החזו"א (שם) שלדעת הרשב"א מותר להניח את הקדירה בריחוק מהאש [בהפסק אויר], אף אם יתחמם התבשיל בשיעור שהיד סולדת בו, ולדעת הרא"ש אסור לעשות כן אם יתחמם בשיעור זה, והוסיף, שמכך שסתם המשניב ולא הזכיר זאת בדעת הרא"ש, משמע שסובר שהרא"ש מתיר בזה.

[שעה"צ ס"ק קיח]

והת"י-אדם מפקפק⁹⁷.

97) וכן כתב החזו"א (או"ח סי' לו ס"ק ט), שכיון שכל האויר שבתנור חם הוא, אין ההפסק שבין קרקעיתו לקדרה גורם להיתר כלל.

(האופה ס"ק יט אות יב-טז) שכתב שגדר הבישול במים אינו תלוי דוקא בהשבת המים אלא אף בחימומם, מה שאין כן בשאר המאכלים. אכן, אף האגלי טל עצמו חזר בו מדבריו (שם, השמטה לס"ח), וכתב למסקנא שגדרי הבישול במים הינם כגדרי הבישול בשאר מאכלים [וראה מה שכתבנו לעיל ס"ק כו].

[משנ"ב ס"ק צב]

דְּסִמְנָהּ לְמִדּוּרָה גַּם-כֵּן אֲסוּר אֲלֵא צִרְיָה לְהִרְחִיק קְצֵת⁹⁶.

96) ולהניח קדירה במקום שהאש נוגעת בה מהצר, כתב החזו"א (או"ח סי' לו ס"ק יד) שמלשון המשנ"ב (כאן, ולהלן ס"ק צד) משמע שלדעת הרשב"א מותר הדבר [ורק לפי הרא"ש צריך להרחיק קצת], והעיר על

הלכות שַׁבַּת סִימָן שיח

המשך מעמוד קלח

מאכל על גבי קדירה ריקנית, משום איסור חזרה. וכן העיר החזו"א (או"ח סי' לו ס"ק יד), וכתב שכאן מדובר כשמניח את המאכל כנגד האש, ולא על גבה.

[משנ"ב ס"ק קה]

סְבִירָא לְהוּי דְּגַם כְּזֶה שִׁינָה אֲסוּר נוֹלָד¹⁰⁴.

104) וכן לגבי הכנת מאכל הנקרא ג'לי על ידי הכנסת מים שמעורבת

בשבת] עם רוטב, שמא יתאדו המים ויצלה התבשיל ויעבור בכך על צליה אחר בישול, שמפני שבשעה שמחזירה אין שייך בה צליה, מחמת שיש בה רוטב, אין הוא נחשב כצולה.

[משנ"ב ס"ק קא]

הֵינּוּ עַל-גִּבֵּי אֵיזָה כְּלִי הַמִּפְסִיק¹⁰³.

103) אמנם, בביה"ל לעיל (סי' רנג ס"ג ד"ה ויזהר) כתב, שאסור להניח

הלכות שבת סימן שיח

המשך מעמוד הקודם

שקרח זה עשוי ממים שאינם מבושלים, ואם יתחממו בשיעור שהיד סולדת בו, יעבור על איסור מבשל. וכן כתב הגרש"ז אויערבך (מאור השבת ח"ב מכתב לא אות ג) שכשיכול הקרח להתחמם בשיעור שהיד סולדת בו, אין לחמם את החלה, שאף על פי שהמים מתאדים, מ"מ מתבשלים הם לפני האידוי. וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פל"ח אות ד) שצריך להסיר את שכבת הקרח [יחד עם שכבה דקה מהחלה, משום איסור בורר] לפני החימום.

ואם הקרח אינו מונח על גבי החלה, אלא כבר נימוח ונבלע בה, דעת הגרש"ז אויערבך (שם) שטוב להימנע מלחממה כנגד האש. מאידך, דעת הגרי"ש אלישיב (שם) שהדבר תלוי, שאם כוונתו לייבש את הלחלוחית שעל גבי החלה, אסור להניחה כנגד האש, אך אם כוונתו רק לחמם את החלה, מותר להניחה שם, כיון שהלחות בלועה בחלה ואינה ניכרת, ולא אכפת לו אם תישאר.

[משנ"ב ס"ק קו]

ומכל מקום קדם שיהפך הפנור מפר להניח הפשטיד"א¹⁰⁶.

106) ובטעם הדבר כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' מ), שאין הולדה אסורה, אלא כשעושה מעשה כדי להוליד, כגון כשמניח את הפשטידה כנגד האש או בחמה, שבמעשה זה מחשיב הוא את המים הנולדים. והוסיף, שמטעם זה מותר לשתות מי קרח שהופשר מאילו, או שהניחם שלא במקום חם ונימוח מאילו. מאידך, דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"י הע' י) שאם יש לו מים אחרים אין לשתות מים אלו, כיון שלא הותר הדבר אלא במקום צורך. וראה מה שכתבנו לקמן סי' שכ ס"ק לה.

בהם אבקה למקרה עד שנקרש, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' מא אות ד) שלדעה זו יש להחמיר בזה, ועל כן אין להקל בזה אלא במקום הצורך, או בדיעבד.

ולגבי כלים המלוכלכים בשומן, כתב לעיל (סי' רנג ס"ק ק) שמותר להניחם בתוך מים רותחים כדי להדיחם, כיון שאינו עושה מעשה להמחות את השומן, ורק לערות עליהם רותחין אסור משום איסור נולד. ולהפשיר כנגד האש רוטב שרגילים לאוכלו כשהוא קרוש, כגון רוטב דגים, דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"א הע' קט) שמותר, מפני שמבואר בר"ן (שבת כד, א בדפי הרי"ף) שהאיסור להפשיר שומן הוא מפני שאין דרכו להיאכל אלא לאחר שנימוח, ונחשב הוא כפרי העומד למשקה, וממילא לא שייך איסור זה ברוטב שרגילים לאוכלו כשהוא קרוש. והוסיף, שנראה שרוטב דגים נחשב כמאכל, בין כשהוא קרוש ובין כשהוא נימוח.

ולגבי הקצף הנוצר בשפיכת משקה מוגז לכוס, כתב הגרי"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"א סי' לח) שאין בזה משום איסור נולד, שהרי אין לקצף זה קיום כלל. ואף לגבי הפרחת בלוני אויר במי סבון, דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פט"ז הע' פא*) שאין למנוע זאת מהילדים, כיון שאין לבלונים אלו כל קיום.

[שעה"צ ס"ק קלד]

דאי יכול להגיע, אפילו יתוּק רק שעה קטנה אסור¹⁰⁵.

105) וכן להניח חלה כנגד האש כשיש קרח על גבה ויכול להגיע לחום שהיד סולדת בו, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' לא) שאסור, מפני

הלכות שבת סימן שיח

המשך מעמוד 276

שאינו אלא מסיר מניעה, ואין זה דומה להגסה, שעושה בה מעשה הגורם למהר את הבישול, וסיים שצ"ע עוד בדבר.

ודעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"א הע' צו), שאם המים אינם חמים בשיעור שהיד סולדת בו, אסור להוציא מקצת מהמים, ואם חמים הם בשיעור זה, יש להסתפק אם אסור הדבר. ואם היו המים מבושלים כבר והצטננו קצת, דעתו (שם) שמותר להוציא מים. אכן, לגבי סגירת ברז הסקה, דעתו (שם פכ"ג הע' טו), שמן הראוי להימנע מלסגרו, אם המים שבתנור אינם חמים בשיעור שהיד סולדת בו, אף על פי שמבושלים הם.

[שעה"צ ס"ק קלז]

שהוא פֶּעִין הַגָּסָה¹¹³.

113) ולהוציא בכף את חלק התבשיל המונח למעלה בקדירה בלא לעשות שום היפוך והגסה בשאר התבשיל, דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פמ"א אות א) והגר"צ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק כ עמ' קצה) שמותר, כיון שהוצאה זו אינה דומה להגסה.

[משנ"ב ס"ק קיז]

אֶבֶל לְהוֹצִיא בְּכַף אֵין לְהַחֲמִיר כָּלָל¹¹⁴.

114) בביאור כוונתו כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' עד בישול אות ח), שלגבי הגסה אין חשש יוהרא למי שרוצה להחמיר, מפני שיש מעלה בחומרא זה, מה שאין כן להוציא בכף, שאין אפילו מעלה להחמיר. והוסיף, שאף הוצאה בכף מתחתית הקדירה אינה נחשבת הגסה לענין זה, ואין מעלה להחמיר בה, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פמ"א אות ג).

ודעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פ"מ אות א), שאף לסוברים בישול אחר אפיה פטור, מ"מ בהגסה חייב, כיון שלא הושלם בישול התבשיל עד ההגסה, ולפיכך נחשב התבשיל כמי שאינו מבושל כל צרכו. והשבייתת השבת כתב (מלאכת מבשל ס"ק פא), שלפעמים נדבקות החתיכות שבקדירה זו לזו, ואינן מתבשלות היטב, ועל ידי ההגסה מפרידן וגומר את בישולן. ובשו"ת אגרות משה כתב (או"ח ח"ד סי' עד בישול אות ט), שמצוי שישנן חתיכות קטנות במאכל שלא התבשלו כל צרכן, ועל ידי ההגסה מתבשלות. ובדברות משה (שבת ח"א פ"א הע' קכו, עמ' שעד) ביאר, שעל ידי ההגסה נעשה כל התבשיל שוה בחמימותו ובטעמו.

ובמשנ"ב להלן (ס"ק קיח) כתב, שלדעת המגיד משנה אין ההגסה בתבשיל המבושל כל צרכו אסורה מהתורה. ובביאור הטעם שאסור חכמים [לפי שיטתו] להגיס בו, ראה מה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק קיד]

ומקרב לְהַבְשִׁיל¹¹².

112) וכן מבואר בשו"ע לעיל (סי' רנד ס"ד) שאסור למהר בישול של מאכל. וכן דוד שיש בו מים שעדיין לא הספיקו לרתוח, דעת החזו"א (דינים והנהגות פ"ב אות יג) שאין להוציא ממנו מקצת מהמים, כיון שעל ידי כך ימהרו המים הנשארים להתבשל [וראה חזו"א או"ח סי' לו ס"ק ג], וכן משמע בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' עד בישול אות כג). וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק בדיני בישול פמ"ב אות ב), שלמהר את הבישול באופן זה הרי זה ספק מעשה בישול, ואין לעשות כן. ובשו"ת מנחת יצחק כתב (ח"ג סי' קלז), שלכאורה נראה שהקדמת בישול על ידי לקיחת חלק מהאוכל אינה נחשבת 'גרם בישול', כיון

תכנית 'דף היומי בהלכה'

אלפי אברכים ובני תורה בארץ ובעולם כולו משתתפים בתוכנית הלימוד והמבחנים 'דף היומי- בהלכה' של ארגון "דרשו", במסגרתו נלמדים מדי יום דברי השו"ע ופסקי הדין הגדול מאחיו בעל המשנה"ב בתוספת אמרות מוסר והלכות לשה"ר שכתב בשאר ספריו.

תכנית הלימודים:

במסגרת המחזור הראשון של דף היומי- בהלכה שנמשך כשבע שנים, לומדים משתתפי התוכנית מדי יום את ה"משנה ברורה" ובכך מקיפים באופן מעמיק ביותר את כל ששת חלקי המשנה"ב. החומר הנלמד מדי יום הוא עמוד בשו"ע אוה"ח עם משנה ברורה, כשהלימוד והמבחנים הם גם על הביאורים הנמצאים בחלק "ביאורים ומוספים" שבמשנה ברורה "מהדורת דרשו", בהם מובאים דברי בעל משנה"ב שבמקומות אחרים בספריו והנוגעים לענין, וכן דברי פוסקי זמננו שליט"א, שדנו, הוסיפו וביארו בדברי המשנה"ב. עפ"י הוראתם של מרגל ורבנן שליט"א, ימי שישי ושבט יוקדשו לחזרה על החומר הנלמד במשך השבוע. בחלק הנוסף של התכנית, למדו המשתתפים מדי יום בשנתיים הראשונות את הספר חפץ חיים ושמירת הלשון, ובהמשך, נלמדים כל ספרי החפץ חיים. לתשומת לבכם: התקנון המורחב לפרויקט 'דף היומי- בהלכה' נמצא במשרדי "דרשו" והוא הקובע בכל ספק ואי הבנה.

תוכנית הלימודים והמבחנים נחלקים לשני מסלולים:

מסלול א'

מסלול מקוצר - שו"ע ומשנה"ב. (ללא ביאור הלכה ושער הציון) וכן ספר של החפץ חיים.

מסלול ב'

מסלול נרחב - שו"ע ומשנה"ב, ביאור הלכה ושער הציון וכן ספר של החפץ חיים.

המלגות:

ארגון "דרשו" מעניק מדי חודש ל-30% מהנבחנים שזכאים (עד 1200 נבחנים) מלגות במקסימום של ₪185 לכל מלגה (בהתאם לציון של הזוכים) כשהמלגות מוענקות ל-30% מהנבחנים המקבלים את הציון הגבוה ביותר בכל חודש.

ובכל מקרה כל מי שציונו 91% ומעלה מקבל מילגה מידית.

כ-10% מהמלגות מיועדות לנבחנים בני ישיבות המשתתפים בתוכנית זו, עפ"י סכום המלגות שנקבע לבני הישיבות. בנוסף, מעניק "דרשו" עוד כ-200 מלגות מיוחדות בהגרלה בין כל הנבחנים העוברים את סף ה-70%.

להלן פירוט המלגות:

גובה המלגות לזוכים יקבעו בהתאם לציון של כל נבחן.

מסלול א' (מסלול מקוצר):

הנבחן במסלול זה בישראל, יקבל מלגה כדלהלן:

סך 150 ש"ח לחודש על הצלחה של 95% ומעלה

סך 125 ש"ח על הצלחה של 94%-90%

סך 115 ש"ח על הצלחה של 89%-85%

סך 105 ש"ח על הצלחה של 84%-80%

סך 60 ש"ח על הצלחה של 79%-70%

מסלול ב' (מסלול נרחב):

הנבחן במסלול זה בישראל, יקבל מלגה כדלהלן:

סך 185 ש"ח לחודש על הצלחה של 95% ומעלה

סך 165 ש"ח על הצלחה של 94%-90%

סך 145 ש"ח על הצלחה של 89%-85%

סך 125 ש"ח על הצלחה של 84%-80%

סך 80 ש"ח על הצלחה של 79%-70%

המלגות לאברכים משולמות מדי חודש בהעברה בנקאית או בצ'ק, בהתאם לבחירת הנבחן. מלגת בחור בישב"ג היא 50% ממלגת אברך כשהמלגה תועבר בזמן נישואיו של הבחור או בגיל 25 (בחור מגיל 25 מקבל מלגה כאברך).

מלגת בחור בשיבה קטנה היא 25% ממלגת אברך כשהנבחנים מקבלים שובר לקניית ספרי קודש בשווי המלגה. ילדי ת"ת אינם רשאים לקבל מלגה או להשתתף בהגרלה, אך יכולים להשתתף ולקבל ציון.

פרטים חשובים נוספים:

המבחנים מתקיימים מדי חודש בעשרות מוקדים ברחבי הארץ ובעוד עשרות מוקדים ברחבי תבל. כל נבחן יכול להבחן בכל מקום הנראה לו. ללא קשר בין מקום המגורים למקום המבחן! כל מקומות המבחן פתוחים לכל מסלולי המבחנים, דף היומי, משניות, ומשנה ברורה. פרט למבחני 'דף היומי בהלכה' בכוללים, המיועדים אך ורק למבחני 'דף היומי בהלכה'.

כל נבחן יכול לבחור את מקום המבחן הרגיל או בכוללים, אך כמובן שלא ניתן להיבחן גם במקומות הרגילים וגם בכוללים באותו חודש.

המבחן כולל 25 שאלות: 20 שאלות על דברי השו"ע והמשנה ברורה. 5 שאלות על ספרי החפץ חיים.

מבחן מסכם:

אחת לחצי שנה מתקיים מבחן מסכם על החומר שנלמד בחצי השנה האחרונה.
המבחן מתקיים על המשנה ברורה בלבד (ללא ביה"ל ושער הציון וללא מוסר וביאורים)

המלגות למבחן המסכם:

- מלגה אחת בהגרלה ע"ס \$1000
- 10 מלגות בהגרלה ע"ס \$100 כ"א.
- 20 מלגות בהגרלה ע"ס \$50 כ"א.

ציונים להשתתפות בהגרלת המסכם:

- בציון 70-79 הנבחן נכנס פעם אחת להגרלה.
- בציון 80-84 הנבחן נכנס פעמיים להגרלה.
- בציון 85-89 הנבחן נכנס 3 פעמים להגרלה.
- בציון 90-94 הנבחן נכנס 4 פעמים להגרלה.
- בציון 95-100 הנבחן נכנס 5 פעמים להגרלה.

זכאות להשתתף בהגרלת המסכם:

מי שקבל ציון מ-70% ומעלה, ונבחן ועבר אחד מתוך ששת המבחנים האחרונים שקדמו למסכם.

מבחני הכוללים

שם הכולל	כתובת הכולל	עיר	זמן המבחן
עטרת שלמה-אופקים	חזון איש 1561 ח"ש	אופקים	19:15-20:15
עטרת שלמה - אלעד	אבטליון 11 ביה"מד	אלעד	19:15-20:15
עטרת ברוך	אבטליון 21	אלעד	17:00-18:00
מדרש אליהו הרב פכטר אלעד	חוני המעגל 10 ביהמ"ד	אלעד	19:10-20:10
בעלז אשדוד	חטיבת הנגב 35	אשדוד	17:00-18:30
גור-אשדוד-הרב חסיד	חטיבת הנגב 11	אשדוד	17:40-18:30
עטרת צבי - אשדוד	האדמור מגור 8	אשדוד	19:20-20:20
ברכת השם	בוזגלו 5	אשדוד	16:00-17:00
אורות חיים ומשה	האדמור מבעלז 43 (בחדר שיעורים - למעלה)	אשדוד	18:45-19:45
בית מאיר	העצמאות 3	אשדוד	21:00
ביהמ"ד חניכי הישיבות כנסת שמואל	שכונת חפציבה	בית שמש	16:00
רק ללומדי הכולל-מתמידים	חפציבה	בית שמש	21:30-22:30
תפארת אוהל משה	תפארת אוהל משה 1	בית שמש	17:30-18:30
ישועות משה	מעלות הרמ"א היכל ביהמ"ד	בית שמש	19:30-20:30
משכן רפאל	נחל סורק 23	בית שמש	18:15-19:15
עטרת שלמה - בית שמש	נחל לכיש 28 אוצר ספרים	בית שמש	19:15-20:00
עטרת שלמה - ביתר	פחד יצחק 1	ביתר עילית	19:15-20:15
ברכת מרדכי	קניג 13	ביתר עילית	19:20-20:20
גן רוזה	הבעל שם טוב 6	ביתר עילית	16:20
פוניב'ז	רבי אבא 5 חדר שיעורים	בני ברק	19:00-20:00
כולל חזו"א (פרשבורג)	סמטת הארי 3	בני ברק	19:30-20:30
בית תלמוד להוראה-גור - ב"ב	מלצר 15 היכל תהילה לדוד	בני ברק	19:00-20:00
עטרת שלמה - קרית הרצוג	כיכר 11 ביהמ"ד סמנן אברכים	בני ברק	19:15-20:45
עטרת שלמה-הליכות חיים - ב"ב	ראב"ד 20 קומה ג' מאחור	בני ברק	19:30-20:30
גור אמרי אמת	ר' טרפון	בני ברק	21:00-22:00
נחלת רפאל (נחלת משה)	רדזמין 3	בני ברק	19:00-20:00
יששכר באהלך - ב"ב	סורוצקין 22 ביהמ"ד יד אהרן עז"נ	בני ברק	19:00-20:00
כולל ברסלב	אלשיך 8	בני ברק	19:20-20:20
בית מאיר וגבריאלי	גוטמכר 14	בני ברק	16:00-17:00
לומדי תורה	הגליל 10	בני ברק	19:15-20:30
עטרת שלמה צעירים - משכן דוד	האדמור מצאנז 10 בביהמ"ד המרכזי	בני ברק	19:30-20:30
אור גבריאלי - פרדס כץ	מנחם בגין 48	בני ברק	19:00
מגן דוד	מצדה 4	דימונה	20:30
אהל משה	שכונת נוה דוד (ליד גן צבעוני)	דימונה	18:00
הדר התורה	אורלזרוב 11 עז"נ	חיפה	19:15-20:00

שם הכולל	כתובת הכולל	עיר	זמן המבחן
זכרון יעקב	גאולה 3	חיפה	18:00-18:45
יחל ישראל - חיפה	הנגב 41	חיפה	18:00
הלכה	מנדלי 1	חיפה	23:00-24:00
אור יצחק	ויצמן 83	יהוד	17:00-18:00
עוד יוסף חי	יצהר דואר נע שומרון	יצהר ד.ג. לב השומרון	16:00
ישיבת ירוחם	אליהו הנביא 1	ירוחם	8:00 בבוקר
גור רלב"ח	מלכי ישראל	ירושלים	16:00-17:30
יששכר באהלך - רמת שלמה	זולטי פינת חזו"א, ביה"כ חזו"א עז"נ	ירושלים	19:00-20:00
תורה אור	סורוצקין 3	ירושלים	19:20-20:20
מאה שערים-ביהכנ"ס פרשבורג	עין יעקב 29 (ליד חנות ספרים עין יעקב)	ירושלים	19:20-21:00
כנסת יעקב	הטורים 36 ח"ש	ירושלים	18:00-19:00
מיר-לאברכי ובחורי מיר בלבד	בית ישראל 3	ירושלים	18:00-20:00
תורת חסד	דוד 10	ירושלים	18:00
היכל התורה-יום ששי בבוקר	קצנלבוגן 92	ירושלים	8:30-10:30
מנין אברכים	החיד"א 21	ירושלים	19:00-20:00
נחמת ציון	חברון 32	ירושלים	17:00-18:00
ישיבת אור שמואל	רינס בבנין של ישיבת דיסקין	ירושלים	21:30-22:30
כולל הוראה-ברסלב	שבטי ישראל 48	ירושלים	19:00-20:30
בית יחיאל	חי טייב 19 ביהמ"ד	ירושלים	18:40-19:40
גן מחל	מחל 9	ירושלים	20:30-21:30
דבר ירושלים	קצנלבוגן 53	ירושלים	18:30-19:45
מאור עיניים	גבעת משה 10 (בעזרת נשים)	ירושלים	18:30-19:15
ישיבת פני יהושוע	חזקיהו שבתאי רמות	ירושלים	21:15
ישיבת מגיני ארץ	השיירות 4 קטמון	ירושלים	10:30-11:30
ישיבה גדולה שערי תורה	אוירבוך 15	ירושלים	14:00-15:00
ישיבת רכסים-ירושלים	שערי תורה 12	ירושלים	18:30
ישיבת ליקווד	רובין 32	ירושלים	19:30
תפארת יעקב-יום ששי בבוקר	גבעת משה 8	ירושלים	12:40
יחווה דעת	אגסי 1	ירושלים	16:00-18:00
ישיבת נר שמואל	הקבלן	ירושלים	13:20-14:00
עטרת שלמה - גאולה	ראשית חכמה (בחדר הסמוך לכימ"ד מעד שמאל)	ירושלים	19:00-20:00
ישיבת באר יהודה	עזרת תורה 47	ירושלים	18:00-18:45
ישיבת קמניץ הגדולה	דוד 18	ירושלים	19:10
ישיבת קמניץ קטנה	יחזקאל 22	ירושלים	14:00
יש"ק קול תורה-יום ששי	הפסגה 32	ירושלים	11:00 בבוקר
כולל הר"ן - ירושלים	הרב חזקיהו שבתאי 19 בבימ"ד	ירושלים	19:30-20:30
בית אברהם	המלך דוד 18 קומה ג' בחדר שיעורים	ירושלים	18:30-19:00
מגן אברהם	שאולי משה	ירושלים	21:30-22:30

שם הכולל	כתובת הכולל	עיר	זמן המבחן
שפת אמת	שפת אמת 3 חדר שיעורים	ירושלים	19:00-19:50
צאנו	דברי חיים 2	ירושלים	20:00-21:00
מקור חיים	כפר עציון	כפר עציון	13:30
נפש דוד	מבצע קדש-ביהנ"ס ישורון	מבשרת ציון	18:30-19:30
מגדל אור	הגפן 25	מגדל העמק	16:00-17:00
עטרת שלמה - ק"ס	מסילת יוסף 3	מודיעין עילית	19:15-20:00
יששכר באהלך - ק"ס	רשב"י 36 ברכפלד	מודיעין עילית	18:00-19:00
זכרון משה	נתיבות המשפט 40	מודיעין עילית	19:20-20:00
קהילות משך חכמה	משך חכמה 41, בביה"כ למעלה	מודיעין עילית	18:00-19:00
ישיבת דברי אמת	נודע ביהודה 36	מודיעין עילית	19:15-20:00
כולל מעלה אדומים הרב דייטש - ק"ס	מנחת חינוך 3 קומה א'	מודיעין עילית	19:15-20:00
קצות החושן	ר' עקיבא 23 בספריה התורנית	מודיעין עילית	18:00-18:40
כולל הר"ן - ברכפלד	מול בנין יהודה הנשיא 22	מודיעין עילית	19:30-20:00
יד בנימין ליבו חפץ	ביהכנ"ס שאגת אריה	מודיעין עילית	19:00
מאור חיים	נתיבות המשפט 2	מודיעין עילית	19:20-20:20
בן איש חי	חתם סופר 10	מודיעין עילית	17:30-18:30
כולל מיר ברכפלד	רשב"י 21 באוצה"ס	מודיעין עילית	19:00-20:00
בית אבא	אור החיים 27	מודיעין עילית	18:30-19:00
היכל יעקב	ציון הרשב"י	מירון	18:30
תלמידי הכת"ס	הנחלים 54 ח"ש	מעלה אדומים	15:00-15:45
עטרת שלמה - פ"ת	קהילות יעקב 1	פתח תקווה	18:00-19:00
כולל קוממיות	מושב קוממיות	קוממיות ד.ג. שדהגת	17:00-19:00
מאקווא	המגינים 12	קרית אתא	20:30-22:00
ישיבת אור ישראל	סיגליות 1 פינת רחוב גוש חלב	קרית ביאליק	19:30-20:30
ישיבת קרית התורה	דן 6	קרית גת	14:00
מאורות התורה	דרך אברהם 28	קרית יערים ט. סטון	13:55
אור זרוע	חזון איש 9 (ת.ד. 240)	ראש העין	15:00-17:00
ויזניץ רחובות	אמרי חיים 6	רחובות	22:00-23:00
ישיבת אור חדש	דרך הרב 10	רכסים	14:00-15:00
עטרת שלמה - רכסים	הורדים 7	רכסים	19:15-20:15
ישיבת אפקי דעת	משה זרח 932	שדרות	19:00-20:00
בית שלמה	אחיעזר 1	תל אביב - יפו	16:30-17:30
ישיבת חידושי הר"ם	נמירובר 24 בחדר שיעורים	תל אביב - יפו	17:30-18:30
זכר שלמה	ברודצקי 17	תל אביב - יפו	17:00
דרך עץ החיים	מסילת ישרים 82	תל אביב - יפו	16:30
דורשי השם	זלמן שזר 42	תל אביב - יפו	15:30-16:30

המעלות הטובות שנתווספו ב'ביאורים' ומוספים' שבמהדורה זו:

במשנה ברורה יועיל ללומד לדעת את המעשה אשר יעשה, גם בדברים שבזמננו לא היו מצויים.

פסקי החזון איש:

הובאו כל פסקי מרן החזון איש מספריו ומספרי תלמידיו, אשר נסובו על נדון דברי המשנה ברורה.

כל זה נאסף במקביל לעמוד המשנה ברורה, כדי להקל לב הלומד ולהשביח הלימוד בספר המשנה ברורה, בביאורים וטעמים, ובהלכה למעשה, במקומות הנצרכים.

ובשער הציון כתב מקור הדין וההלכה. במעשה אומן לקטנו ממקור הדין את הסברה וטעם ההלכה, כדי להשכיל ולהבין את דבריו.

* לאחר חתימת ספר המשנה ברורה, ביארו גדולי הפוסקים בספריהם את דבריו וכן חידשו דינים והלכות אשר הוכרעו על פיו ומכח הכרעתו.

לקוטי תשובות:

לאור ההתפתחויות והחידושים הרבים בכל תחומי החיים בדורות האחרונים, נתחדשו פסקי הלכות והדרכות ע"י גדולי הפוסקים. ליקטנו את דבריהם כדי שהלימוד

מוספים:

במהדורה זו קיבצנו והבאנו לפני הלומדים את דברי מרנא החפץ חיים זיע"א בשאר חלקי המשנה ברורה ומיתר ספריו האחרים, בהם הוסיף הרחיב והטעים, בדברים אשר נוגעים לסעיפי הלכה הנלמדים וכאשר מתקבצים המה יחדיו למקום אחד, דבריו מתחווירים ומתבארים יותר.

ביאורים:

* במקומות רבים הביא המשנה ברורה פסקי הלכה, כאשר כתב רק את הכרעת הדין ללא הטעם והסברה,

הפצה ראשית: 02-5609000